

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

NAROVNÁNÍ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Monika Martinkovičová

Plzeň, 2013

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra trestního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

NAROVNÁNÍ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Monika Martinkovičová

Studijní program: Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

Vedoucí práce: JUDr. Petr Kybic, Ph.D.,

katedra trestního práva,

Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň, 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vytvořila zcela samostatně s využitím literatury a zdrojů informací vyjmenovaných v níže uvedeném seznamu.

V Plzni dne 13. dubna 2013

.....
vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce JUDr. Petru Kybicovi za odborné vedení, ochotu a trpělivost při vypracovávání této diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat JUDr. Josefě Kučerové za cenné rady z praxe. Nemalou pomoc mi poskytla i Mgr. Bc. Lenka Prýcová z Okresního soudu Plzeň-město a Okresní soud Plzeň-jih spolu s panem předsedou Mgr. Davidem Protivou. I jim patří velké díky. V neposlední řadě patří poděkování mé rodině, která mě velmi podporovala po celou dobu studia.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

apod.	a podobně
cit.	citováno
č.	číslo
čl.	článek
DP	diplomová práce
EÚLP	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8, sjednaná v Římě dne 4. listopadu 1950
FTZ	Finanční trestní zákoník kks
IKSP	Institut pro kriminologii a sociální prevenci
KK	polský trestní zákoník – Kodeks karny
kol.	kolektiv
KPK	polský trestní řád – Kodeks postępowania karnego
LZPS	usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku ČR
např.	například
ObčZ	zákon č. 40//1964 Sb. občanský zákoník
OČTŘ	orgán činný v trestním řízení
odst.	odstavec
písm.	písmeno
popř.	popřípadě
pozn.	poznámka
PMS (ČR)	Probační a mediační služba
PZTS	podmíněné zastavení trestního stíhání
RE	Rada Evropy
Sb.	Sbírka
sp. zn.	číslo jednací
SZ	Státní Zastupitelství
TP	zákon Slovenské republiky č. 301/2005 Z.z., Trestný poriadok
TrŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
TrZ	zákon č. 140/2009 Sb., trestní zákoník
ZSM	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
ZPMS	zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě ve znění pozdějších předpisů

Obsah

1. Úvod	1
2. Historický exkurz	4
2.1. Doporučení Rady Evropy č. R (87) 18	6
3. Alternativní řešení trestních věcí	12
3.1. Hmotněprávní alternativy	13
3.1.1. Alternativní tresty	14
3.1.2. Alternativy k potrestání	15
3.2. Procesní alternativní formy trestního řízení	16
3.3. Pojem odklonu	17
3.3.1. Odklony v českém trestním právu	19
4. Retributivní a restorativní justice	21
4.1. Retributivní justice	21
4.1.1. Znak retributivní neboli odplatné justice	22
4.2. Restorativní justice	23
4.2.1. Principy restorativní justice	24
5. Narovnání	28
5.1. Obecná charakteristika institutu narovnání	28
5.2. Zákonné podmínky schválení narovnání	32
5.2.1. Podmínka právní kvalifikace	33
5.2.2. Souhlas poškozeného a obviněného	34
5.2.3. Prohlášení obviněného o spáchání skutku	36
5.2.4. Úhrada škody poškozenému	37
5.2.5. Vydání bezdůvodného obohacení	39
5.2.6. Složení peněžité částky	40
5.2.7. Podmínka dostatečnosti	41
5.3. Schválení narovnání	42
5.3.1. Způsoby rozhodnutí pro schválení dohody o narovnání	43
5.3.2. Náležitosti výsledku poškozeného a obviněného	45
5.4. Řízení o schválení narovnání	47
5.4.1. Průběh rozhodování o schválení dohody o narovnání	47
5.4.2. Právní povaha rozhodnutí o schválení dohody o narovnání	48
5.5. Opravné prostředky	52
5.5.1. Opravné prostředky řádné	52
5.5.2. Opravné prostředky mimořádné	53
5.5.3. Činnost po právní moci usnesení, neschválení narovnání	56
5.6. Postavení poškozeného v narovnání	56
5.7. Komparace podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání	57

5.7.1 Společné a rozdílné rysy.....	58
6. PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA	62
6.1 VZNIK PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY	62
6.2 Činnost PMS dělíme na:.....	62
6.3 Fáze mediace:.....	65
6.4 Činnost PMS při rozhodování o narovnání	66
Komparace se zahraniční právní úpravou	68
7. Slovenská republika	68
7.1 Úvod	68
7.2 Podmíněné zastavení trestního stíhání – podmiennečné zastavenie trestného stíhania.....	71
7.2.1 Průběh řízení, forma rozhodnutí, opravné prostředky.....	72
7.3 Smír (narovnání) – Zmier.....	75
7.3.1 Náležitosti smíru.....	77
7.3.2 Procesní podmínky	79
7.3.3 Materiální podmínky	79
7.3.4 Průběh řízení.....	80
7.3.5 Forma rozhodnutí	82
7.3.6 Opravné prostředky	82
7.3.7 Situace po právní moci usnesení, po neschválení smíru	82
8. Polsko	84
8.1 Úvod	84
8.2 Podmíněné zastavení trestního řízení - warunkowe zawieszenie postępowania karnego	85
8.2.1 Zkušební doba PZTS a náhrada škody.....	87
8.2.2 Řízení o podmíněném zastavení trestního řízení.....	88
8.2.3 Opravné prostředky	91
8.2.4 Finanční trestní zákoník – PZTS	92
9. Spolková republika Německo	93
9.1 Narovnání – Ausgleich.....	93
11. Závěr.....	97
12. Resumé	100
Přílohy	102
Seznam použitých zdrojů	104

1. Úvod

Odklony, jakožto alternativy trestního řízení, se stávají v posledním desetiletí stále více diskutovaným tématem. Jsou součástí tzv. restorativní justice, která si klade za cíl především obnovení vztahů ve společnosti, včetně vztahů mezi pachateli a poškozenými. Trestní právo by mělo sloužit jako ochrana společnosti před nežádoucí činností. Za takovou činnost zpravidla společnost považuje protiprávní jednání osob, které svými činy ohrožují zájmy společnosti. Ovšem ne každý čin je kriminálního charakteru, aby bylo potřeba jeho trestání. Pokud by docházelo ke zbytečnému trestání méně závažných deliktů, odklony by zcela ztratily na významu. Jedním z odklonů, kterému je věnovaná i převážná část této diplomové práce, je institut narovnání.

Narovnání je jedinečný institut umožňující smírné vyřešení sporu. Aby se tak mohlo stát, je nutná dohoda obou zúčastněných stran. Díky institutu narovnání se poškozený významně snadněji domůže svých práv, souvisejících především se vzniklou újmou, a pachateli dává naději na mimosoudní vyřešení sporu. S trochou nadsázky by se dalo hovořit o oboustranně výhodném kontraktu, pomocí kterého se narovnají společenské vztahy.

Po roce 1989 dochází na území České republiky k masovému nárůstu kriminality, který se během následujících deseti let téměř zčtyřnásobí. Nejinak tomu ovšem bylo i ve zbytku Evropy. Jednalo se především o méně závažné trestné činy, na které nebylo přiměřené trestání.

Při dlouhodobém udržování tohoto stavu by dříve či později došlo k přetížení justice a k přeplnění věznic.

Pro danou situaci existovala jen dvě řešení. Jedním z nich byla možnost přesunout bagatelní činy z trestní do jiné právní sféry, například vytvořit z nich přestupky pro správní trestání. To by sice vyřešilo hospodářské zatížení státu spolu s přetížením justice, z hlediska bezpečnosti by to ovšem znamenalo krok zpět. S druhým řešením přišla na konci roku 1987 Rada Evropy, která doporučila zavést evropským zemím odklony v trestním řízení. Tímto návrhem deklarovala snížení počtu vězeňské populace a odlehčení soudů za předpokladu, že do procesu budou zapojeni i státní zástupci.

Cílem této diplomové práce bude hlubší poznání určitého právního institutu – narovnání. Dále pak seznámení čtenáře s tímto odklonem, a to jak v

širším, tak užším pojetí. Předkládaná diplomová práce se také zaměřuje na pojetí a specifika narovnání v českém trestním právu.

Abychom si dokázali představit funkci alternativních způsobů řízení, seznámíme se v první kapitole s historickými souvislostmi vzniku těchto způsobů řízení, které souvisely s potřebami společnosti. Vzhledem k tomu, že považujeme odklony za poměrně nové instituty, v první kapitole se ohlédneme zpět v čase a od roku 1989 budeme přihlížet pomalému vzniku institutu narovnání. Nebude opomenuto ani Doporučení Rady Evropy, díky kterému se dnešní společnost odklání od standardního trestního řízení. Neméně důležitým historickým okamžikem z hlediska trestního práva je konec osmdesátých let. Do této doby byla společnost trestána podle tzv. retributivní justice. Již sám název napovídá, že se jedná o „odplatnou spravedlnost“, kdy hlavním cílem justice byla odplata za spáchaný trestný čin. Jedinou obětí trestného činu byl stát, který vystupoval v roli poškozeného. Striktní dodržování retributivní justice bohužel nemělo za následek snížení kriminality ve smyslu mnohým odsouzených jako odstrašujících případů. Naopak. Kriminalita stoupala, soudy byly přetížené a věznice přeplněné vězeňskou populací.

Právě koncem osmdesátých let se do popředí myšlení dostává tzv. restorativní justice, která přináší absolutní změnu v pohledu na trestný čin. „Obnovující spravedlnost“ se apriori soustředí na obnovení a napravení vztahu mezi pachatelem a poškozeným. Díky tomu došlo k novým možnostem, jak vyřešit trestní věc bez použití hypertrofie trestní represe. Zájem státu na potrestání pachatele ustupuje. Upřednostňuje se zájem na vyřešení konfliktu smírem mezi poškozeným a pachatelem.

Následně si vymezíme a definujeme pojmy odklon alternativní trestání v České republice. V našem trestním řádu jsou jako procesně-právní alternativy řazeny do práva procesního, v závěru práce ovšem zjistíme, že toto řazení nezbytně nemusí odpovídat řazení v jiných zemích.

Jak název napovídá, meritum předkládané diplomové práce se bude zabývat platnou právní úpravou narovnání, podmínkám jeho schválení a možnostem jeho napadnutí. Jak sama autorka práce poznala v rámci zjišťování využití tohoto odklonu u soudů a státních zastupitelství, při uplatňování institutu narovnání využívají orgány činné v trestním řízení služby Probační a mediační služby. Právě mediační úředník je jakýmsi pojítkem mezi obviněným a poškozeným. Této službě je v diplomové práci věnována samostatná kapitola.

V závěru diplomové práce se autorka zaměří na zahraniční právní úpravu a pokusí se proniknout do problematiky narovnání na Slovensku, v Polsku a ve Spolkové republice Německo.

2. Historický exkurz

Z hlediska historického lze hovořit o existenci nejen odklonů, ale o celkovém alternativním pojetí jen velmi omezeně. Pokud se budeme zabývat odklony od roku 1989, pak v československém právním řádu, respektive v trestním právu, pocítujeme vliv tzv. retributivní (odplatné) justice, což bylo způsobeno tehdejšími režimy. Následovalo přijetí principů tzv. restorativní justice, neboli justice obnovující, která se stala základem dnešního demokratického konceptu trestního práva. Zakotvení odklonů tak, jak je všichni známe v dnešní podobě, došlo až v devadesátých letech 20. století.

Pokud ovšem nahlédneme ještě hlouběji, pak první uplatnění trestního postihu za spáchaný trestný čin sahá do období tzv. rodové společnosti. Tzv. právní ochrana v dnešním slova smyslu byla v rukou nejužšího kruhu rodiny. Zodpovědnost za spáchání trestného činu byla tedy v rámci rodu a řešení bylo ponecháno na samotných účastnících, tedy poškozeném a pachateli. Náhrada způsobené škody byla zpravidla tzv. přihlavními penězi, což byla určitá forma krevní msty. Tento způsob vypořádání lze považovat za raně středověký způsob narovnání mezi pachatelem a obětí¹.

Tento způsob náhrady však netrval věčně a postupem času pravomoc řešení sporů přechází na soudní instituce. Svůj zájem projevuje i církev, která usiluje o dodržování křesťanských zásad, spojených s mravností a morálkou, a v opačném případě o tvrdý postih. Jasným přímým důkazem tohoto jednání jsou Dekreta Břetislavova z roku 1039. V případě porušení zásad z křesťanské roviny byly uplatněny tresty vyhnanství do otroctví, vyhnání do ciziny, zabavení veškerého majetku, výjimkou nebyly ani tělesné tresty. Forma jakýchsi odpustků fungovala již v tehdejší době, peněžité pokuty nebyly výjimkou. Soudcovskou roli zde hrál kníže a jeho úředníci. Jako důkazních prostředků se využívalo hojně svědků a důkazních listin. Pokud ovšem obžalovaný svoji vinu popřel, dokazování nadále probíhalo za pomoci božích soudů nebo ordálů, ovšem konečné slovo měli opět kněží v podobě vynesení příslušného trestu.

Ve 12. století se trestaly především trestné činy na panovníkovi, nebo takové trestné činy, které jakkoli ohrožovaly míru vlivu náboženství. K rozšíření trestní pravomoci státu dochází ve 14. století, kdy jsou postihovány již všechny

¹ Lortie S., Polanski M., Sotolář A., Válková H., Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice, Praha, Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, Ottawa, Ministerstvo spravedlnosti Kanady, 2000, str. 220

delikty a trestné činy, kterých se někdo dopustil². Do této doby je uplatňovaná již výše zmiňovaná koncepce retributivní justice, která považuje trestný čin jako útok proti státu, nebo spíše proti panovníkovi. Oběť zde má úlohu svědka a pachatel nemá možnost do procesu jakkoli zasahovat. Následuje zpravidla výrok o přísném potrestání zločince, tedy už zde má závěrečné slovo soud.

Vývojem společnost, justice a trestní spravedlnosti obecně dochází v 80. letech 20. století ke změnám v USA a Kanadě, kde se postupně přijímají principy restorativní justice. Prvním takovým odklonem v trestním právu byl tzv. trestní příkaz, který byl zakotven do trestního řádu zákonem 4. 48/1973 Sb. Trestním příkazem se rozhodovaly skutkově i právně jednoduché případy, ovšem za předpokladu, že se obviněný ke spáchání skutku doznal, čímž nepopíratelně uznal svoji vinu. Takto se řešily zejména přečiny spáchané dosud netrestaným pachatelem a už samotné vedení trestního stíhání mělo formu trestu. Institut trestního příkazu byl ovšem zrušen novelou trestního řádu z roku 1990. O tři roky později se ovšem znovu objevuje v českém právním řádu, v podobě, jak jej zakotvil zákon č. 292/1993 Sb. Vydáním trestního příkazu bylo zhoršeno postavení poškozeného, neboť nebylo možné uložit povinnost k náhradě škody a poškozený byl trestním příkazem odkázán na občanskoprávní řízení, popř. řízení před jiným orgánem³.

Stejným zákonem, tedy zákonem č. 292/1993 Sb. bylo do českého trestního řádu zakotveno tzv. podmíněné zastavení trestního stíhání. Podmíněné zastavení trestního stíhání mělo za následek trest pro pachatele bez hlavního líčení a povinnost odškodnění poškozeného bez dalšího řízení.

O dva roky později, tedy v roce 1995 byl přijat institut narovnání, a to novelou č. 152/1995 Sb. Při zavádění obou institutů, tedy jak podmíněného zastavení trestního stíhání, tak i institutu narovnání bylo přihlédnuto k Doporučení Rady Evropy č. R (87) 18.

Novela trestního řádu z roku 2004 zavedla další odklon, a tedy podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, který se uplatňuje ve zkráceném přípravném řízení a funguje za velmi podobných podmínek, jako podmíněné zastavení trestního stíhání. Nelze ovšem zapomínat ani na skupinu tzv. mladistvých, a tedy na zákon č. 218/2003 Sb., Zákon o odpovědnosti mládeže za

2 Karabec Z., Restorativní justice – sborník příspěvků a dokumentů, Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, str. 7

3 Jelínek, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. Praha: Eurolex Bohemia, 1997, str. 44

protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), který upravuje odklon pro mladistvé, odstoupení od trestního stíhání mladistvého.

2.1. Doporučení Rady Evropy č. R (87) 18

Vraťme se do roku 1989, kdy se vlivem zahraničních právních řádů dostávají do českého právního řádu nové způsoby rozhodnutí v trestním řízení. V této souvislosti je dobré připomenout si Doporučení Rady Evropy, na základě kterého přicházejí o několik let novely trestního řádu českého. Tak tedy doporučení Rady Evropy č. 18 ze dne 17. 9. 1987 o zjednodušeném trestním řízení mělo veliký vliv na novele z roku 1993 a následné další z roku 1995. Tyto novely v podstatě řešily kritickou situaci po roce 89, čímž máme na mysli nárůst kriminality, enormní protahování soudního řízení a v podstatě přetížení justice.

První novelou trestního řádu z roku 1993, tedy z. č. 292/1993 Sb. S účinností od 1. 9. 1994 byl do trestního řádu začleněn trestní příkaz a podmíněné zastavení trestního stíhání. Na základě zákona č. 152/1995 Sb. S účinností od 1. 9. 1995 se stal institut narovnání součástí trestního řádu. Oba tyto zákony byly přijaty v souladu s výše uvedeným Doporučením Rady Evropy z roku 1987. Doporučení také zdůrazňuje nutnost se orientovat na individualizaci přístupu k obviněným a poškozeným a inovaci připravených programů s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu, k motivům trestné činnosti a k osobám poškozených a obviněných⁴.

OSN a Rady Evropy využívá v hojné míře mezinárodní smlouvy. Nejinak tomu je i v harmonizaci trestního práva. Tyto smlouvy zpravidla obsahují dohody členských států na kriminalizaci určitých jednání a upravují postup při trestním stíhání. Stíhání s trestání trestných činů může být vykonáváno jednotlivými státy v rámci vnitrostátního práva nebo v rámci mezinárodní justiční spolupráce států v trestněprávní oblasti.

Mnohem častěji jsou ale trestněprávní alternativy zakotvovány do vnitrostátního práva za pomoci aktů vydávaných orgány OSN a Rady Evropy. Jsou jimi například rezoluce nebo doporučení a jiné.

4 Fenyk, J., Sotolář, A., Sovák, Z., Doubravová, A.: Mediace jako alternativní podoba naplnění trestní spravedlnosti. Trestní právo, 2001, č. 5, str. 23-24

Malenovský k tomu uvádí, že „ nelze potvrdit, že by bylo takové akty možno označit za samostatný pramen současného mezinárodního práva (...) akty, jimiž se mezinárodní organizace obracejí na své členy, případně i nečleny, jsou právně nezávaznými doporučeními. (...) Doporučující (nezávazný) charakter aktů mezinárodních organizací ovšem nevyklučuje, aby tyto akty vyvolávaly určité dílčí právní následky (...) tz. *Soft law* (...)“⁵.

Díky narůstající kriminalitě v členských státech byly následně uzavřeny dvě značně důležité mezinárodní úmluvy, zaměřující se na trestněprávní alternativy. První takovou smlouvou byla **Úmluva proti nadnárodnímu organizovanému zločinu** z roku 2003. Ta byla navíc doplněna třemi Protokoly zaměřující se na zvláštní oblasti organizovaného zločinu. Druhá úmluva přišla o dva roky později, tedy v roce 2005 a je jí **Úmluva proti korupci**. Pro Českou republiku bylo samozřejmostí podepsat obě zmíněné úmluvy a dva Protokoly k Úmluvě proti nadnárodnímu organizovanému zločinu. Do dnešního dne ale ani jeden z uvedených dokumentů neratifikovala.

K alternativním způsobům řešení trestních věcí má z mezinárodních smluv Rady Evropy zřejmě nejbližší Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů přijatá roku 1983 s platností o pět let později.

S využíváním alternativních trestů je úzce spjata Evropská úmluva o dohledu nad podmíněně odsouzenými a podmíněně propuštěnými pachateli. Zajímavostí této úmluvy je, že byla podepsána roku 1964, ovšem v platnost vstoupila až o jedenáct let později, tedy roku 1975. Touto úmluvou se státy zavázaly k dodržování pravidel a k spolupráci. Jednalo se o dohodu mezi státy pro případ, kdyby byl pachatel podmíněně odsouzen nebo naopak propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody, nebo by soud podmíněně upustil od potrestání, na území jednoho smluvního státu, ale pobyt by měl v jiném smluvním státu.

Odklonům od příliš formálního trestního řízení se jako jedné z možností odlehčení práce soudů a snížení délky trestního řízení věnuje již výše zmíněné Doporučení Rady Evropy R (87) 18. V samotném Doporučení se píše: „ *průtahy při rozhodování trestních věcí diskreditují trestní právo a poškozují řádné vysluhování spravedlnosti*“⁶. Dosáhnout toho lze přidělením vyšších finančních

5 Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému. 5. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 214

6 Repík B., Zjednodušení trestního řízení – Doporučení RE č. R (87) 18 s odůvodněním – český překlad, Praha, IKSP, 1993, str. 4

částek trestní justici a jejich využití právě ve světě odklonů a ve zlepšení stanovení si priorit pro realizaci trestní politiky. Tohoto dosáhneme aplikací pěti forem vyřizování trestních věcí.

Těmi jsou:

- 1) ***princip oportunity*** – tento princip se nazývá také principem účelnosti a je vytvořen především pro účely práce státních zástupců, kteří tímto mají oprávnění nezahájit trestní stíhání pro neúčelnost, ačkoli jsou k němu dány zákonné podmínky.

Zásady pro aplikaci jsou následující:⁷

- aplikace pokaždé, kdy to dovoluje historický kontext a ústava členského státu, v jiném případě snaha o účelné trestní stíhání
- výslovné stanovení zákonem zastavit nebo nezahájit trestní stíhání z důvodu oportunity
- dostatek důkazních materiálů o vině
- využívání principu pouze ve veřejném zájmu
- využití zásady rovnosti před zákonem a přihlídnutí k závažnosti, povaze, okolnostem a následkům trestného činu, k osobě podezřelého a k situaci poškozeného
- v případě podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání je nutný souhlas poškozeného
- zastavení trestního stíhání lze doplnit zkušební dobou, zaplacením peněžitého částky a podobně
- po splnění všech podmínek dochází k definitivnímu zastavení trestního stíhání

- 2) ***zkrácené řízení*** – zkrácené řízení je vedeno:

- u masově rozšířených deliktů, ale současně málo závažných trestných činů
- u nedbalostních trestných činů
- řízení v písemné formě
- jednou ze sankcí by měl být peněžitý trest
- zkrácené řízení lze vést jen tehdy, pokud má obviněný právo obrátit se na soud

- 3) ***narovnání*** – narovnat trestný čin lze jen tehdy:

- v případě, že je pachatel trestné činnosti ochoten zaplatit peněžitou částku státu, na podporu obětem trestné činnosti a obecně prospěšné organizaci, tzn. například na charitativní či společenské účely

⁷ Repík B., Zjednodušení trestního řízení – Doporučení RE č. R (87) 18 s odůvodněním – český překlad, Praha, IKSP, 1993, str. 5

- pokud pachatel vydal majetek či obohacení pocházející z trestné činnosti
- v neposlední řadě odškodněním oběti trestné činnosti, která s tímto musí souhlasit

Doporučení k narovnání výslovně uvádí: „Narovnání má obyčejně formu dohody mezi státním zastupitelstvím nebo jiným příslušným orgánem na jedné straně a pachatelem na straně druhé, kterou se orgán zavazuje zastavit trestní stíhání s výhradou, že budou splněny určité podmínky, například zaplacení pokuty, propadnutí věci nebo odškodnění poškozeného.

V narovnávacím řízení se zpravidla vyřizují málo závažné trestné činy vzhledem k jejich povaze nebo vzhledem k okolnostem případu. Sankce je často příslušným orgánem zhodnocena na základě okolností trestného činu nebo okolností týkajících se pachatele, což implikuje určitou její individualizaci.

Rozhodnutí příslušného orgánu nabídnout pachateli narovnání je zpravidla založeno na skutečnosti, že podle názoru orgánu trestního stíhání okolnosti případu jsou takové, že ani obecný zájem, ani soukromý zájem nevyžadují vyřídit věc na veřejném jednání, přičemž je zde možnost postupovat takovým způsobem, aby důsledky činu byly stejné, jako kdyby rozhodl soud.

Výhody systému jsou evidentní. Je zbytečné konat hlavní líčení, prakticky neexistuje spis, nejsou žádné průtahy a žádné obtíže s výkonem sankce, poněvadž řízení je založeno na souhlasu. Naproti tomu toto řízení není podrobena žádné soudní kontrole a pokuta může být různá podle libovůle příslušného orgánu, což vyvolává otázku jednotnosti při ukládání pokut a rovnosti zacházení, o které je pojednáno v Doporučení.

Kromě tohoto řízení o narovnání vyvolává otázku práva domnělého pachatele na slyšení soudem v souladu s čl. 6 Evropské úmluvy lidských práv. Ve věci Deweer (série A, č. 35) soud vyslovil názor, že Úmluva zásadně nebrání tomu, aby se předpokládáný pachatel vzdal určitých záruk uvedených v čl. 6 odst. 1 Úmluvy, jestliže se tak rozhodl svobodně a bez donucení. V téže věci soud uvedl, že v případě, kdy je nabízeno narovnání, hrozbu, kterou představuje možnost muset předstoupit před trestního soudce, nelze pokládat za žádný nátlak na domnělého pachatele, který by byl neslučitelný s Úmluvou⁸.

4) **zjednodušené řízení** – zjednodušeným řízením se vede tzv. trestní příkaz,

8 Repík B., Zjednodušení trestního řízení – Doporučení RE č. R (87) 18 s odůvodněním – český překlad, Praha, IKSP, 1993, str. 33 a násl.

který je veden v písemné formě, bez přítomnosti obviněného, s uplatněním zásady zákazu *reformacio in peius*, tedy zákaz změny k horšímu. O vedení řízení trestním příkazem musí být obžalovaný informován a poučen, přičemž souhlas může být proveden slovně, písemně i konkludentně. V případě nesouhlasu je zapotřebí využít opravný prostředek, v tomto případě odpor a následné řízení bude tímto vedeno v hlavním líčení.

Ke zjednodušenému řízení dochází:

- pokud není pochyb o tom, že byl trestný čin spáchán
- při jasném bezchybném určení pachatele
- při řádném zjištění skutkového stavu
- jen u méně závažných trestných činů

5) ***zjednodušené řádné soudní řízení*** – zjednodušit řádné soudní řízení lze za předpokladu přípravného vyšetřování. Pro konání přípravného vyšetřování a následného hlavního líčení máme několik zásad:

- při přípravném vyšetřování by nemělo docházet ke zbytečným formálním úkonům
- přípravné vyšetřování by mělo být provedeno jen u případů, kde není zcela zřejmá vina či nevina podezřelého
- pokud to ústavní a právní tradice dovolují, mělo by se konat tzv. *guilty plea řízení* (uznání viny) – obviněný je postaven před soud v raném stádiu řízení, v němž prohlásí, zda uznává či popírá obvinění, které bylo proti němu vzneseno, toto řízení by mělo být veřejné a soudce by měl mít možnost rozhodnout o upuštění od vyšetřování a ihned přikročit k objasňování osoby pachatele, k rozhodnutí o trestu a případné náhradě škody – to však předpokládá, že obviněný svou vinu přizná⁹
- právní řád každého členského státu by měl umožňovat vést společné řízení v případě, že obžalovaný spáchal více trestných činů, a to bez ohledu na místo, kde byly spáchány¹⁰
- v případě vzetí obžalovaného do vazby je povinností soudu vyhlásit rozsudek ve striktně stanovené lhůtě

9 Repík B., Zjednodušení trestního řízení – Doporučení RE č. R (87) 18 s odůvodněním – český překlad, Praha, IKSP, 1993, str. 12

10 Tamtéž, str. 12

– soud nemusí vyhotovit klasické písemné rozhodnutí, pakliže to dovoluje ústava státu, rozhodnutí ve věci samé se týká méně závažné věci, dále s tím musí souhlasit všechny strany. Soud tedy zaznamená rozhodnutí pouze do spisu.

Toto Doporučení zjednodušuje trestní řízení pro všechny strany sporu. Obzvláště kladný dopad má pro pachatele méně závažných trestných činů, kde je navrhováno apriori mimosoudní vyrovnání. Pojem mimosoudní vyrovnání v tomto případě znamená narovnat čin peněžitou částkou státu a instituci veřejné či charitativní povahy, dále navrácení výnosů z trestné činnosti a v neposlední řadě odškodnění oběti trestného činu. Dále je státům doporučováno zavedení zjednodušeného písemného řízení, na jehož konci čeká vydání trestního příkazu. S tímto Doporučením byly členské státy vyzvány k aplikaci výše zmíněných forem, samozřejmě v návaznosti na jejich ústavní principy a právní tradice. Na základě tohoto Doporučení Česká republika implementovala v letech 1993 a 1995 do trestního řádu institut narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání. Dále se znovu obnovil trestní příkaz.

3. Alternativní řešení trestních věcí

Alternativní forma je speciální postup využívaný v trestněprávní oblasti oproti standardnímu trestnímu řízení. V praxi to znamená vypořádat vzájemné vztahy obou stran konfliktů a zajistit dostatečnou kompenzaci poškozenému. V případě justice je apriori zrychlení a zefektivnění trestního procesu. Konkrétně tedy jde při jejich uplatnění především o vypořádání vzájemných vztahů mezi obviněným, poškozeným a osobami jejich blízkého sociálního okolí, sankční a pozitivně motivující působení na obviněného a dosažení satisfakce poškozeného¹¹.

Alternativní řešení má smysl jen tehdy, pokud se pozitivně motivuje pachatel trestného činu tím, že se aktivně zapojí do řešení konfliktu jím způsobeného. Naše platná právní úprava, tedy v této situaci trestní řád, umožňuje na výběr mezi několika způsoby řízení s různě přísnými sankcemi. Samozřejmě v případě justičních zaměstnanců nelze jen volně uvažovat a následně slepě aplikovat postup, a to především proto, že i v alternativách zákon striktně stanovuje podmínky pro užití toho či onoho daného způsobu řízení či uložení té či oné trestněprávní sankce. Snahou je zapojit do řešení problému, který není chápán jednosměrně, ale vícestranně, kromě pachatele a oběti i sociální společenství lidí, kterých se zločin, byť zpravidla jen zprostředkovaně dotkl¹². Tímto jsou zohledněny zájmy všech dotčených osob a jednotlivé problémy jsou individuálně řešeny.

Základními zásadami pro všechny strany jsou:

- zásada rovnosti stran
- presumpce neviny
- zásada hospodárnosti řízení
- především by měl být kladen velký důraz na zájem poškozeného – měl by být tedy zvolen takový postup, který povede co nejrychleji k věcně správnému a spravedlivému rozhodnutí.

11 Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000, str. 18

12 Válková, H., Sotolář, A.: Restorativní justice – trestní politika pro 20. století. Trestní právo č. 1, 2000, str. 4

Na prvním místě by měl být veden v patrnosti zájem poškozeného a soud by měl zvolit takový postup, který povede co nejrychleji k věcně správnému a spravedlivému rozhodnutí¹³.

Při uplatňování alternativ v trestních věcech lze rozlišovat alternativy k potrestání trestem odnětí svobody jako:

a) alternativy v oblasti trestního práva neboli trestněprávní alternativy

Ty lze nadále ještě členit na:

1) hmotněprávní alternativy, které lze dále dělit na alternativní tresty a alternativy k potrestání.

- *alternativní tresty jsou*: obecně prospěšné práce, peněžitý trest a jiné.

- *alternativy k potrestání jsou*: upuštění od potrestání a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem.

2) procesně právní alternativy, což je odklonění se od standardního trestního řízení – diversion, kam řadíme: *podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 TŘ)*, *narovnání (§ 309 TŘ)*, *trestní příkaz (§ 314e TŘ)*, *podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g TŘ)*, *řízení o schválení dohody o vině a trestu (§ 314o TŘ)* a *odstoupení od trestního stíhání mladistvého (§ 70 ZSM)*, které bylo do trestního řádu zakotveno novelou roku 2012.

b) alternativní postupy směřující k řešení trestních věcí realizované mimo systém trestního práva¹⁴.

Zde řadíme zejména *mediace a ujednání v rámci ní dosažená*.

Jednotlivým alternativám ale bude věnována samostatná kapitola následující níže.

3.1. Hmotněprávní alternativy

Tzv. hmotněprávní alternativy aplikujeme pouze do případů, které se řeší klasickým standardním trestním řízením s hlavním líčením. Tedy soud nejprve uzná vinu na straně obžalovaného a následně požije některou z hmotněprávních alternativ. V rámci a na podkladě zákonné diferenciacie trestu pak musí soud přistoupit k uložení takového trestu, který bude odpovídat všem zvláštnostem

13 Sotolář A., Púry F., Šámal P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, str. 18

14 Sotolář A., Púry F., Šámal P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, str. 15 - 17

případu, jakož i poměrům pachatele a možnostem jeho nápravy¹⁵. Jde především o působení na pachatele výchovně a zbytečně jej nevystavovat stigmatizaci v očích veřejnosti. Pro takové případy je právě možný peněžitý trest neboli určitá forma pokuty, jakožto alternativní trest.

3.1.1. Alternativní tresty

Těmito tresty rozumíme každý trest kromě trestu odnětí svobody. Jak již bylo zmíněno výše, mezi hlavní typy těchto trestů patří OPP (§ 45 a § 45a TZ), peněžitý trest (§ 53 a § 54 TZ), zákaz činnosti (§ 49 a § 50 TZ), propadnutí věci (§ 55 a následující TZ), podmíněné odsouzení (§ 58 a následující TZ) a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem (§ 60a TZ). Samozřejmě nelze zapomínat ani na mladistvé, kde lze uložit výchovná, ochranná a trestní opatření za provinění jimi spáchaná. Důležité je samozřejmě uvážení soudu pro mládež, ale nepodmíněný trest u mladistvých je sankcí subsidiární, ba dokonce sankcí na posledním možném místě. Trestní sazby odnětí svobody stanovené v trestním zákoníku se dle § 31 ZSM u mladistvých snižují na polovinu sazby, přičemž horní hranice trestní sazby nesmí převyšovat pět let a dolní jeden rok. Ustanovení § 31 (2) ZSM dovoluje toto trestní opatření uložit pouze tehdy, jestliže by s ohledem na okolnosti případu, osobu mladistvého nebo předchozí použití opatření uložení jiného trestního opatření zjevně nepostačovalo k dosažení účelu zákona¹⁶.

Zohledňuje se zde především společenská nebezpečnost spáchaného trestného činu a jeho pachatele. V případě nepodmíněného trestu odnětí svobody by pachatel neměl být umístěn do vězení s dospělými spoluvězni, a pokud to situace umožňuje, rozhodně by neměl být v jedné cele s dospělým odsouzeným vězněm. Na straně druhé, jak uvádí literatura, je právě uvržení do vězení nejtěžší forma potrestání a vytržení mladistvého z jeho přirozeného prostředí. Autorka míní, že je např. mladistvý ve věku šestnácti let a výše naprosto plně schopen posuzovat závažnost daného stavu a v případě jakéhokoli silnějšího provinění by měl být připraven nést své následky stejně tak, jako byl připraven spáchat dané provinění.

V těchto situacích zpravidla zasahuje probační a mediační služba, která je schopna dát mladistvému druhou šanci a zvolit takový druh alternativního trestu, který mu dává velkou šanci na začlenění do společnosti bez jakýchkoli vybočení.

15 Jelínek, J. A kol.: Trestní právo hmotné, Praha: Linde, 2010, str. 371

16 Jelínek, J. A kol.: Trestní právo hmotné, Praha: Linde, 2010, str. 431

3.1.2. Alternativy k potrestání

Tzv. alternativy k potrestání jsou takové alternativní prvky, které od potrestání upouštějí nebo ho nahrazují. Důležitým faktorem je uznání viny před soudem. Uložení trestu by v takových případech nebylo v souladu se zásadou jen podpůrné role trestní represe, když k zajištění ochrany společnosti a nápravy pachatele není nutná trestněprávní sankce v podobě uložení trestu¹⁷. Rozlišujeme několik alternativ k potrestání:

– *upuštění od potrestání dle § 46 TZ*

Pro upuštění od potrestání je zapotřebí pachatelovy projevené lítosti nad spáchaným přečinem a jeho snahy o nápravu stavu věci, pokud vzhledem k dosavadnímu způsobu pachatelova života lze očekávat, že již samotné projednání věci spáchané pachatelem bude mít spíše pozitivní následky, které postačí k jeho nápravě. V případě upuštění od potrestání se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen. Dle novely z roku 2012, § 46 odst. 2 soud upustí od potrestání pachatele označeného jako spolupracující obviněný, za podmínek uvedených v § 178a odst. 1 a 2 TR a za podmínek, podal-li takto vedený obviněný v přípravném řízení i v řízení před soudem úplnou a pravdivou výpověď o všech skutečnostech, které mohou významně přispět k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny, pokud je ve spojení s organizovanou skupinou nebo v případě prospěchu organizované zločinecké skupiny.

Naopak nelze upustit od potrestání takto označeného, pakliže spáchal trestný čin závažnější, než je trestný čin, k jehož objasnění přispěl, pokud byl hlavním organizátorem, návodcem, nebo pokud tím způsobil vážnou těžkou újmu nebo smrt. Dalším takovým důvodem je zvýšení trestu odnětí svobody.

– *upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení nebo zabezpečovací detence dle § 47 TZ*

Takto lze upustit od potrestání pachatele, který spáchal trestný čin ve stavu zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou. V takovém případě nemá smysl trestat pachatele trestem odnětí svobody, ale soud obligatorně uloží ochranné léčení, které zajistí nápravu pachatele a zároveň ochranu společnosti. To platí, jestliže si pachatel takový stav přivodil úmyslně nebo z nedbalosti, a to vlivem návykových látek.

17 Jelínek, J. A kol.: Trestní právo hmotné, Praha: Linde, 2010, str. 394

Dále v případě spáchání úmyslného trestného činu za již výše zmíněných podmínek, na který zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí maximálně pěti let a nelze přitom očekávat, že by uložení ochranného léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy dostatečně ochránilo společnost, může soud uložit zabezpečovací detenci, kterou soud zajistí ochranu společnosti lépe než jiný trest. Zabezpečovací detence se vykonává v ústavu pro výkon zabezpečovací detence s ostrahou a s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy.

Zabezpečovací detence má neomezenou dobu trvání, zpravidla je to tak dlouho, dokud to vyžaduje zájem společnosti, avšak soud má povinnost nejméně jednou za dvanáct měsíců přezkoumat důvody pro trvání zabezpečovací detence.

– podmíněné upuštění od potrestání s dohledem dle § 48

Takové upuštění od potrestání lze za podmínek uvedených v § 46 odst. 1, 2, 3, kdy soud upustí od potrestání, ale stanoví dohled nad pachatelem. Soud stanoví dále zkušební dobu až na jeden rok a zároveň uloží pachateli dohled. Dále soud může uložit pachateli přiměřená omezení a povinnosti, které vedou pachatele k řádnému životu. Jsou jimi například léčení se ze závislosti na návykových látkách, omezení návštěv nevhodného prostředí apod. Dále je vždy vhodné uložení náhrady škody způsobené trestným činem. Na rozdíl od procesních odklonů dochází k vyslovení viny.

3.2. Procesní alternativní formy trestního řízení

Za procesní alternativy ke standardnímu trestnímu řízení, tzv. odklony v trestním řízení, považujeme podle naší právní úpravy zejména řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání, o narovnání a o vydání trestního příkazu¹⁸. Dalšími odklony, které byly vloženy do trestního řádu novelami, jsou podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g a § 179h TR) a řízení o schválení dohody o vině a trestu (§ 314o až § 314s). Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže eviduje jako odklon v § 70 a § 71 odstoupení od trestního stíhání mladistvého.

Obviněný musí s postupem odlišným od standardního trestního řízení souhlasit, nemůže mu být vnuceno. Nelze ho ale ani slepě aplikovat. Pro možnost

18 Sotolář A., Pury F., Šámal P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, str. 16

jejich využití zákon stanoví podmínky, jejichž splnění musí být důkladně posouzeno rozhodujícím orgánem, který se zároveň musí snažit vybrat z možných řešení to, jež povede co nejrychleji a nejehospodárněji k věcně správnému řešení a spravedlivému rozhodnutí¹⁹.

Alternativní způsob řešení trestního řízení je stavěn především na aktivní, svobodné dohodě dvou stran, tedy poškozeného a obviněného, kdy pachatel má možnost odstranit škodlivé následky svého jednání a poškozený má větší šance na náhradu vzniklé škody. Velmi důležitý je fakt, že díky odklonu dochází k velké úspoře času, rychlosti řešení případu a hospodárnosti řízení.

3.3. Pojem odklonu

Jak již napovídá název podkapitoly, budeme se věnovat tzv. odklonům. Nejprve je samozřejmě potřeba si definovat právě tento pojem. Po prostudování nejrůznějších materiálů a pramenů jsme usoudili, že přesně pojmenovat odklon je téměř nemožné.

Na začátku je zapotřebí si uvědomit, že tzv. odklon je pojmem obecným a není legálně definován. Jako takový není uveden ani v trestním zákonu, ani v trestním řádu. Neexistuje ani dokonce jednotná, vědecky přesná definice odklonu, a ani není přesně teoreticky vymezen koncept odklonu. Samotný pojem odklon je mnohovýznamový²⁰.

Jedná se o mimosoudní alternativu trestního řízení před soudem, kdy je upřednostněno neformální vyřízení věci mimosoudními prostředky před klasickým trestním procesem, zakončeným výrokem o vině a trestu, přičemž je možné na trestní věc reagovat jak prostředky trestněprávními, tak i mimo trestními²¹. Jak již bylo řečeno výše, v odborné literatuře nelze jednotně a shodně najít pojem odklon jako takový, ovšem v širším slova smyslu lze odklon chápat jako odchýlení od klasického trestního řízení, tedy projednání mimosoudním orgánem, kdy aplikací odklonu dochází k mimosoudnímu vyřízení věci, s cílem pomoci pachateli uvědomit závažnost spáchaného skutku s možností jeho nápravy, vyřešení konfliktu a s možností vést spořádaný osobní život.

19 Válková, H., Šámal, P., Sotolář, A.: Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže. In Karabec, Z. Restorativní justice. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. str. 28

20 Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: Linde Praha, 2007, str. 646

21 Kuchta, J., Zezulová, J.: K vybraným problémům alternativních způsobů řízení v českém trestním právu. Časopis pro právní vědu a praxi, 1997, č. 4, str. 553

Pojem odklon je tedy alternativou vůči standardnímu trestnímu řízení, překladem z anglického slova „diversion“, tedy možnost odvést, odklonit trestní řízení od tradičního průběhu. Nikdy ovšem nedochází k zániku odpovědnosti za protiprávní chování²². Jedná se tedy o vyřízení trestní věci jinými prostředky, než projednáním a rozhodnutím věci v obvyklém soudním procesu²³.

Slovenská právní úprava považuje odklony za specifický postup, umožňující dohodu mezi dvěma stranami, a to mezi státem na straně jedné a pachatelem na straně druhé, kdy v cílové rovině nedochází k potrestání.

České trestní právo odklony dělí na:

- *odklon prostý*
- *odklon podmíněný*
- *odklon se společenskou intervencí*

Prostým odklonem je míněn takový odklon, kdy dochází k zastavení trestního stíhání pachatele s konečným důsledkem jak pro obviněného, tak pro poškozeného. K tomuto dochází pouze za předpokladu splnění kumulativních podmínek, které zákon striktně vyžaduje. Následek je vyřešení věci bez záznamu v rejstříku trestu pro pachatele a odškodnění stavu pachatelem poškozeného. Typickým příkladem prostého odklonu je institut narovnání (§ 309 TŘ)

Podmíněným odklonem máme na mysli odklon s určitou podmínkou. Pachateli je zpravidla dána zkušební doba, ve které má za úkol se tzv. osvědčit. Trvání zkušební lhůty je zpravidla od 6 měsíců do 2 let. V této době pachatel plní povinnosti uložené soudem. Na konci této zkušební doby je vydáno usnesení o ukončení trestního stíhání a na pachatele se pohlíží jako na beztrestného. V opačném případě porušení podmínek pachatelem trestní stíhání pokračuje. Podmíněným odklonem v českém trestním právu je podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 TŘ).

Odklon se společenskou intervencí se týká případů, kdy dochází k upuštění od trestního stíhání a následuje jakýsi sociální zásah – intervence. Takový zásah může být prováděn např. ve správním řízení, projednání věci mimosoudním orgánem, komisí, léčením apod. Použitím tohoto odklonu dojde ke změně trestní

22 Suchý, O.: Odklon v trestním řízení, Právník, 1991, č. 3, str. 248

23 Draštík, A.: Odklon v českém trestním procesu (de lege lata). Časopis pro právní vědu a praxi, 1994, č. 4, str. 188

odpovědnosti v odpovědnost, která má povahu společensko-morální²⁴. V české právní úpravě nalezneme tento institut v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže, a to v § 70 – odstoupení od trestního stíhání mladistvého.

Odklony jako takové se uplatňují ve sporech mezi obviněným a poškozeným a mají působit jako usmiřovací prostředek mezi nimi. Obviněný má možnost vyjádřit lítost nad následky svého jednání odpovědně se k nim postavit a provést patřičné kroky k jejich nápravě. Obviněný těmito kroky získává šanci na „nový začátek“ a na ukončení sporu bez záznamu v trestním rejstříku. Značné výhody odklony přináší i poškozeným. V případě odklonu poškozenému svítá 100% naděje na odškodnění, ať již v rámci adhezního řízení nebo řízení civilního. Nelze zapomínat ani třetí stranu, tedy orgány činné v trestním řízení. Odklony pro OČTŘ představují odlehčení jejich práce, které spočívá v urychlení a celého procesu. Zákonný účel trestního řízení je tak naplněn nejen jednodušším, ale ve své podstatě méně represivním a výrazně výchovnějším způsobem²⁵.

3.3.1 Odklony v českém trestním právu

Vraťme se zpět v čase, konkrétně do roku 1990. Po sametové revoluci po roce 1989 dochází v České republice ke značnému kriminalitě, což vedlo k přetížení justice. Aby došlo ke zmírnění nastalé situace, bylo nutné najít alternativu ke standardnímu trestnímu řízení, která by tolik nezatěžovala zahlcenou justici a byla rychlejší než standardní proces²⁶. První řešení přichází o čtyři roky později, a to novela z roku 1993. Tato novela byla přijata zákonem č. 292/1993 Sb., s účinností od 1. 9. 1994, zakotvovala do trestního řádu trestní příkaz a podmíněné zastavení trestního stíhání.

O dva roky později, tedy roku 1995 se stal další odklon součástí českého trestního práva. Tímto odklonem nemám na mysli nic jiného, než nám známé narovnání. Na základě zákona č. 152/1995 Sb. s účinností od 1. 9. 1995 se stalo narovnání součástí českého trestního řádu. Jak jsem již zmiňovala, oba zákony byly přijaty v

24 Kuchta J., Válková H. a kol., Základy kriminologie a trestní politiky, Praha, C. H. Beck, 2005, str. 246

25 Sotolář A., Púry F., Šámal P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, str. 16

26 Vantuch P., Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu. Praha, Právní rozhledy č. 8/1998, C. H. Beck, str. 393

souladu s doporučením Rady Evropy č. 18 ze dne 17. 9. 1987 o zjednodušení trestního řízení.

Jako o odklonu můžeme hovořit o podmíněném zastavení trestního stíhání, o narovnání, o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání a o odstoupení od trestního stíhání mladistvého. Pokud je trestní případ zakončený alternativní formou, pak se nevydává rozhodnutí o vině a trestu a nedochází k definitivnímu odsouzení obviněného. Tím se lze odchýlit od klasického způsobu trestního řízení, ale trestné chování je ponecháno trestným, nikoli dekriminalizovaným.

Podstatou takového řešení je efektivně reagovat na porušení právních norem, jakožto obecně závazných pravidel chování garantovaných zákonem, nedovolit obviněnému, aby se stal beztrestným za takovéto porušení, ale přitom zcela účelně uspokojit obě strany. Trestnost zakázaného chování zůstává zachována. Použití odklonu ovšem nevylučuje možnost využití řádného trestního řízení v případě, že se v rámci něho nepodaří dosáhnout vhodného společensky akceptovaného řešení. Odklony rozhodně nejsou jakékoliv cílené zmírnění trestní spravedlnosti. Ve své podstatě se jedná o specifický procesní způsob řešení trestních věcí bez provedení určité části standardního trestního řízení²⁷.

27 Sotolář A., Púry F., Šámal P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, str. 34

4. Retributivní a restorativní justice

4.1. Retributivní justice

Nezbytnost fungování jako celku je lidem známá již od dob nám dávno minulých. Anarchie zpravidla společnost rozdělovala a pravidla a řády ji naopak spojovaly. Jádrem zdravé společnosti jsou určitá pravidla chování, jimiž se společnost řídí. Ve všech společnostech bylo právě právo to, co udávalo směr lidského chování a dodržování norem. To, čím se všichni řídíme dnes, se nazývá právní řád. Ten je nutný nejen pro jedince, ale i pro společnost, která se vyvíjí při respektování pravidel určitého řádu. Každý řád má svůj řídicí mechanismus. Jedním z právních mechanismů je stát. Každý stát má svůj trestní řád. Při jeho porušení, tedy spáchání trestného činu, je s pachatelem zahájeno trestní řízení.

Již od pradávna tedy známe pojem trestní spravedlnost – „*tedy nazírání na přiměřenost a vhodnost společenské reakce na spáchaný trestný čin, je historicky a kulturně podmíněna. Liší se v jednotlivých kulturně-civilizačních oblastech a mění se v průběhu času. Dávné chápání spravedlnosti spočívalo na odplatě a vyrovnání. Prosadil se princip „oko za oko, zub za zub“, tedy způsobit stejnou újmu pachateli, jakou on způsobil oběti, být potupen, zahanben, popraven, nebo měl možnost vyhnout se trestu zaplacením odškodného oběti*“²⁸.

Doby, kdy stát výlučného postavení v oblasti trestání, tedy právem disponovat mocenskými prostředky a realizovat trestní politiku vyvrcholily v 19. století. „*V pojetí tradičního modelu **odplatné** neboli trestající (**retributive**) justice byl, a doposud do značné míry stále je, primární obětí trestného činu stát. Všechny síly a prostředky jsou soustředovány na ochranu státu (společnosti, kterou reprezentuje), před pachateli, kteří ohrožují veřejný zájem. Konkrétní oběti je přisuzováno spíše pasivní postavení, takže se výkonu trestní justice zúčastňuje jen v poměrně malém rozsahu a pouze v souvislosti s uplatněním nároku na náhradu škody*“²⁹.

Klasické pojetí trestní justice je neodmyslitelně spjata s trestem odnětí svobody. Trest odnětí svobody je nejvyšší mírou trestu, která může být uložena za protiprávní jednání. Počet osob s trestem odnětí svobody se neustále každým dnem zvyšuje. Tento způsob trestání zatěžuje kapacitu věznic a státní rozpočet.

28 Karabec Z., Restorativní justice – sborník příspěvků a dokumentů, Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, str. 6

29 Sotolář A., Pury F., Šámal P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, str. 8

Otázka je, jestli tento typ trestu slouží jako výchovný prostředek, či nikoli. V případě nástupu do výkonu trestu odsouzený přeruší nejen negativní, ale i pozitivní společenské a sociální vazby z blízkého okolí, dále dochází k přetržení pracovní morálky a po propuštění z výkonu trestu k velmi těžkému začlenění se do společnosti.

„Vystává i otázka, zda tradiční trestní justice reflektuje na potřeby obětí trestných činů, zda je dostatečně zajištěna ochrana jejich práv. Rozvíjejí se různé, viktimologicky orientované přístupy k problematice trestání a zacházení s pachateli, které usilují o zlepšení postavení obětí v trestním procesu a o účinnější zajištění jejich práv na odškodnění újmy, kterou utrpěly v důsledku trestního jednání pachatele, a o dosažení přiměřené satisfakce“³⁰.

Zájem na potrestání pachatele ustupuje do pozadí a do popředí vyvěrá zájem na ochraně poškozeného. Myšlenkou dne zůstává umožnění narovnání vztahů mezi pachatelem a obětí trestné činnosti a podle toho je pachateli také ukládán trest. Všechny tyto myšlenky se zrodily v polovině 20. století, kdy dochází k nemalým změnám v oblasti trestní justice.

4.1.1 Znaky retributivní neboli odplatné justice

- trestný čin je definován jako újma způsobená státu
- následkem trestného činu je adversární nebo inkviziční proces
- pozornost je soustředěna na zavržení pachatele
- trestání vychází z viny minulosti
- právo na spravedlivý proces garantuje spravedlnost
- delikt je chápán jako konflikt mezi jednotlivcem (pachatelem) a státem
- stát se soustředí na potrestání pachatele, práva oběti jsou potlačena a opomíjena
- způsobená újma není závazkem vůči konkrétní oběti, nýbrž vůči státu
- pachatel je pasivním účastníkem procesu
- odpovědnost pachatele za trestný čin vede k jeho potrestání
- morální, sociální a ekonomické aspekty nejsou zohledněny
- jakákoli lítost pachatele nad způsobeným trestným činem není nijak zohledněna
- výsledek trestní věci je závislý na aktivitě profesionálů, jimiž jsou

30 Karabec Z., Restorativní justice – sborník příspěvků a dokumentů, Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, str. 5

policisté, soudci a obhájci³¹.

Na začátku 21. století dochází k úvahám o omezení pravomocí státu při řešení trestních činů, o posílení role přímých účastníků (pachatelů a obětí) při řešení těchto konfliktů a jejich následků. Začínají se formulovat představy o restorativní (obnovující) justici.

4.2. Restorativní justice

Koncem 20. století se dostává do popředí myšlenka odbourání státního monopolu v justici a posílení role přímých účastníků, jimiž jsou pachatel a poškozený. Začínají se projevovat konkrétní představy restorativní justice. Pojem restorativní justice nám asi nejlépe přiblíží zakladatel obnovitelné justice Howard Zehr, který ovšem vychází z myšlenky, že retributivní a restorativní justice mají mnoho společného, oba koncepty usilují o ochranu prostřednictvím reciprocity a urovnání stavu. Postup, jak toho dosáhnout, už je ale v každé filosofii odlišný.

„Pojem restorativní justice (z anglického restore – obnovit, navrátit do původního stavu) je označení, jenž v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se daná trestná činnost dotkla. Restorativní justice usiluje o maximální možnou míru uzdravení a obnovu trestným činem narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející povinnosti a závazky“³².

Restorativní justice je postavena na zcela odlišné filosofii než retributivní trestající justice. Restorativní justice upřednostňuje navázání vztahu pachatele s poškozeným, který vede k aktivní spolupráci na odčinění spáchaného trestného činu.

„Koncepte restorativní justice je tedy chápána jako úsilí o obnovení trestným činem narušeného či ohroženého systému chráněných hodnot a sociálních vztahů“³³.

31 Srov: Větrovec, V., Nedorost, L., Otoupalíková, J. Restorativní a retributivní justice. [online]. 2005. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy Univerzity: Katedra sociální pedagogiky.

Dostupný z www: < http://www.ped.muni.cz/wsocedu/virtual/pdf/Nedorost_Mediace2-3%20-ASPI%20restorativeretribut.pdf>

32 Zehr H., Úvod do restorativní justice, Praha, Sdružení pro probaci a mediaci, 2003, str. 26

33 Sotolář A., Púry F., Šámal P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, str. 9

Jedná se tedy o trestní justici postavenou na základním pilíři práva oběti, spolupráce pachatele s poškozeným a mimosoudním projednání trestních věcí.

Ke zrození restorativní justice byla zapotřebí myšlenka, že tradiční trestní justice vyčerpala své možnosti a není schopna nadále řešit problémy stále narůstající, jako je nárůst kriminality, enormní zatížení soudů, ekonomické vyčerpání, nedostatečná kompenzace újmy oběti trestné činnosti a podobně.

Důležité je ovšem zmínit rozpor mezi dvěma skupinami. Na straně jedné stojí zastánci restorativní justice, které ovšem představují zejména sociologicky orientovaní kriminologové. Stranu druhou reprezentují kriminologové zaměřeni juristicky, kteří připomínají anarchistické uvolnění doby a upuštění od základních zásad trestního práva. Je tedy zřejmé, že doba pro absolutní opuštění od tradičních zásad trestního procesu a podstatného omezení funkcí trestního práva zřejmě ještě nenastala³⁴.

4.2.1 Principy restorativní justice

Začátek restorativní justice, jak jsem již zmiňovala výše, pochází od Howarda Zehera. Jeho základní teze zní: „*Restorativní justice se zaměřuje na újmy vzniklé trestným činem a usiluje o zohlednění potřeb poškozeného, dále podporuje odpovědnost pachatele za řešení vzniklé situace a zapojuje poškozeného, pachatele a komunitu do procesu řešení*“³⁵.

Profesorka Válková označuje restorativní justici jako koncept založený na „zdravém rozumu“, který vychází ze způsobu vnímání zločinu, kdy je trestný čin narušením lidské integrity a mezilidských vztahů a vytváří závazek uvést věci do pořádku. Restorativní principy podle docenta Karabce se budeme zabývat níže.

V květnu 1996 byly přijaty Pracovní skupinou pro restorativní justici Aliance nevládních organizací rovněž základní principy restorativní justice. Hlavním představitelem této práce byl Ron Claasen, spoluředitel Střediska pro studium konfliktu a mírového úsilí na Fresno Pacific College.

Obsahuje jedenáct základních principů, jimiž jsou:

- 1) Trestným činem se primárně rozumí přestupek proti lidskosti a až druhotně porušení zákona
- 2) trestný čin je násilí spáchané na osobách a vztazích, ke kterému by nemělo

34 Karabec Z., Restorativní justice – sborník příspěvků a dokumentů, Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, str. 6

35 Zehr H., Úvod do restorativní justice, Praha, Sdružení pro probaci a mediaci, 2003, str. 17

docházet. Následkem je nebezpečí vyšší intenzity poškození, oslabení a znevážení pachatele a oběti, s minimální snahou spolupracovat se společností

- 3) Restorativní proces klade pozornost na bezpečí, opravu škod na vztazích a fyzických škodách způsobených trestným činem
- 4) Primární oběť je ta, která je nejvíce zasažena trestným činem. Naproti tomu sekundární oběti se rozumí ostatní zúčastnění, jako jsou rodina, přátelé, svědci a pracovníci trestního soudnictví.
- 5) Pachatel by měl být poučen ve chvíli, kdy jsou uspokojeny obavy o bezpečnost oběti. Tím se pachatel napravil a povzbuzuje se ke snaze naučit se novému životu ve společnosti.
- 6) Restorativní justice se snaží neklást žádný nátlak, naopak klade důraz na dobrovolnou spolupráci již v raném stádiu řešení
- 7) Trestný čin by měl být projednán v rámci osob zúčastněných na trestném činu. Čímž máme na mysli nikoli jen pachatele a oběť trestného činu, ale i jejich rodiny a přátelé
- 8) Pro případ odmítnutí spolupráce pachatele s obětí, restorativní justice počítá s vnějším orgánem, který plní funkci rozhodovací, jako náhradník za pachatele. Přesto důsledky rozhodnutí orgánu musí být v souladu s důstojností oběti, ale i pachatele
- 9) Restorativní justice počítá s umístěním nespolupracujících pachatelů, kteří představují riziko pro společnost, do zařízení, které klade důraz na jejich mysl a psychiku, kladné hodnoty a etiku. Zde by se měli dozvědět o dopadu jejich chování na oběť trestného činu
- 10) Dodržování dohod je základem navzájem si důvěřující společnosti
- 11) Restorativní justice uznává náboženské hodnoty a jejich morální a etické normy.

(Namísto výrazu společnost restorativní justice využívá slova komunita.)

Z výše uvedeného lze vyvodit, že na prvním místě stojí pachatelovo uvědomění si své chyby, toho, co svým jednáním způsobil a díky tomu převzít skutečnou osobní trestně právní odpovědnost. Následně si pachatel může uvědomit své budoucí uplatnění pro společnost a díky tomu lze začít plnohodnotný život bez konfliktů.

Docent Karabec shrnuje principy restorativní justice takto:³⁶

- 1) Zločin nelze považovat za porušení společenského pořádku, ani za překročení právních a morálních pravidel, nýbrž za způsobení škody oběti a míru společenské nebezpečnosti
- 2) Způsobenou škodu je nutné chápat jako újmu materiální, fyzickou a psychickou. Dále jednoznačně narušuje sociální vazby, osobní a rodinný život a samozřejmě společenské postavení
- 3) Reakcí na zločin má být škoda a její následky odstraněny
- 4) Neusiluje se zde primárně o potrestání pachatele, ale o odstranění následků trestné činnosti
- 5) Zpřísnění trestní represe se považuje za kontraproduktivní
- 6) Pachatel by se měl aktivně podílet na náhradě škody
- 7) V případě pachatelovy pasivity na náhradě škody je k tomuto kroku donucen orgánem činným v trestním řízení – soudem
- 8) Pokud není možná dohoda mezi obětí a pachatelem trestné činnosti, nebo pokud spáchaný trestný čin je takového druhu, že jejich vzájemná dohoda není dostatečná, zasáhne orgán činný v trestním řízení
- 9) oběť trestného činu nemůže být donucena k dohodě s pachatelem, ani k vyjednávání o škodě.

Hlavní právní úpravou spojenou s prvky restorativní justice může v českém právním řádu označit institut narovnání, tedy narovnání mezi pachatelem a obětí a podmíněné zastavení trestního stíhání. Důležité je samozřejmě zmínit spojení se zákonem o soudnictví ve věcech mládeže: „Zatímco dosavadní trestní zákon spatřuje v trestních sankcích nejbezpečnější prostředek ochrany společnosti před pachateli trestných činů, nový zákon o soudnictví ve věcech mládeže vidí jako nejslibnější způsob, jak předejít recidivě kriminality mládeže odčinění újmy vzniklé protiprávním činem, resp. vážně projevenou snahu o alespoň částečnou nápravu následku způsobených deliktem a obnovení narušených sociálních vztahů při současné integraci dospívajícího do jeho nejbližšího sociálního prostředí směřující k tomu, aby si našel společenské uplatnění odpovídající jeho vlohám, duševním a rozumovým předpokladům³⁷.

36 Karabec Z., Restorativní justice – sborník příspěvků a dokumentů, Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, str. 7 a následující

37 Válková, H., Šámal, P., Sotonář, A.: Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže. In Karabec, Z. Restorativní justice. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, str. 20

5. Narovnání

5.1 Obecná charakteristika institutu narovnání

Institut narovnání se dále s podmíněným zastavením trestního stíhání, odstoupením od trestního stíhání mladistvého a schválením dohody o vině a trestu řadí do skupiny tzv. odklonů. Neméně důležitý je rovněž trestní příkaz spadající do stejné kategorie. Právě u trestního příkazu se nabízí otázka, zda skutečně patří do odklonů. Autorka míní, že ano, a to z důvodů zrychlení a zefektivnění trestního řízení u věcí, jež se pro jejich povahu nerozhodují v hlavním líčení. Naproti tomu podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, odstoupení od trestního stíhání mladistvého a schválení dohody o vině a trestu směřují k nápravě a obnově porušeného stavu, k usmíření mezi pachatelem a poškozeným a k náhradě způsobené škody³⁸.

Česká republika nyní patří k zemím, které promítly v období posledních deseti let některé prvky restorativní justice do své trestní legislativy a prosadily je i v aplikační praxi. O tom svědčí povaha přijímaných novel a nových zákonů, které se snaží lépe upravit postavení poškozeného, zavést nové, neformální řešení trestních věcí, rozšířit katalog tradičních trestů o alternativní sankce, i statistické údaje MS prokazující tyto změny trestní politiky na konkrétních číslech o počtu a povaze ukládaných sankcí a uplatňovaných postupů³⁹.

Vzhledem k povaze tématu této práce je pro nás klíčový rok 1995. Právě v tomto roce, konkrétně 1. 9. 1995 došlo rozšíření možností řešení trestních věcí alternativním způsobem, tedy zcela jinak, než tradiční trestní cestou, a to vložением institutu narovnání do českého trestního řádu. Konkrétně se tak stalo za pomoci novely, zákonem č. 152/1995 Sb.

K důvodové zprávě k zákonu č. 152/1995 Sb., narovnání, tedy institut narovnání byl zaveden pro zefektivnění tří pilířů justice. Prvním důvodem bylo snížení přetížení soudů, dále rychlejší rozhodování věci ve vhodných případech a na závěr posílení dekriminalizace protispolečenských deliktů. Na straně druhé, pojem dekriminalizace není zcela výstižný pojem a lze spíše hovořit o tzv. depenalizaci, tedy o možných účincích trestního práva na obviněném. Smyslem narovnání rozhodně není slepě udávat rozsah trestního bezpráví.

38 Šámal P., Novotný F., Růžička M., Vondruška F., Novotná J., Přípravné řízení trestní, 2. doplněné a přepracované vydání, Praha, C. H. Beck, 2003, str. 93

39 Válková, H.: Od vězení k alternativním sankcím. In: Ve službách práva. Sborník příspěvků. Praha: C.H.Beck, 2003, str. 305 - 322

Jednání, u nichž jde o narovnání, zůstávají stále prohlášena za trestné činy. Ovšem zcela bez pochyb se jedná o ústup od klasického trestání⁴⁰. V neposlední řadě se vychází také z toho, že dohoda obou stran bude rozhodně efektivnější, tedy lepší forma postihu, než klasický trest. Odstrašující účinek trestu nemusí být dostatečný, zpřísnění trestů nemusí vést ke snížení kriminality a recidivy⁴¹. Využití tohoto odklonu by mělo představovat zrychlení celého řízení. Tvůrci zákona se ovšem smířili i s možností vleklých, dlouhých sporů, ale to již nikoli zapříčiněných justicí, ale díky neschopnosti dohody obou stran.

Právní úprava tohoto institutu je obsažena v trestním řádu, konkrétně v hlavě dvacáté, pod zvláštními způsoby řízení, v oddíle čtvrtém, v § 309 – 314. Jedná se o neformální dohodu mezi státem a obviněným, jejímž obsahem je ukončení trestního stíhání v případě, že pachatel splní zákonem stanovené podmínky. Dochází tak k odklonění od standardního trestního řízení, čímž je celá věc řešena „mimosoudně“. Na miskách vah se tak poměřuje veřejný a soukromý zájem a upřednostnění jednoho z nich. Při aplikaci narovnání ustupuje do pozadí zájem státu na trestním postihu pachatele, a to ve prospěch poškozeného, kterému mají být co nejrychleji odčiněny všechny škodlivé následky, které pachatel způsobil⁴².

Institut narovnání již zcela počítá s poškozeným, jakožto s aktivně zúčastněnou osobou, která má možnost zasahovat do sporu a dohodnout se zcela na způsobu odčinění újmy. Čímž nemám na mysli jen odškodnění škody formou finanční kompenzace. Dochází tak k participaci poškozeného a pachatele trestného činu. Vztah mezi obviněným a poškozeným je na rozdíl od vztahu se státem spíše faktického charakteru, kdy se očekává aktivní spolupráce obou stran. Obviněný nahrazuje majetkovou, ale i nemajetkovou újmu a činí další jiné úkony, které jsou k zapotřebí pro narovnání vztahu s obětí, a poškozený musí poskytovat očekávanou součinnost. Dochází tak k urovnání vzájemných vztahů osob, které se podílejí na hledání oboustranně přijatelného řešení.

Oběť trestného činu, tedy osoba poškozená na svých právech, má šanci na obnovu vlastní integrity. Pachatel trestného činu dostává možnost k odčinění způsobené újmy, čímž se aktivně podílí na odstranění vzniklého konfliktu. Vlastní

40 Nezkušil, J.: Narovnání jako forma odklonu. Právník, 2007, č. 10, str. 1095 - 1096

41 Císařová, D., Čížková, J.: Několik poznámek k otázce narovnání jako zvláštního způsobu řízení, ratio legis a vztah k předpisům práva občanského. Trestní právo, 1998, č. 6, str. 11

42 Vantuch P., Obhajoba obviněného, 3. vydání, Praha, C. H. Beck, 2010, str. 559 a násl.

snaha a práce s odstraněním vzniklé škody by měla spíše zabránit recidivě, než je podmíněčný trest, nebo dokonce nepodmíněný trest odnětí svobody.

Další motivací pro pachatele je skutečnost, že v případě splnění všech podmínek a dostání svých závazků si do následujícího života neodnáší žádné právní následky svého jednání. Pachatel je zcela zproštěn zápisu do rejstříku trestů, který musí mnohdy dokládat při ucházení se o zaměstnání. Tím je jeho výchozí pozice samozřejmě podstatně snazší. Na straně druhé orgány činné v trestním řízení mají přehled o pachatelích díky tzv. opisu z rejstříku trestů, kde se skutečnost o schválení dohody o narovnání zaeviduje a slouží výhradně k přehledu recidivistů v trestním řízení. Pachatel trestného činu se tedy nemusí obávat možné stigmatizace ze strany společnosti. Jak jsem již naznačila výše, opis z rejstříku trestů je určen výhradně orgánům činným v trestním řízení a Ministerstvu spravedlnosti. Jiným orgánům lze opis z rejstříku trestu vydat jen v případech, které stanovuje zvláštní zákon, zákon č. 269/1994 Sb., o rejstříku trestů. Výhodou narovnání je i skutečnost, že ho lze schválit v průběhu celého trestního řízení, tedy jak v řízení přípravném, tak v řízení před soudem⁴³.

České trestní právo je postaveno na principu legality, tedy orgány činné v trestním řízení stíhají všechny trestné činy, o kterých se dozví, a to bez ohledu na zájmy, které mohou být trestným činem zasaženy. Ne vždy je totiž spácháním trestného činu dotčen jen veřejný zájem. Další zájem zasažený trestným činem může být ze soukromé sféry, a právě zde lze uplatnit institut narovnání, tedy vyřešit spor dohodou stran řízení. Narovnání je pak rychlým a procesně ekonomickým způsobem reakce státu na spáchaný trestný čin, při němž jsou účinně chráněna práva poškozených⁴⁴.

Narovnáním věci je vykonán rychle proveditelný a ekonomicky nenáročný úkon státu, čímž reaguje na spáchaný trestný čin, a to jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem. Od roku 1995, kdy bylo narovnání zakotveno do české justice až do roku 2001, bylo rozhodnutí o schválení tohoto institutu pouze v rukách soudů a státní zástupce figuroval pouze jako návrhová takového způsobu řešení. Převratná změna přichází v roce následujícím, tedy v roce 2002, a to novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., účinnou od 1. 1. 2002. Právě díky tomuto zákonu byla pravomoc rozhodnout o schválení

43 Šámal P., Novotný F., Růžička M., Vondruška F., Novotná J., Přípravné řízení trestní, 2. doplněné a přepracované vydání, Praha, C. H. Beck, 2003, str. 95

44 Šámal, P. a kol.: Trestní řád: Komentář – II. díl, 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 2332 - 2336

narovnání umožněna rovněž státním zástupcům, a to v přípravném řízení. Při koncipování novelizované úpravy vycházel zákonodárce ze zahraniční právní úpravy, kde se běžně svěruje rozhodování v přípravném řízení státnímu zástupci. Tím dochází ke značně účinnější ochraně práv stojících na straně poškozeného a k přiměřenému posouzení a uložení trestu na straně pachatele. Dalším efektem této změny mělo být snížení zatížení soudů prvního stupně a urychlení vyřizování vhodných trestních věcí.⁴⁵ Na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání se však v tomto případě dosud nestalo narovnání v praxi v přípravném řízení oblíbeným způsobem, jak trestní věc řešit⁴⁶.

V neposlední řadě ale nesmíme zapomínat na mladistvé. I s nimi bylo při zavádění tohoto institutu počítáno, proto narovnat trestní věc lze i v případě mladistvých pachatelů. Zákon č. 218/2003 Sb., ZSM v § 69 písm. b) výslovně odkazuje na právní úpravu narovnání obsaženou v § 309 - § 314 TrŘ⁴⁷. Zákon č. 218/2003 Sb. požaduje v § 68 splnění specifických kritérií, která jsou pro schválení narovnání nezbytná.

Těmito kritérii jsou:

- dostatečné objasnění skutkového stavu – podezření se musí jevit důvodným
- schopnost mladistvého nést odpovědnost za spáchané provinění, vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se o odstranění následků, jež svým jednáním způsobil
- v případě potřeby lze na mladistvém požadovat, aby se zavázal k chování omezujícím možnosti spáchání dalších provinění⁴⁸

45 Sovák, Z., In Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, str. 923

46 Nové trestněprocesní instituty – podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání – které byly zakotveny do trestního řádu novelami v roce 1993 a 1995 a statisticky jsou vykazovány soudy od roku 1994 a státními zástupci od 1995 – signalizují výrazný nárůst a časté využívání podmíněného zastavení trestního stíhání, které bylo použito v roce 1995 a 5606 trestně stíhaných osob (tedy 11,3% všech trestně stíhaných osob), zatímco u narovnání evidujeme jeho využití v praxi jen zcela zřídka (v roce 1996 = 105 případů, tj. 0,1% všech trestně stíhaných osob, v roce 2002 = 387 osob, tzn. Zvýšení na 0,4% všech trestně stíhaných osob, v roce 2008 = 225 osob, tzn. Snížení na 0,3% všech trestně stíhaných osob)

47 Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, § 69 – v trestních věcech mladistvých lze použít zvláštních způsobů řízení: a) podmíněného zastavení trestního stíhání, b) narovnání, c) odstoupení od trestního stíhání.

48 Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, § 68

5.2 Zákonné podmínky schválení narovnání

Při rozhodování o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání musí být kladen zřetel na zákonem kumulativně stanovené podmínky uvedené v § 309 odst. 1 TrŘ⁴⁹. Dalším zlomovým rokem pro institut narovnání byl rok 2012, kdy díky zákonu č. 193/2012 Sb. prošel trestní řád opět novelou a v níže citovaném § 309 odst.1 písm. d) zákonodárce zprošťuje obviněného předchozí povinnosti poukázat peněžitou částku konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům. Za obecně prospěšné účely se obvykle považovaly instituce, jakými jsou mateřská centra, nemocnice či dětské domovy, obce, financování vědy a vzdělání, kultury, dále financování na podporu a ochranu mládeže, na ochranu zvířat, na účely sociální, ekologické, humanitární, náboženské, tělovýchovné, sportovní aj. Konkrétního adresáta peněžité částky si vybíral obviněný sám a předkládal návrh poškozenému. Soud byl jejich stanoviskem vázán. Výše konkrétní částky byla v rukou obviněného, v závislosti na jeho finančních možnostech a spáchaném přečinu. Orgány činné v trestním řízení neměly výši částky určovat z vlastní iniciativy. Pakliže se na ně však některá strana obrátila s dotazem na výši částky, je možné, aby se jim v tomto rozhodování dostalo drobného „návodu či pomoci“⁵⁰. Tyto podrobné instrukce nám uváděl § 312 TrŘ, který je k 1. 9. 2012 zrušen.

Dnes zbyla obviněnému pouze povinnost poukázat peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu⁵¹. Tato částka byla povinna již dříve ve zmiňovaném § 312, ovšem s rozdílem 50% dělby. Tedy 50% z částky na charitativní účely a 50% z částky na pomoc obětem trestné činnosti.

49 Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, § 309 odst. 1 – že v řízení o přečinu, může se souhlasem obviněného a poškozeného soud, a v přípravném řízení státní zástupce rozhodnout o schválení narovnání a zastavit trestní stíhání, jestliže obviněný - a) prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě – b) uhradí poškozenému škodu způsobenou přečinem nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou přečinem – c) vydá bezdůvodné obohacení získané přečinem nebo učiní jiná vhodná opatření k jeho vydání – d) složí na účet soudu nebo v přípravném řízení státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu a považuje-li takový způsob vyřízení věci za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům.

50 Šámal P. a kol., Trestní řád - komentář, 6. vydání, Praha, C. H. Beck, 2008, str. 2343

51 Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, § 309 odst. 1 písm. d)

Zda bylo rozhodnutí o odbourání povinnosti poukázat peněžitou částku na obecně prospěšné účely vhodné a účelné, je na posouzení každého jednotlivce. Za kladné by se to dalo považovat pro zvýšení počtu jedinců, kteří si budou moci dovolit narovnat finančně svůj delikt. V té záporné rovině lze ovšem jednoznačně říci, že tímto krokem přijdou prospěšné instituce, jakými jsou školky, nemocnice a jiná podobná zařízení, o ojedinělé finanční podpory, které využily na potřebné účely společnosti. Autorka diplomové práce se tedy přiklání spíše na stranu odpůrců této novely. Dle názoru autorky se tímto institutem pachatel „vykupuje“ ze svého prohřešku a právě tímto krokem se jeho „odpustek“ stává mnohem nižší.

5.2.1 Podmínka právní kvalifikace

Úkolem soudu a v přípravném řízení státního zástupce při rozhodování o schválení narovnaní je zvolit odpovídající právní kvalifikaci skutku, pro který je obviněný trestně stíhán, tak, aby bylo možné posoudit, zda jde o trestný čin, za který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřesahuje pěti let⁵². Takto to bylo možné posoudit dle staré platné právní úpravy.

Mezi přečiny spadá nedbalostní trestný čin a úmyslný trestný čin s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Právě horní hranice sazby trestu za trestný čin, tedy pěti let, byla podmínkou pro tento odklon po roce 1995 až do roku 2009, a to bez ohledu na formu zavinění pachatele. Konkrétně řečeno, pro použití institutu narovnaní nehrálo roli, zda se jednalo o trestný čin nedbalostní či úmyslný. Právě ale v roce 2009, s účinností od 1. 1. 2010, dochází ke změně dikce zákona, k rozšíření skutkových podstat trestných činů, a tedy i širšího využití narovnaní. Dnes lze tedy narovnaní schválit u každého nedbalostního trestného činu, bez ohledu na horní hranici trestní sazby. V praxi to znamená, že narovnaní přichází v úvahu i u nedbalostních trestných činů, jejichž horní hranice přesahuje pěti let. Typickým příkladem je trestný čin usmrcení z nedbalosti, kdy výše trestní sazby může dosáhnout až 10 let. Při předchozí právní úpravě bylo možné narovnaní schválit pouze u základní skutkové podstaty tohoto trestného činu (aj.), uvedeného v § 143 odst. 1.

Stejně jako u PZTS, rozhoduje výše trestní sazby trestu odnětí svobody bez modifikace zohledňující zvýšení sazby u zvláště nebezpečného recidivisty (§

52 Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000, str. 91 - 92

42 TZ), u pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch zločinného spolčení (§ 44 TZ), nebo naopak snížení trestní sazby u mladistvých dle § 31 ZSM.

V případě souběhu (ať už jednočinného či vícečinného) trestných činů, resp. přečinů je podmínkou k aplikaci narovnání to, aby žádný ze sbíhajících úmyslných přečinů nepřesahoval horní hranici trestní sazby 5 let⁵³.

5.2.2 Souhlas poškozeného a obviněného

Souhlas poškozeného a obviněného je další z obligatorních znaků – podmínek pro schválení narovnání. Trestní řád toto vyžaduje v § 309 odst. 1. Souhlasu ovšem předchází výslech obviněného a poškozeného. Tak může být učiněno soudem, případně v přípravném řízení státním zástupcem. Právě souhlas poškozeného je jedním z požadavků, kterým zákonodárce aktivně zapojuje oba subjekty do nalézacího procesu společného přijatelného řešení, čímž dojde k narovnání narušených vztahů. Takový postup má psychologický efekt zejména u poškozeného, který se svou účastí může dočkat vedle náhrady škody též určité morální satisfakce od obviněného, například formou osobní omluvy⁵⁴. Souhlas obou stran je jakousi dohodou na alternativním vyřízení věci. Souhlas poškozeného a obviněného lze učinit písemně, do protokolu, tedy ústně, telegraficky, elektronicky s ověřeným elektronickým podpisem, konkludentně apod. Existuje možnost podání návrhu obhájcem, a to v případě obviněného, případně zmocněncem poškozeného, ovšem v takovém případě je soud či státní zástupce povinen si ověřit, zda daná osoba souhlas opravdu udělila. Ten nesmí vzbuzovat absolutně žádné pochybnosti. Nejjednodušším řešením je vlastnoruční vyhotovení souhlasu klientem obhájce a tento formulář následně obhájce připojí k návrhu na schválení narovnání. Orgány činné v trestním řízení mají pak povinnost k zajištění a zdokumentování obou souhlasů.

Trestní řád též umožňuje obviněnému a poškozenému udělit souhlas v rámci výslechu podle § 310⁵⁵, tedy v rámci výslechu sui generis, zaměřeného jen ke splnění podmínek pro schválení narovnání⁵⁶.

53 Sotolář A., Púry F., Šámal P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, str. 92

54 Šámal P. a kol., Trestní řád - komentář, 6. vydání, Praha, C. H. Beck, 2008, str. 2225 - 2336

55 Sotolář A., Púry F., Šámal P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, str. 86

56 Sotolář A., Púry F., Šámal P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, str. 93

Vzhledem k tomu, že poškozený tu vystupuje dle § 43 odst. 1 TrŘ⁵⁷, pak tedy v případě, že by poškozených bylo více, je třeba souhlasů od všech těchto poškozených osob. Existuje ale řada oponentů, kteří zastávají názor, že jen ten, kdo uplatní nárok na náhradu škody a zároveň je deliktem bezprostředně postižen, je poškozená osoba. U poškozených právnických osob si státní zástupce a soud musí ověřit, že souhlas udělily osoby, které jsou oprávněny jednat za tyto právnické osoby⁵⁸.

Poškozený i obviněný mají rovněž právo vzít svůj dříve udělený souhlas s narovnáním zpět⁵⁹, a to i bez ohledu na to, že nám to zákon výslovně nestanovuje. Lze tedy vycházet z LZPS, a to z čl. 36, tedy práva na spravedlivý proces. Lze tak učinit dle analogie převzetí souhlasu poškozeného dle § 163 odst. 2 TrŘ.⁶⁰, tedy výslovným prohlášením do doby, kdy státní zástupce, soudce či samosoudce učiní rozhodnutí o schválení narovnání.

Pokud se budeme bavit o osobách poškozených v rámci osob, jejichž souhlasu se schválením narovnáním je zapotřebí, nelze hovořit o tzv. právním nástupci poškozeného. Na základě § 310 TrŘ jsou tito nástupci vyloučeni z této možnosti v takovém případě, že práva poškozeného (§ 309 - § 311 TrŘ) nepřísluší tomu, na koho pouze přešel nárok na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení. V případě fyzických osob tedy hovoříme apriori o dědici poškozeného a z právnických osob lze uvést pojišťovny, které zaplatily pojistné plnění. Za poškozeného se tedy pro účely řízení o narovnání považuje jen tzv. přímý poškozený⁶¹.

Na závěr je velmi důležité si připomenout, že v případě narovnání záleží pouze na poškozeném, zda projeví vůbec zájem na tomto způsobu vyřešení věci. Jeho postoj bude ale zcela jistě jen obrácená strana mince chování a míry aktivní spolupráce obviněného. Případný nesouhlas poškozeného je ale absolutní

57 Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, § 43 odst. 1 – ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil (poškozený), má právo činit návrh na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu a před skončením řízení se k věci vyjádřit.

58 Rozum, J. a kol.: Výzkum institutu narovnání. 1. vydání. Praha: IKSP, 1999, str. 73

59 Sotolář A., Púry F., Šámal P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, str. 122 - 123

60 Vantuch P., Obhajoba obviněného, 3. vydání, Praha, C. H. Beck, 2010, str. 563

61 Šámal P. a kol., Trestní řád - komentář, 6. vydání, Praha, C. H. Beck, 2008, str. 2338 - 2339

překážkou pro schválení narovnání, a to i přesto, že ostatní podmínky byly splněny v plném rozsahu.

5.2.3 Prohlášení obviněného o spáchání skutku

Další z podmínek pro schválení narovnání, kterou zákon stanovuje, je tzv. prohlášení obviněného o skutku, který skutečně spáchal. Než přejdeme k podrobnému rozboru o tom, co vlastně prohlášení obviněného ve skutečnosti je a jakou roli hraje právě pro narovnání v trestním řízení, je nutné právě od tohoto pojmu odlišit pojem „doznání obviněného“. Doznání obviněného nám upravuje § 307 odst. 1 písm. a) TrŘ, a to v úpravě podmíněného zastavení trestního stíhání a je vedeno jako důkazní prostředek. Po obsahové stránce je zapotřebí, aby z doznání obviněného vyplynulo, zda trestní čin spáchal úmyslně nebo z nedbalosti, zatímco prohlášení obviněného o skutku, který skutečně spáchal, je učiněno pouze pro účely schválení dohody o narovnání. S tím souvisí i novela trestního řádu zákonem č. 265/2001 Sb., s účinností od 1. 1. 2002, zakotvena do trestního řádu pod § 314⁶², který stanoví sice souhlas obviněného jako podmínku pro schválení narovnání, nikoli však otázku viny. Z toho plyne, že pokud nedojde ke schválení narovnání, pak tedy k prohlášení nelze přihlížet jako k důkazu v dalším řízení. Tedy toto prohlášení není doznáním k trestnému činu, a proto není ani nutné, aby bylo obsaženo ve výpovědi obviněného učiněné k důkazu podle § 91 TrŘ⁶³. Tato úprava byla učiněna v souvislosti s obavami obviněných s možností, že jejich přiznání bude, pokud k narovnání nedojde, bráno jako důkazní prostředek v dalším řízení. Nová úprava tomu tedy zamezuje.

Souhlas obviněného ale dále nelze spojovat s prohlášením o spáchání skutku jako doznání viny i v souvislosti s čl. 6 odst. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod⁶⁴.

V případě narovnání se tak souhlas obviněného vztahuje pouze na rozhodnutí upustit od dalšího trestního stíhání a v žádném případě neprejudikuje otázku

62 Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, § 314 – Nebylo-li narovnání soudem nebo v přípravném řízení státním zástupcem schváleno poté, co obviněný učinil prohlášení podle § 309 odst. 1, že spáchal skutek, pro který je stíhán, nelze k tomuto prohlášení v dalším řízení přihlížet jako k důkazu.

63 Sotolář A., Pury F., Šámal P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, str. 100 - 101

64 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních lidských svobod, čl. 6 odst. 2 – Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.

viny⁶⁵. Prohlášení tedy není pojímáno jako doznání pachatele, ale jako souhlas s vyřízením věci formou schválení narovnaní⁶⁶. Naproti tomu doznání již povahu důkazu má a zachycuje se do protokolu o výpovědi obviněného⁶⁷, lze tedy uvažovat o riziku spojeném s případným dalším řízením, pokud by nedošlo k zastavení trestního stíhání a použitím tohoto doznání jako důkazního prostředku v něm.

Obviněný nesmí být žádným způsobem donucen k prohlášení, ani k souhlasu o schválení narovnaní orgány činnými v trestním řízení, poškozeným probačním úředníkem a dalšími jinými osobami. Prohlášení musí být učiněno svobodně, vážně a určitě. Vzniknou-li pochybnosti o tom, zda byly tyto úkony učiněny dobrovolně a bez nátlaku, je na místě, aby byly ještě před rozhodnutím příslušného orgánu o schválení narovnaní patřičně odstraněny – např. prostřednictvím výslechu podle § 310 odst. 1 TrŘ⁶⁸.

5.2.4 Úhrada škody poškozenému

Velmi důležitou podmínkou uvedenou v § 309 odst. 1 písm. b) je úhrada škody způsobené trestným činem obviněného poškozenému. Právě zde je oproti PZTS⁶⁹ velmi důležitá ona způsobená škoda. Jak jsem již uváděla výše, bez škody nelze schválit dohodu o narovnaní. V případě spáchání trestné činnosti, při níž nebyl nikdo poškozen, nelze narovnaní dle § 309 odst. 1 TrŘ k vyřízení věci užít, jelikož neexistuje osoba poškozeného, která by jednak s narovnaním vyslovila souhlas a jednak převzala od obviněného příslušné odškodnění, byť by ostatní zákonné podmínky byly splněny⁷⁰. Narovnaní je tak vyloučeno např. u přečinu neoznámení či nepřekažení trestného činu, nedovoleného ozbrojování nebo u maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání⁷¹.

Stejně, jako u PZTS, existují u institutu narovnaní tři alternativní způsoby této náhrady, samozřejmě s ohledem na povahu újmy. O všech těchto

65 Ščerba, F., In Jelínek, J. A kol.: Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 695

66 Vantuch P., Obhajoba obviněného, 3. vydání, Praha, C. H. Beck, 2010, str. 566 a násl.

67 viz. Usnesení KS v Ostravě, 6 To 377/95 ze dne 14. 9. 1995

68 Sotolář A., Pury F., Šámal P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, str. 93

69 Srovnání – dle judikování Nejvyššího soudu, neexistence škody a poškozeného nebrání využití PZTS.

70 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 11. 2003, sp. zn. 4 Tz 156/2003

71 Ščerba, F., In Jelínek, J. A kol.: Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 77

alternativách informuje obhájce svého klienta, případně mohou obviněného informovat orgány činné v trestním řízení.

Třemi alternativami jsou:

- *faktická náhrada škody* – tímto typem náhrady měl zákonodárce především na mysli peněžitou náhradu. Doposud však žádný zákon neupravuje jednoznačnou výši náhrady k určitému typu deliktu. Tato otázka je zcela zásadní pro jasné definování nároků poškozeného, které může v rámci řízení o narovnání vůči obviněnému vymáhat⁷². Pakliže poškozený požaduje na obviněném nepřiměřenou náhradu škody, měly by orgány činné v trestním řízení dohodu o narovnání tzv. „nenarovnat“. Na straně druhé se může jednat o projev dobré vůle a především o otázku chtění odčinit způsobený narušený stav. Samotný fakt, že se obviněný s poškozeným dohodl na poněkud vyšší náhradě, nikoli však zjevně nepřiměřené, než by odpovídalo vyčíslené škodě, lze akceptovat, jestliže by ovšem nešlo o důsledek určitého nátlaku poškozeného na pachatele trestného činu⁷³. Již výše naznačené procentuální vyčíslení využití institutu narovnání je z důvodu neochoty se dohodnout na výši odškodnění újmy způsobené v souvislosti s trestnou činností. Jedná se zejména o nepřiměřeně vysoké nároky poškozeného nebo až mizivě nízké částky navržené pachatelem.

Možné je zde ale také využití tzv. restituce, tedy uvedení věci do původního stavu. V úvahu připadá poskytnutí věci jiné namísto věci poškozené či zničené, dále také její oprava a případná úhrada nákladů s ní spojená⁷⁴. Faktická náhrada škody je v případě institutu narovnání velmi zásadní podmínkou. Samotná dohoda o náhradě škody mezi obviněným a poškozeným není zcela dostatečná. Je zapotřebí učinit ještě zcela konkrétní kroky k samotné náhradě a celý proces by měl být vykonán, tedy škoda nahrazena do rozhodnutí o schválení narovnání. Opačný postup by vedl k časovým prodlevám a nedostatečné kompenzaci vzniklé újmy poškozenému.

72 Vantucha, P.: Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu. Právní rozhledy, 1998, č. 8., str. 395

73 Rizman, S., Šámal, P., Sotolář, A.: K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení. Trestní právo, 1997, č. 2, str. 10

74 § 442 odst. 2 ObčZ.- požádá – li poškozený o to a je-li to možné a účelné, hradí se škoda uvedením do předešlého stavu

- *učinění potřebných úkonů k úhradě škody* – v případě, že nedojde k faktické náhradě škody, lze odčinit újmu i učiněním potřebných úkonů k její úhradě. Jedná se především o nahlášení škody na pojišťovnu, dohoda obviněného s poškozeným na splátkách. Jako náhradu škody tímto provedenou považujeme složení příslušné finanční částky do soudní úschovy apod. Stejně jako v předešlé formě alternativ, ani zde nepostačuje pouhá dohoda. Před samotným rozhodnutím o schválení narovnání musí být učiněny patřičné, zcela konkrétní kroky, které jasně poukazují na schopnost pachatele nahradit škodu. Například již zmiňované poskytnutí součinnosti pojišťovně nebo uzavřením dohody obviněného se zaměstnavatelem o srážkách ze mzdy ve prospěch poškozeného.

- *jiné odčinění újmy vzniklé trestným činem* – tímto typem lze odčinit újmu, která byla způsobena trestným činem, jehož následkem je škoda jen zcela těžko vyjádřitelná v penězích. Jedná se o případy, kdy byla dotčena svoboda, důstojnost, čest, dále se jedná o dotčení na cti, porušení listovního či lékařského tajemství nebo porušení mlčenlivosti. Vhodnou satisfakcí zde je osobní pomoc poškozenému obviněným, veřejným zveřejněním osobní omluvy aj. Odčinění má povahu satisfakce za nemajetkovou újmu, kde lze plnit i nad rámec zákonné odpovědnosti.

5.2.5 Vydání bezdůvodného obohacení

Písmeno c) v § 309 odst. 1 nařizuje pachateli trestného činu, jenž má být vyřešen dohodou o narovnání, vydání bezdůvodného obohacení nebo učinit jiná vhodná opatření k jeho vydání. Vydání bezdůvodného obohacení získané přečinem je poměrně mladé nařízení, vtělené do trestního řádu novelou z roku 2011 s účinností od 1. 7. 2011. Stejně, jako u náhrady škody, i u bezdůvodného obohacení nelze uzavřít dohodu o narovnání, aniž by předem nebyly zisky získané bezdůvodně vráceny.

5.2.6 Složení peněžité částky

Další neodmyslitelnou podmínkou je složení peněžité částky na účet MS na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Dle našeho trestního řádu by orgány činné v trestním řízení měly postupovat tak, aby zjistily spáchané trestné činy, jejich pachatele a zcela konkrétně ho potrestaly. To se ovšem ne tak zcela týká odklonu, tedy institutu narovnání. Složení finanční částky obviněným je vnímáno jako určitá kompenzace výjimky a naplnění účelu trestního řízení, nikoli jako forma nepřiměřeného trestu⁷⁵. Pakliže není pachateli dostatečně vysvětleno, kam jeho finanční částka poputuje, pachatel tuto podmínku chápe spíše jako trest, nikoli kompenzaci způsobené škody veřejnému konkrétnímu zájmu. Jedná se tedy o určitou formu kompenzace, která slouží k naplnění účelu trestního řízení tak, aby důsledky činu byly pro obviněného obdobné, jako kdyby o jeho vině a trestu rozhodoval soud⁷⁶. Pokud pachatel peněžitou částku na účet nesloží, narovnání nemůže být schváleno.

Zákon konkrétně nestanovuje žádná kvantitativní měřítka, která by určovala konkrétní výši finanční kompenzace, pouze se obecně požaduje, aby nebyla zřejmě nepřiměřená. Konkrétní částka je v první fázi tedy apriori na pachateli trestného činu. Soud, nebo v přípravném řízení státní zástupce, má pouze funkci doporučující, nikoli rozhodující. Pomoc při volbě výše peněžní částky i jejího příjemce by měl obviněnému poskytnout také úředník PMS⁷⁷. Určitou nevýhodou, snad možná i nedostatkem právní úpravy je skutečnost, že zákonodárce zapomněl na majetkově zvýhodněné pachatele a trestní řád nevztahuje výši částky výslovně také k majetkovým poměrům pachatele. Majetkové poměry jsou ale součástí hodnocení dostatečnosti řešení věci⁷⁸.

Dříve, tedy do novely trestního řádu v roce 2012 s účinností od 1. 9. 2012, trestní řád ještě požadoval, aby pachatel zaplatil tzv. reparaci konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům. Zákon č. 193/2012 Sb. tuto povinnost v

75 Sotolář A., Pury F., Šámal P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, str. 96

76 Vantucha, P.: Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu. Právní rozhledy, 1998, č. 8., str. 395

77 Sotolář A., Pury F., Šámal P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, str. 95

78 Ščerba, F.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, str. 81.

písm. d) § 309 TrŘ. ruší⁷⁹ a zanechává pouze povinnost složení peněžité částky na účet obětem trestné činnosti⁸⁰.

Příjemce peněžité částky si obviněný mohl vybrat sám a soud, ani státní zástupce, do tohoto rozhodnutí neměli pravomoc zásahu v této věci. Bylo však naprosto přípustné, aby státní zástupce či soud naznačili své stanovisko ohledně této otázky, obrátili-li se na ně s formální žádostí či neformálním dotazem obviněný nebo jeho obhájce⁸¹.

Tato podmínka v řadě případů, dle zákonodárců, bránila ve schválení narovnání, a to zpravidla pro její netransparentnost. V případě mnohých plateb nebylo možné dále zjistit způsob nakládání s těmito finančními prostředky. Právě tyto důvody vedly v mnohých případech k upuštění od odklonění se od standardního řízení a vydat se směrem narovnáním.

Právě od této novely si zákonodárci slibovali zjednodušení tohoto institutu a s tím zvýšení využívání dohod o narovnání. Momentální fakta bohužel ani po půl roce, kdy zákon 193/2012 Sb. nabyl účinnosti, nevykazují očekávané známky úspěšnosti. Důležitost se ovšem také klade na snahu státních zástupců, a to v první řadě, a následně soudů o uplatňování tohoto institutu.

5.2.7 Podmínka dostatečnosti

Poslední podmínkou v odst. 1 § 309 TrŘ. je fakt, aby rozhodující orgán považoval takové vyřízení věci za dostatečné. Toto kritérium se posuzuje srovnáním důsledků standardního trestního řízení s důsledky spojenými se schválením narovnání – zejména z hlediska naplnění účelu trestního řízení⁸².

Soud rovněž přihlédne k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl trestným činem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a k jeho osobním a majetkovým poměrům⁸³.

79 Sbíрка zákonů č. 193 / 2012 - 50. V § 309 odst. 1 písm. d) se slova „peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům“ nahrazují slovy „peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu“.

80 Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, § 309 odst. 1 písm. d) – obviněný složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu.

81 Šámal P. a kol., Trestní řád - komentář, 6. vydání, Praha, C. H. Beck, 2008, str. 2342.

82 Sotolář A., Pury F., Šámal P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, str. 97

83 Sotolář A., Pury F., Šámal P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, str. 98

Dalším kritériem, které bude zcela jistě relevantním, je chování pachatele před spáchaným trestným činem a samozřejmě bezprostředně po něm, psychická vyspělost a recidiva. U mladistvých pachatelů se bude dále posuzovat věk, psychická a mravní vyspělost a momentální prostředí.

Nelze ale také opomíjet tzv. veřejný zájem, a to míru, jakou byl přečinem dotčen. Legální definice veřejného zájmu jako takového bohužel není nikde upravena. Míra dotčení veřejného zájmu bude záviset na posouzení intenzity zásahu do právem chráněných společenských vztahů, tzn., zda došlo k deliktu spíše a převážně narušujícího soukromou sféru poškozeného, aniž by byl zjištěn větší negativní dopad na širší veřejnost, nebo naopak⁸⁴.

Další podmínky pro schválení narovnání jsou ale také zcela v návaznosti na všechna ustanovení trestního řádu, jejichž respektování je zákonným předpokladem pro vedení zákonného procesu. Soud, případně státní zástupce, musí i tento předpoklad umístit na pomyslnou misku vah a zvážit, zda bude odklonem dosaženo stejných účelů, jako v trestním řízení.

Pokud například existuje možnost vyřízení věci příznivějším způsobem než narovnáním, soud nebo státní zástupce se k tomuto způsobu mají povinnost přiklonit, a to i přesto, že by pachatel na narovnání výslovně trval. Jedná se například o zastavení trestního stíhání dle § 172 TrŘ vzhledem k okolnostem vylučující odpovědnost nebo nepřičetnost obviněného.

5.3 Schválení narovnání

Schválení dohody o narovnání a zastavení trestního stíhání lze dosáhnout, jak již bylo dříve zmíněno, v řízení před soudem osobou soudce, či v přípravném řízení pověřeným státním zástupcem. Právě proti pravomoci státního zástupce rozhodnout o schválení narovnání se zvedla vlna nevole. Stoupenci tohoto rozhodnutí argumentují a srovnávají nesrovnatelné podmíněné zastavení trestního stíhání s narovnáním, kdy narovnání je podle nich nezvratitelné a tedy definitivní, pachatel nepodstupuje absolutně žádnou zkušební dobu a rejstřík trestů zůstane bez záznamu. Zákonodárci ovšem proti argumentují tím, že právě z těchto důvodů jsou pro schválení narovnání stanovena přísnější kritéria⁸⁵.

84 Šámal P. a kol., Trestní řád - komentář, 6. vydání, Praha, C. H. Beck, 2008, str. 2343.

85 Vantuch P., Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu. Praha, Právní rozhledy č. 8/1998, C. H. Beck, str. 400

5.3.1 Způsoby rozhodnutí pro schválení dohody o narovnání

Dohodu o narovnání lze schválit:

- 1) *státním zástupce* – a) ve zkráceném přípravném řízení
b) v přípravném řízení
- 2) *soudem* – a) po předběžném projednání obžaloby
b) v hlavním líčení
c) mimo hlavní líčení ve veřejném či neveřejném zasedání
- 3) *samosoudcem* – dle § 314c odst. 1 písm a) TrŘ⁸⁶

1. a) Schválení narovnání ve zkráceném přípravném řízení

Podmínky pro možnost konání zkráceného přípravného řízení:

- pokud byl spáchán přečin s horní hranicí trestní sazby do 5 let
- pakliže byl podezřelý přistižen při činu nebo bezprostředně po něm
- v případě, že doposud zjištěné skutečnosti odůvodňují zahájení trestního stíhání
- pokud lze předpokládat, že bude možné podezřelého postavit do 14 dnů před soud

Podmínky, pro které nelze konat zkrácené přípravné řízení:

- pokud je dán důvod vazby a nejsou splněny podmínky pro předání zadrženého s návrhem na potrestání soudu
- pakliže jsou dány podmínky pro společné řízení a alespoň v jednom z nich je potřeba konat vyšetřování

Ve zkráceném přípravném řízení se nevzdává usnesení o zahájení trestního stíhání, tedy policejní orgány předloží státnímu zástupci jen stručnou zprávu o výsledku jejich práce v tomto řízení. Osoba pachatele se nazývá podezřelý, má však shodná práva jako obviněný. Ke sdělení podezření musí dojít na počátku prvního výslechu a musí v něm být vymezen skutek, pro který se řízení vede. Dále je nutné sdělení doručit do 48 hodin podezřelému nebo jeho obhájci a stejně tak státnímu zástupci, který vykonává dozor. Nejpozději do dvou týdnů od trestního

86 Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, § 314c (1) – samosoudce obžalobu a návrh na potrestání předběžně neprojednává, přezkoumá je však z hledisek uvedených v § 181 odst. 1 a § 186. Podle výsledků přezkoumávání samosoudce a) učiní některé z rozhodnutí uvedených v § 188 odst. 1 písm. a) až f).

oznámení musí být doručen soudu návrh na potrestání, které má stejné náležitosti, jako obžaloba.

Ve zkráceném přípravném řízení narovnání není nijak významněji využíváno, především pro velmi krátký čas, vzhledem k tomu, jak bylo již výše zmíněno, ZPŘ musí být skončeno maximálně do dvou týdnů od zahájení s maximální délkou prodloužení deseti dnů.

1. b) *Schválení narovnání v přípravném řízení*

Účelem přípravného řízení je zjistit skutkový stav věci tak, aby bylo možné rozhodnout. Zpravidla se tak děje od sepsání záznamu o zahájení úkonů do podání obžaloby, postoupení věci jinému orgánu (přestupkové komisi aj.), zastavení trestního stíhání či jeho přerušeni.

Podmínky pro schválení narovnání v přípravném řízení:

- pokud byly skutečně splněny všechny kumulativní podmínky uvedené v § 309 odst. 1 TrŘ
- složení peněžité částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti
- pokud byly zjištěny všechny skutkové okolnosti případu a není tudíž pochyb o tom, že byl přečin spáchán obviněným
- pakliže není jiný důvod pro jiný způsob rozhodnutí
- pokud byl proveden výslech obou stran – pachatele a jeho oběti (poškozeného)

3) *Schválení narovnání soudcem, popř. samosoudcem*

Jak již bylo nastíněno několikrát v předchozích kapitolách, rozhodnutí o schválení narovnání je možné jen tehdy, pokud je obviněný stíhán pro přečin. V takových případech rozhoduje zpravidla samosoudce. Dle § 314a odst. 1 samosoudce koná řízení o trestných činech, které nepřevyšují horní hranici trestní sazby pěti let. Vymezení přečinu však tento okruh trestných činů přesahuje, a pokud budeme předpokládat nedbalostní trestné činy, které budou převyšovat horní hranici trestní sazby pěti let, bude věc rozhodovat příslušný senát. Taková situace může nastat i v případech, kdy až na základě senátem provedeného dokázání dojde ke změně právní kvalifikace skutku na trestný čin, o kterém může konat řízení samosoudce podle výše zmíněného paragrafu. Pakliže rozhoduje

samosoudce, může tak učinit již při přezkoumání obžaloby nebo návrhu na potrestání a ve veřejném zasedání. Samosoudce ale může dále také předvolat další osoby nezbytné pro schválení narovnaní, jimiž jsou zákonní zástupci, osoby blízké obviněnému či poškozenému nebo úředník probační a mediační služby.

Podmínky pro schválení narovnaní:

- splnění všech kumulativních podmínek dle § 309 odst. 1 TrŘ
- vylechnutí obviněného a poškozeného
- složení peněžité částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu⁸⁷
- pokud nelze věc vyřešit jiným způsobem

Ve veřejném zasedání je zákonem garantováno vyrozumění o jeho konání⁸⁸. V případě, že je pachatelem činu mladistvý, musí být vyrozuměn rovněž orgán pověřený péčí o mládež.

5.3.2 Náležitosti výsledku poškozeného a obviněného

Do § 310 odst. 1 TrŘ zakotvil zákonodárce zvláštní požadavek pro schválení dohody o narovnaní, tedy výslech obviněného a poškozeného. Ten, jak již bylo zmíněno, provádí státní zástupce v přípravném řízení a soudce v řízení před soudem. Jedná se o výslech sui generis a před jeho započítáním musí orgán činný v trestném řízení poučit oba účastníky řízení o jejich právech a povinnostech a o podstatě institutu narovnaní. Výslech je apriori zaměřen na způsob a okolnosti uzavření dohody o narovnaní, zda byla učiněna dobrovolně a zda obě strany souhlasí s odkloněním od trestního řízení touto cestou. Hlavní účel výsledku je ověřit si skutečnosti významné pro schválení narovnaní. U obviněného se orgán ujistí, zda rozumí podstatě obsahu obvinění a konečným důsledkům schválení narovnaní. Obviněný musí sice prohlásit, že je pachatelem spáchaného skutku⁸⁹, v případě, že by nebyla věc rozhodnuta narovnaním a

87 Sbíрка zákonů č. 193 / 2012 - 50.

88 Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, § 233 odst. 1 – Předseda senátu předvolá k veřejnému zasedání osoby, jejichž osobní účast při něm je nutná. O veřejném zasedání vyrozumí státního zástupce, jakož i osobu, která svým návrhem dala k veřejnému zasedání podnět, a osobu, která může být přímo dotčena rozhodnutím, jestliže tyto osoby nebyly k veřejnému zasedání předvolány, vyrozumí též obhájce, popřípadě zmocněnce a zákonného zástupce těchto osob. K předvolání nebo vyrozumění připojí opis návrhu, kterým byl k veřejnému zasedání dán podnět.

89 Zákon č. 141/1961 Sb. trestní řád, § 310 odst. 1

pokračovalo by se v trestním řízení, nelze k tomuto přihlížet jako k přitěžující okolnosti. Skutečnosti, které jsou předmětem obžaloby a nejsou součástí tohoto výslechu. Výslechy před schválením narovnání slouží pouze k upřesnění a ověření skutečností významných z hlediska rozhodnutí soudu či státního zástupce o odklonu od trestního řízení, nikoli ke zjištění skutkového stavu věci.⁹⁰ Účelem výslechu nesmí být odstranění pochybností ohledně zjištěného skutkového stavu, protože ten je třeba v potřebném rozsahu objasnit jinými důkazy.⁹¹ Tedy provedení výslechu nemá povahu důkazní.

Dále se zde orgán činný v trestním řízení zaměřuje na způsob a výši uhrazení způsobené škody a na částku zaměřenou na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Tato peněžítá pomoc je přerozdělována jednotlivým obětem trestné činnosti státem. Jak bude stát dále postupovat s finanční částkou, se může obviněný, tedy plátce částky, přesvědčit v zákoně č. 209/1997 Sb., Zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti.

Pokud obviněný nemá plnou způsobilost k právním úkonům podle § 8 OZ, je tedy mladistvý, nebo pokud byla jeho způsobilost omezena dle § 10 OZ, vykonává jeho práva jeho zákonný zástupce dle § 34 odst. 1 TrŘ.

Jak již bylo řečeno, na straně druhé stojí poškozený. Ten je rovněž poučen o svých právech a povinnostech a o důsledcích schválení dohody o narovnání. Výsledkem poškozeného si také orgán činný v trestním řízení ověřuje, za jakých podmínek k dohodě došlo, zda bylo učiněno svobodně a dobrovolně.

Jestliže na straně poškozeného stojí nezpůsobilá osoba, nebo osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům byla omezena, postup je téměř totožný jako u nezpůsobilého pachatele a práva zde vykonává zákonný zástupce, případně opatrovník ustanovený soudem, případně státním zástupcem.⁹²

Schválená dohoda o narovnání svým obsahem ve své podstatě nahrazuje výrok o trestu, a proto se takové rozhodnutí vede v evidenci rozhodnutí dle § 313 TrŘ jako významná skutečnost pro trestní řízení podle zákona č. 264/1994 Sb., Zákon o rejstříku trestů.

90 Šámal P. a kol., Trestní řád - komentář, 6. vydání, Praha, C. H. Beck, 2008, str. 2346

91 Nezkusil, J.: Narovnání jako forma odklonu. Právník, 2007, č. 10, str. 1105

92 Zákon č. 141/1961 Sb. trestní řád, § 45 odst. 1 – Je-li poškozená osoba zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo je-li její způsobilost k právním úkonům omezena, vykonává její práva podle tohoto zákona její zákonný zástupce. (2) V případech, v nichž zákonný zástupce poškozeného nemůže vykonávat svá práva uvedená v odst. 1 a je nebezpečí z prodlení, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce, ustanoví k výkonu práv poškozenému opatrovníka. Proti rozhodnutí o ustanovení opatrovníka je přípustná stížnost.

„Rejstřík trestů vede evidenci fyzických a právnických osob (dále jen „osoba“) pravomocně odsouzených soudy v trestním řízení a dále evidenci jiných významných skutečností pro trestní řízení, pokud tak stanoví tento nebo jiný zákon. Údaje z evidence slouží pro potřebu trestního, občanskoprávního nebo správního řízení a k prokazování bezúhonnosti. Pro účely vedení této evidence a vydávání opisů z evidence Rejstříku trestů (dále jen „opis“) a výpisů z evidence Rejstříku trestů (dále jen „výpis“) je Rejstřík trestů oprávněn ověřovat přesnost osobních údajů.“⁹³

5.4 Řízení o schválení narovnání

Řízení o schválení narovnání je zcela specifickým procesem. Pokusím se ho stručně nastínit.

Tedy před rozhodnutím o schválení dohody o narovnání je nezbytné, aby soud či státní zástupce (v přípravném řízení) vyslechl obě strany řízení, tedy obviněného a poškozeného. Zde se orgány činné v trestním řízení ujistí, že obě strany uzavřely dohodu vážně a dobrovolně, bez jakéhokoli nátlaku a zda stále obě strany souhlasí se schválením narovnání. V další fázi se přistoupí k obviněnému a jeho samostatnému výslechu. Zde je zapotřebí se ujistit, že obviněný si je vědom všech následků schválení dohody o narovnání. Samozřejmostí je již výše zmiňované prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, což je součástí výslechu. Důležitou součástí je nezbytné poučení obou stran o jejich právech.

Rozhodnutí o schválení narovnání, kterým dochází k zastavení trestního stíhání, musí obsahovat ex lege popis skutku, kterého se narovnání týká, jeho právní posouzení, výši uhrazené škody, případně jiné odčinění vzniklé újmy spáchané trestným činem. Dalším bodem je výše částky odevzdaná státu na pomoc obětem trestné činnosti a následně výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém je spatřován trestný čin, jehož se narovnání týká.

5.4.1 Průběh rozhodování o schválení dohody o narovnání

Samotné schvalování narovnání lze rozdělit do dvou vzájemně na sebe navazujících stádií. V podstatě se dá říci, že se jedná o fázi zjišťovací a fázi

93 Zákon č. 269/1994 Sb. Zákon o Rejstříku trestů, § 2 odst. 1.

rozhodovací. V první fázi je orgán činný v trestním řízení povinný zjistit skutkový stav a právně ho posoudit, dále by měl být iniciátorem jednání mezi obviněným a poškozeným, kdy může zprostředkovat jejich setkání potřebné k dohodě o odklonění od trestního řízení. Velmi důležitá je také součinnost s úředníkem probační a mediační služby, který plní funkci mostu mezi obviněným a poškozeným. Aktivně se zapojuje do procesu jednání, kdy nestranně a nezávisle komunikuje s oběma stranami a usnadňuje proces jednání mezi nimi. Není však posuzovatelem ani kritikem, nesoudí ani nehledá viníka.⁹⁴ Úředník PMS nemá potřebnou autoritu k tomu, aby prosadil určité řešení, nebo dokonce sám rozhodl. Tuto funkci plní státní zástupce, který zároveň vykonává dozor.

Obviněný by v této fázi měl disponovat vlastní snahou o kontakt s osobou, kterou trestným činem poškodil a s nezbytnou dávkou ochoty s ní vyjednávat odčinění škodlivých následků spáchaného trestného činu.

V druhé fázi je klíčové samotné rozhodnutí o schválení dohody o narovnání a tedy ukončení trestního stíhání. Tak činí státní zástupce v přípravném řízení nebo soud na základě výsledků obou stran dobrovolně uzavřené jejich dohodě o narovnání. Samozřejmostí je prohlášení obviněného, že skutek spáchal.

5.4.2 Právní povaha rozhodnutí o schválení dohody o narovnání

Rozhodnutí o schválení narovnání má formu usnesení a musí obsahovat obecné náležitosti usnesení stanovené v § 134 TrŘ⁹⁵ a v § 311 odst. 1 TrŘ.⁹⁶

Rozhodnutí musí obsahovat:

- popis skutku, jehož se týká, a právní posouzení skutku, jehož se týká
- výši uhrazené škody nebo škody, k jejíž úhradě byly provedeny potřebné úkony nebo jiný způsob odčinění způsobené újmy
- peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné

94 Riskin, L. L., Arnosld, T., Kratina, J. M.: *Mediace aneb jak řešit konflikty*. SJP, Praha: Facia, 1997, str. 12.

95 Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, § 134 – (1) Usnesení musí obsahovat a) označení orgánu, o jehož rozhodnutí jde, b) den a místo rozhodnutí, c) výrok usnesení s uvedením zákonných ustanovení, jichž bylo použito, d) odůvodnění, pokud zákon nestanoví něco jiného, a e) poučení o opravném prostředku

96 Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, § 311 – Rozhodnutí o schválení nerovnění a zastavení trestního stíhání musí obsahovat popis skutku, jehož se narovnání týká, jeho právní posouzení, obsah narovnání zahrnující výši škody nebo škody, k jejíž úhradě byly provedeny potřebné úkony, rozsah bezdůvodného obohacení, který byl vydán nebo k jehož vydání byly provedeny potřebné úkony, případně způsob jiného odčinění újmy vzniklé přečinem, peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti a výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém je spatřován přečin, jehož se narovnání týká.

činnosti

- výrok o zastavení trestního stíhání s přesným popisem skutku s uvedením místa, času a způsobu spáchání činu a dalších okolností tak, aby nemohl být zaměněn s jiným skutkem, a zákonné označení trestného činu, který je v něm spatřován.⁹⁷ Ve zkráceném přípravném řízení je tento výrok nahrazen výrokem o odložení věci.
- odůvodnění, které by mělo obsahovat skutečnosti a důkazy, z jakých bylo vycházeno při rozhodování, jakým způsobem byly jednotlivé zákonné podmínky splněny a jakými úvahami se OČTŘ řídil.
- poučení o opravném prostředku, kde se uvedou osoby oprávněné podat opravný prostředek, v jaké lhůtě a u kterého orgánu, dále orgán, který o ní bude rozhodovat a odkladný účinek včas podaného opravného prostředku oprávněnou osobou.

Jedná se o tzv. meritorní rozhodnutí⁹⁸, které brání opětovnému trestnímu stíhání pro stejný skutek – překážka rei judicate. Vedle výše specifických podmínek je nutné dodržení i těch obecných. Jimi jsou: specifikace orgánu, který vydává usnesení, uvedení osobních dat jak obviněného, tak poškozeného.

Vydané a vyhotovené usnesení státního zástupce je zapotřebí doručit obviněnému a poškozenému, případně jejich právnímu zástupci či zmocněnci poškozeného. V případě, že padne rozhodnutí soudem, bere se za dostačující vyhlášení usnesení. Ovšem jen za předpokladu, že jsou strany přítomny a jeho úplný obsah musí být součástí protokolu. Státnímu zástupci se pak doručuje jen za předpokladu, že nebyl přítomen vyhlášení.

Proti usnesení je samozřejmostí řádný opravný prostředek, který v tomto případě představuje tzv. stížnost s odkladným účinkem. Aktivní legitimaci pro podání stížnosti zde mají strany řízení, tedy obviněný a poškozený. V řízení před soudem pak státní zástupce. Dále lze pak podat i mimořádný opravný prostředek proti rozhodnutí o schválení narovnání, jako stížnost pro porušení zákona⁹⁹, s

97 Sovák, Z. In Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, str. 923.

98 Vysvětlení - Meritorní rozhodnutí – státní orgán rozhoduje o věci samé – tj. o uplatněném hmotněprávním nároku. Meritorním rozhodnutím se rozhoduje o právech a povinnostech vyplývajících z hmotněprávních vztahů.

99 Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, § 266 (1) – Proti pravomocnému rozhodnutí, kterým byl porušen zákon, nebo které bylo učiněno na podkladě vadného postupu řízení, může ministr spravedlnosti podat u NS stížnost pro porušení zákona. Nestanoví-li zákon jinak, není proti rozhodnutí Nejvyššího soudu stížnost pro porušení zákona přípustná.

aktivní legitimací ministra spravedlnosti, dále pak návrh na povolení obnovy řízení¹⁰⁰, a to buď v neprospěch pachatele pouze státním zástupcem nebo ve prospěch pachatele, kdy následkem je buď nevyhovění návrhu na povolení obnovy nebo samotná obnova řízení dle § 277, a dovolání. To je ovšem přípustné pouze proti narovnání schválenému soudem, pokud proti němu byla podána stížnost.¹⁰¹

100 Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, § 280 – Obnovu lze povolit jen na návrh oprávněné osoby. (2) V neprospěch obviněného může návrh na povolení obnovy podat jen státní zástupce. (3) Ve prospěch obviněného mohou návrh na povolení obnovy podat kromě obviněného též osoby, které by mohly podat v jeho prospěch odvolání. Jestliže by tak mohly učinit i proti vůli obviněného, mohou proti jeho vůli podat i návrh na povolení obnovy. Takový návrh mohou učinit i po smrti obviněného.

101 Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, § 265a – Dovoláním lze napadnout pravomocné rozhodnutí soudu ve věci samé, jestliže soud rozhodl ve druhém stupni a zákon to připouští. (2) Rozhodnutím ve věci samé se rozumí, g) usnesení o schválení narovnání.

5.4.3 Vzor usnesení

Okresní státní zastupitelství v

ZK.../

U s n e s e n í

Státní zástupce Okresního státního zastupitelství v rozhodl dne ve zkráceném přípravném řízení konaným policejním orgánem v pod ČTS: ...

proti podezřelému, nar., bytem, pro přečin..... podle § trestního

zákoníku, **t a k t o :**

Podle § 179c odst. 2 písm. f) trestního řádu se věc týkající se podezření ze spáchání

přečinu podle § trestního zákoníku, jehož se měl podezřelý

dopustit tím, že, **o d k l á d á**, neboť se **s c h v a l u j e**

narovnání

mezi podezřelým, nar., bytem, a poškozeným, nar.

....., bytem, podezřelý dne prohlásil, že spáchal skutek

spočívající v tom, že, ve kterém je spatřován přečin

..... podle § trestního zákoníku a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že

jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě, dne v zaplatil

poškozenému peněžní částku ve výši,-- Kč jako náhradu škody,

kterou mu způsobil tímto skutkem, přičemž podezřelý dne složil na

účet Krajského státního zastupitelství v peněžitou částku ve výši určenou státní na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.

O d ů v o d n ě n í :

Uvedou se okolnosti týkající se věci, v níž bylo vedeno zkrácené přípravné řízení,

a právní úvahy rozhodné pro odložení věci za současného schválení narovnání.

P o u č e n í : Proti tomuto usnesení může podat stížnost podezřelý a poškozený (§ 179c odst. 2 písm. f) a § 309 odst. 2 trestního řádu). Stížnost je možno podat nejpozději do tří dnů od jeho oznámení u Okresního státního zastupitelství v Stížnost má odkladný účinek (§ 141 odst. 4 trestního řádu ve spojení s § 309 odst. 2 trestního řádu). Rozhoduje o ní Krajské státní zastupitelství v Pokud usnesení nabude právní moci, nelze proti podezřelému pro týž skutek zahájit trestní stíhání (§ 11a písm. a) trestního řádu).

V dne

Státní zástupce

OSZ
kulaté razítko státního zastupitelství

5.5 Opravné prostředky

5.5.1 Opravné prostředky řádné

STÍŽNOST

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách a podkapitolách, rozhodnutí o schválení narovnání má formu usnesení. Proti usnesení trestní řád připouští podat pouze jediný opravný prostředek, tedy řádný opravný prostředek, kterým je tzv. stížnost. Od roku 2001 mají toto právo i strany v řízení o schválení narovnání. Právě v tomto roce bylo novelou zákona č. 265/2001 Sb. přiznáno právo podat stížnost, jež má odkladný účinek, proti usnesení o schválení dohody o narovnání. Před touto novelou disponoval tímto právem výhradně státní zástupce. Obviněný, poškozený a státní zástupce byl oprávněn ke stížnosti proti zamítavému rozhodnutí soudu jen v případě, pokud soud v přípravném řízení zamítl návrh státního zástupce na schválení narovnání.¹⁰² Dle § 309 odst. 2 TrŘ je nyní oprávněn podat stížnost proti rozhodnutí, tedy je aktivně legitimován, obviněný, poškozený a státní zástupce, pokud bylo vedeno řízení před soudem, to znamená, pokud bylo řízení vedeno soudcem nebo samosoudcem. Pokud je stížnost, jakožto

102 z. č. 141/1961 Sb., trestní řád, 1. 9. 1995 - 31. 12. 2001, § 314 odst. 4

řádný opravný prostředek, podaná v řádném termínu a oprávněnou osobou, má odkladný účinek.

Pokud byla dohoda o narovnání schválena v přípravném řízení, tedy státním zástupcem, pak lze podat opět stížnost, o které bude rozhodnuto v rámci kompetencí nejbližší nadřízeného státního zastupitelství. Stížnost je možné podat ve lhůtě 3 dnů od oznámení usnesení, a to u orgánu, proti jehož usnesení daná stížnost směřuje, tedy k orgánu, který usnesení vydal. Ten jí buď sám vyhoví, nedotkne-li se změnou původního rozhodnutí práv jiné strany řízení, nebo rozhodne nadřízený orgán, tedy u státního zástupce nadřízené státní zastupitelství, v případě soudu soud druhého stupně.

Obviněný i poškozený se mohou práva k podání řádného opravného prostředku vzdát, již podanou stížnost vzít zpět, ovšem to do doby, dokud o ní nebylo definitivně rozhodnuto.

Na řízení o stížnosti se aplikuje ustanovení § 141 a násl. TrŘ.¹⁰³

5.5.2 Opravné prostředky mimořádné

Usnesení je definitivním rozhodnutím ve věci, které po nabytí právní moci vytváří překážku *res iudicatae*. Dále lze tedy pokračovat v téže věci v trestním stíhání jen po zrušení usnesení mimořádným opravným prostředkem.

Mimořádnými opravnými prostředky jsou:

DOVOLÁNÍ

Přípustnost dovolání upravuje § 256a TrŘ, který říká, že dovoláním lze napadnout pravomocné rozhodnutí ve věci samé, které vydal soud II. stupně a zákon to připouští. Dohoda o schválení narovnání je jedním z nich.¹⁰⁴ Využit tento opravný prostředek lze proto, že bylo rozhodnuto o schválení narovnání, aniž by byly splněny všechny kumulativní podmínky. Vzhledem k tomu, že zákon neumožňuje odvolacímu soudu, pak usnesení, kterým bylo narovnání schváleno lze napadnout, ovšem jen přes ustanovení § 265a odst. 2 písm. h TrŘ, tedy proti

103 Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, § 141 – (1) Oprávněným prostředkem proti usnesení je stížnost. (2) Stížností lze napadnout každé usnesení policejního orgánu. Usnesení soudu a státního zástupce lze stížností napadnout jen v těch případech, kde to zákon výslovně připouští a jestliže rozhodují ve věci v prvním stupni. (3) ... (4) Stížnost má odkladný účinek, jen kde to zákon výslovně stanoví.

104 Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, § 265a odst. 1 – Dovoláním lze napadnout pravomocné rozhodnutí soudu ve věci samé, jestliže soud rozhodl ve druhém stupni a zákon to připouští. Odst. 2 písm. g – Rozhodnutím ve věci samé se rozumí, ..., usnesení o schválení narovnání.

rozhodnutí, jímž byl zamítnut nebo odmítnut řádný opravný prostředek proti usnesení o schválení narovnání.

Dovolání, jako takové, tedy nelze podat proti usnesení o schválení narovnání, které vydal v přípravném řízení státní zástupce.¹⁰⁵ Z toho plyne, že zde nejsou rovná práva stran u rozhodnutí státního zástupce a soudu. Dle názoru autorky je tato skutečnost zákonodárcem nedomyšlená a snižuje možný počet schválených dohod o narovnání již v přípravném řízení. Aktivní legitimaci k podání dovolání disponuje obviněný prostřednictvím svého obhájce a nejvyšší státní zástupce na návrh krajského či vrchního státního zástupce nebo z vlastního podnětu. Stejně tak, jako většinu žalob, i dovolání lze vzít zpět do doby, než se soud odebere k závěrečné poradě.

O dovolání rozhoduje vždy Nejvyšší soud.

STÍŽNOST PRO PORUŠENÍ ZÁKONA

Aktivní legitimaci k podání stížnosti pro porušení zákona disponuje pouze ministr spravedlnosti. Lze ji, stejně jako předchozí mimořádný opravný prostředek, podat pouze k Nejvyššímu soudu, který o ní rozhodne. Ministr spravedlnosti musí do 14 dnů odůvodnit svůj krok podání stížnosti pro porušení zákona.¹⁰⁶ Lhůta pro podání stížnosti pro porušení zákona není zákonem stanovena. Stížnost pro porušení zákona lze podat jak proti pravomocnému rozhodnutí soudu, tak proti rozhodnutí státního zástupce. Napadnout lze rozhodnutí, které bylo učiněno na základě vadného postupu řízení nebo usnesení, kterým byl porušen zákon.

Stížnost pro porušení zákona může podat ministr jak ve prospěch, tak v neprospěch obviněného, ovšem v podané stížnosti musí být právě tato skutečnost jasně definována.¹⁰⁷ V roce 2001 bylo ÚS zrušeno ustanovení § 272 TrŘ, které NS umožňovalo zrušit napadené rozhodnutí v případě, že rozhodoval o stížnosti pro porušení zákona, která byla podána v neprospěch pachatele po zjištění, že

105 Šámal P., Novotný F., Růžička M., Vondruška F., Novotná J., Přípravné řízení trestní, 2. doplněné a přepracované vydání, Praha, C. H. Beck, 2003, str. 1097

106 Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, § 266a odst. 1 – Podanou stížnost pro porušení zákona, která nebyla odůvodněna, je ministr spravedlnosti povinen odůvodnit do 14 dnů od jejího podání.

107 Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, § 267 odst. 1 – Ve stížnosti pro porušení zákona musí být vedle obecných náležitostí podání uvedeno, proti kterému rozhodnutí směřuje který výrok, v jakém rozsahu i z jakých důvodů napadá a čeho se ministr spravedlnosti domáhá, včetně konkrétního návrhu na rozhodnutí Nejvyššího soudu. Ministr spravedlnosti je povinen ve stížnosti pro porušení zákona uvést, zda ji podává ve prospěch nebo v neprospěch obviněného.

zákon byl porušen v jeho prospěch a v dalším řízení pak učinit nové rozhodnutí, které by bylo pro obviněného méně příznivé, než bylo to původní. Momentálně pokud NS dospěje k závěru, že zákon byl porušen ve prospěch obviněného, vysloví pouze zjištění porušení zákona.

Nejvyšší soud tak rozhoduje tzv. „*akademickým výrokem*“, což znamená, že ačkoli vysloví porušení zákona, nemá možnost napadené rozhodnutí zrušit.¹⁰⁸

OBNOVA ŘÍZENÍ

Posledním mimořádným opravným prostředkem pro usnesení o schválení narovnání je tzv. obnova řízení. Dle § 277 TrŘ může být vedena obnova řízení, pokud řízení skončilo pravomocným usnesením o schválení narovnání. Stejně, jako u výše zmíněných opravných prostředcích, i obnova řízení je přípustná jak proti usnesení soudu, tak proti usnesení státního zástupce. Návrh na obnovu řízení mohou podat obviněný a státní zástupce v neprospěch i ve prospěch obviněného. Zpravidla za předpokladu, že vyšly najevo skutečnosti, které dříve známé nebyly a mohly by značně způsobit zvrát v předchozím rozhodnutí. Samotná obnova řízení směřuje k nápravě skutkových vad.

Pokud si návrhovač žádosti o obnovu řízení svůj krok rozmyslí, pak může výslovným prohlášením svůj návrh vzít zpět. Tak lze učinit do doby, než se soud odebere k závěrečné poradě.

Ustanovení § 281 odst. 1, 2 TrŘ poukazuje na příslušnost soudu k rozhodnutí o obnově řízení.¹⁰⁹ Již výše zmíněnou novelou trestního řádu zákonem č. 265/2001 Sb., bylo rozšířeno ustanovení § 278 odst. 2, 3 TrŘ., Podmínky obnovy. Právě do tohoto ustanovení bylo vtěleno sousloví „*včetně schválení narovnání*“. Tím se definitivně vyřešily dohady o tom, zda je vůbec možné použít tento mimořádný opravný prostředek ve spojitosti s rozhodnutím o schválení narovnání.

Obnova řízení má dvě fáze:

108 Draščík A., Z judikatury trestního kolegia Nejvyššího soudu, Trestněprávní revue 11/2002, Praha, C. H. Beck str. 342

109 Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, § 281 odst. 1 – O návrhu na povolení obnovy řízení, které skončilo pravomocným rozhodnutím usnesením státního zástupce o zastavení trestního stíhání, včetně schválení narovnání, ..., rozhoduje soud, který by byl příslušný rozhodovat o obžalobě. (2) O návrhu na povolení obnovy řízení, které skončilo pravomocným rozsudkem nebo trestním příkazem, a řízení, které skončilo pravomocným rozhodnutím soudu o zastavení trestního stíhání, včetně schválení narovnání, o postoupení věci jinému orgánu nebo o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhoduje soud, který ve věci rozhodl v prvním stupni.

a) Řízení o povolení obnovy – kdy rozhoduje soud, který řešil věc v I. stupni a při vyhovění zruší napadené rozhodnutí zcela nebo zčásti a při náhradě škody je odkaz na občanskoprávní řízení.

b) Obnova řízení – která navazuje v trestním řízení, jako by nebylo žádné předchozí rozhodnutí. Věc je vrácena soudu nebo státnímu zástupci k došetření.

5.5.3 Činnost po právní moci usnesení, neschválení narovnáání

Není předem zcela s jistotou určené, zda justiční orgán tu či onu dohodu schválí. Pokud se orgán rozhodne dohodu neschválit, prohlášení obviněného o tom, že skutek skutečně spáchal, ztrácí na své intenzitě a rozhodně se s ním nepočítá do dalšího důkazního řízení. Takový postup je zcela v souladu s mezinárodními požadavky o mediačním řízení, kde prohlášení stran není bráno jako soudní důkaz. Složená peněžní záruka se obviněnému vrací zpět a následuje projednání věci v hlavním líčení.

Po právní moci rozhodnutí o schválení dohody o narovnáání vzniká překážka *res iudicatae*. Rozhodnutí o schválení narovnáání se eviduje v Rejstříku trestů dle § 313 TrŘ. Náklady spojené s řízením jsou zcela v rukách státu.

5.6 Postavení poškozeného v narovnáání

Procesní postavení poškozeného je v rámci narovnáání mnohem výraznější, než je jeho postavení v klasickém trestním řízení. Narovnáání, jako takové bylo zavedeno především pro zlepšení postavení oběti v trestním řízení. Souhlas poškozeného je jednou z kumulativních podmínek vůbec pro schválení dohody o narovnáání. Jeho souhlas musí být absolutně dobrovolný a poškozený k jeho udělení nesmí být jakkoli donucen. V případě jeho nesouhlasu není narovnáání i za splnění ostatních podmínek možné a to i tehdy, pokud obviněný škodu již nahradil.¹¹⁰ Hlavním smyslem je urovnat vztah mezi obviněným a poškozeným. Díky dohodě o narovnáání poškozený dosáhne plného odškodnění, kterého by se v adhezním řízení jen těžko domáhal.

Pakliže je poškozených v trestním řízení více, v rámci narovnáání mohou být odškodněni všichni. V narovnáání lze nahradit nejen majetkovou škodu, ale i

110 Sotolář A., Púry F., Šámal P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, str. 42

škodu na zdraví, morální či jinou újmu a samozřejmostí je vrácení bezdůvodného obohacení. Výše škody musí být nahrazena v plném rozsahu.

Další významným právem poškozeného je jeho účast na mediačním procesu. To je v rámci standardního trestního řízení absolutně vyloučeno. Díky probační a mediační službě je možná dohoda mezi pachatelem a jeho obětí, bez jakýchkoli nestandardních výhod pro kteroukoli stranu.

Narovnání nepřichází v úvahu v případech, kdy trestným činem vůbec způsobena škoda nebyla, a tudíž zde není žádný poškozený.¹¹¹

Poškozený má samozřejmě právo podat i opravný prostředek proti usnesení o schválení narovnání, tedy stížnost. Toto procesní postavení poškozeného bylo vtěleno do trestního řádu novelou č. 265/2001 Sb. Do této doby byl aktivně legitimován pouze státní zástupce. Otázkou na konec zůstává, zda podáním stížnosti proti usnesení o schválení narovnání poškozený nebere zpět svůj souhlas s dohodou o narovnání. Samozřejmě je možná vypočítavost ze strany poškozeného, což je ovšem na posouzení soudu, můj názor je ovšem takový, že se může jednat jak o případ „parazitujícího poškozeného“, ale také se tím poškozený může bránit v případě, že pachatel nedodržel podmínky uzavřené dohody. Autorka míní, že poškozený podáním stížnosti proti usnesení ještě nezbytně nemusí mít na mysli zpět vzetí souhlasu s dohodou o narovnání. Z jeho strany se může jednat pouze o obranu proti nesplnění smluvených závazků.

5.7 Komparace podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání

Podmíněné zastavení versus narovnání. Již od svého vzniku tyto dva fenomény odklonů spolu bojují a soupeří o větší oblibu u orgánů činných v trestním řízení v jejich aplikaci na jednotlivé případy. Není divu, podobnost je značná.

Podmíněné zastavení trestního stíhání bylo již od svého vzniku v roce 1993 bráno jako odklon v širším okruhu případů, než je jeho opoziční stín – narovnání. Důsledky a dopady narovnání v trestním řízení jsou do jisté míry mírnější, než je například podmíněné zastavení, ovšem rozhodně nelze hovořit o alternativě právě k podmíněnému zastavení. Účel podmíněného zastavení trestního stíhání spočívá v nápravě obviněného z hlediska dlouhodobého, tedy ve

111 Sotolář A., Púry F., Šámal P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, str. 82

sledování života a činů obviněného po zkušební dobu. Institut narovnání konflikt definitivně narovná a veřejný zájem je uspokojen peněžitou částkou. Pokud se budeme zajímat o oba instituty jako o odklony, pak ale musíme s jistotou počítat, že narazíme na opoziční straně na odpůrce tohoto přirovnání. Sama doktrína se vůbec zamýšlí, zda oba tyto odklony lze řadit mezi alternativy.

Častým případem se také stává situace, kdy si odklon vybírá sám obviněný namísto orgánu činného v trestním řízení. Pak se může také stát, že se uloží zkušební doba pachateli, jehož škodu uhradí jiný, třetí subjekt v řízení, kterým může být například pojišťovna. Právě zde je kontrola orgánů nad pachatelem zcela zbytečná, vzhledem k velmi malé pravděpodobnosti recidivy, a tak v konečném důsledku bychom se mohli začít bavit o podmíněném zastavení trestního stíhání jako o zcela zbytečném. Právě tyto případy si zaslouží vyřešení za pomoci narovnání. Otázka škody je vyřešena, konflikt mezi stranami je zažehnán a trestným činem nebyl nikterak zásadně dotknut veřejný zájem. Právě zde by se měli státní zástupci a soudci zamyslet a vzpomenout si na ustanovení § 309 TrŘ nenechat obviněného vyklouznout z vlastní chyby lacino přes zkušební dobu podmíněného zastavení, ale donutit ho odčinit, finančně i morálně, svůj čin. Autorka míní, že pokud vznikne škoda, soudci a státní zástupci by měli vždy apriori navrhnout institut narovnání před podmíněným zastavením trestního stíhání. Vždyť přeci škoda je jeden z hlavních atributů pro dohodu o narovnání.

Právě to by měl být podnět i pro zákonodárce. Více se zabývat tímto stavem, tedy stanovit prioritně narovnání ve věcech, kde byla způsobena trestným činem škoda.

5.7.1 Společné a rozdílné rysy

Za společné podmínky lze považovat:

- PZTS i narovnání se řadí mezi alternativní způsoby trestního řízení
- takto alternativně vyřešit spor oběma odklony lze pouze za předpokladu, že se jedná o přečin
- u obou je zapotřebí souhlas obviněného i poškozeného s odklonem
- náhrada škody je samozřejmostí
- po novelách lze narovnat i podmíněně zastavit věc soudem v hlavním líčení a v přípravném řízení státním zástupcem
- vyřešení trestného činu včetně postihu pachatele těmito způsoby musí

být dostačující

Rozdílné rysy:

- Účelnost – **PZTS** = aplikace spíše při těžším dopadu trestného činu na veřejný zájem
 - **narovnání** = aplikací se narovná jednak vzniklá újma (materiální škoda), dále pak narušený vztah mezi obviněným a poškozeným

- Povaha rozhodnutí – **PZTS** = dočasné rozhodnutí, které nabude konečné povahy až po uplynutí zkušební doby pachatele
 - **narovnání** = jedná se o meritorní rozhodnutí, kterým je definitivně ukončeno trestní stíhání

- Přiznání pachatele – **PZTS** = u podmíněného zastavení se přiznání pachatele nazývá doznání a dále je bráno jako důkazní prostředek, který bez zbytečného odkladu lze v dalším řízení použít
 - **narovnání** = zde se přiznání pojmenovalo jako prohlášení pachatele a pro účely dalšího řízení nemá absolutně žádný význam. V neposlední řadě zcela jistě ne ten důkazní.

- Škoda – **PZTS** = pokud škoda trestným činem nevznikla, tato okolnost nepředstavuje překážku pro užití odklonu
 - **narovnání** = obligatorní podmínkou pro možnost schválení narovnání je existence pachatele, poškozeného a sním vzniklé škody

- Souhlas – **PZTS** = podmínkou je souhlas pouze obviněného
 - **narovnání** = souhlas musí udělit obviněný a poškozený

- Zkušební doba – **PZTS** = 6 měsíců až 2 roky
 - **narovnání** = jedná se o meritorní rozhodnutí bez zkušební lhůty

Po výše zmíněných rysech každého odklonu už je jen na orgánech činných v trestním řízení a na pachatelích, jaký odklon si u nich získal své prvenství. Ano, nepochybným favoritem v žebříčku aplikací odklonů vede PZTS. Když se autorka snažila zjistit příčinu přímo u zdroje, tedy u soudců okresních a krajských soudů v Plzni, odpovědi se téměř shodovaly.

PZTS neuděluje obviněnému podmínku peněžité náhrady ve prospěch veřejného zájmu a obviněný si tak uhradí jen vlastní příčinou způsobenou škodu. Kladným měřítkem je i sankce, jak říkají justiční pracovníci, zkušební lhůty, kdy mohou vykonávat nad osobou pachatele dohled. Tyto argumenty stačily, aby přebily argumenty autorky, a sice netransparentnost v podobě „bez výsledku“ obviněného a žádného souhlasu poškozeného. Zkušební lhůtu autorka považuje za laciné vyvážnutí z trestního stíhání a nulovou reparaci veřejnosti.

Vždyť přeci v případě narovnání musí docházet ke styku mezi obviněným a poškozeným, kdy pachatel musí projevit zájem napravit své chování a doufat v udělení souhlasu poškozeného. Podmínka výsledku obou stran se možná může zdát jako zdlouhavý průtah řízení, na straně druhé dává prostor k důkladnému promyšlení všech okolností a následků. Tyto průtahy jsou jistě také proto, že na rozdíl od PZTS se po nich narovnáním věc definitivně vyřeší, rozhodnutí se stává meritorním, a tak zatímco PZTS se vleče ještě dalších minimálně šest měsíců až dva roky, narovnáním se po všech podmínkách během řízení stává věc absolutně vyřešenou. Právě tato skutečnost se odráží i v Rejstříku trestů.

Za zmínku stojí zatížení soudů i státních zástupců a nutnost komunikovat s Rejstříkem trestů při rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání. Následně činit dotazy v průběhu lhůty podmíněného zastavení trestního stíhání a nakonec rozhodovat o osvědčení obviněného po uplynutí zkušební doby a následuje znovu komunikace s Rejstříkem trestům. Tento „maraton“ je u institutu narovnání zcela vyloučen. Vždyť jen pouhé zrnko všech pachatelů se v průběhu zkušební doby neosvědčí. V konkrétních číslech, při dotázání autorkou na Okresních soudech v Plzni ohledně neosvědčení se ve zkušební lhůtě přišla velmi rychlá odpověď. „ Ještě se nestalo, že by se pachatel neosvědčil“. Z toho plyne otázka, proč je stále PZTS více aplikované na konkrétní případy, než narovnání, když jsme se přesvědčili, že zkušební lhůta, která je vždy na prvním místě argumentů výraznější sankce, není potřeba a u narovnání je obviněný povinen učinit morální i hmotnou satisfakci poškozenému. Z pohledu autorky se institut

narovnání stává absolutním favoritem a považuje za téměř nepochopitelné, proč je tak zřídka kdy využíván.

6. PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA

6.1 VZNIK PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY

Probační a mediační služba byla zřízena zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, který nabyl účinnosti 1. 1. 2001. Byla vytvořena samostatná malá střediska s dohledem centrálního ředitelství PMS, působící přímo v sídlech okresních soudů. Činností PMS je, ve spolupráci s orgány činnými v trestním řízení, provádění úkonů probace a mediace v trestních záležitostech. V první řadě se práce PMS upírá k osobě poškozeného trestným činem. V rámci mediace vynakládá veškeré úsilí, aby se dostalo poškozenému řádného narovnání újmy, která v souvislosti s trestnou činností vznikla. Snaží se o integraci pachatele do společnosti a nasměrovat ho k vedení řádného života. V rámci své činnosti PMS dále pak spolupracuje se zahraničními institucemi stejného typu¹¹².

Z formálního pojetí je probační a mediační služba organizační složkou státu, mimo strukturu soudů. Je přímo podřízena svému zřizovateli, ministerstvu spravedlnosti.

6.2 Činnost PMS dělíme na:

- probaci
- mediaci
- paroli

PAROLE

Je to činnost, kterou PMS zprostředkovává v rámci vykonávacího řízení. V souvislosti s PMS se tento pojem užívá ohledně podmíněného propuštění pachatele z výkonu trestu na tzv. čestné slovo. To vydá pachatel trestného činu PMS ČR společně s prohlášením, že bude nadále vést spořádaný život.

Odsouzený během pobytu ve výkonu trestu na vlastní žádost požádá o spolupráci s PMS a v rámci návštěv probačního úředníka ve věznici se připravuje na žádost o podmíněné propuštění.

112 [online] [cit. 2011-02-01]dostupné z [http://: www.pmscr.cz](http://www.pmscr.cz) – organizační řád PMS

Pracovníci PMS jsou aktivně zapojeni do shromažďování informací a faktů, které jsou pro soud klíčové v rozhodování o žádosti o podmíněném propuštění. PMS následně nad pachatelem vykonává dohled, kdy důsledně kontroluje dodržování všech uložených povinností a omezení. Dohled může být prováděn po dobu od 1 roku do 7 let.

V zákoně o PMS ovšem parole uvedena není.

PROBACE

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, uvádí v § 2 odst. 1 definici probace.

§ 2 (1) *Probací se pro účely tohoto zákona rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen "obviněný"), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů¹¹³.*

Latinské slovo *probare* znamená zkoušení, ověřování. Probace, jako taková, vznikla v minulém století v USA.

Význam probace spočívá v odlišném přístupu k pachatelům různých trestných činů. Pokud byl spáchán méně závažný trestný čin, pak je možné přistoupit k mírnější sankci, která nahradí trest odnětí svobody a umožní pachateli být začleněn ve společnosti. Tím není pachatel odtržen od své rodiny, ani dosavadního života. V opačném případě by se obviněný po výkonu trestu musel vyrovnat se škodlivými důsledky trestu odnětí svobody, především ve smyslu hledání si nové pracovní příležitosti.

Pokud tak zákon stanoví, soud uloží pachateli dohled probačního úředníka. Dohled se vykonává v místě pachatelova bydliště. Jedná se o pravidelný kontakt pachatele trestného činu s pracovníkem Probační a mediační služby České republiky, při kterém tento dohlíží na dodržování podmínek stanovených orgánem činným v trestním řízení při ukládání dohledu.

113 Zákon č. 257/200 Sb., o Probační a mediační službě, § 2 odst. 1.

Účelem probace je náhrada trestu odnětí svobody, náprava pachatele a usměrňování jeho chování v rámci společnosti, snaha o snížení rizika recidivy a pomoc obviněnému s navazováním nových pracovně-právních vztahů.

Probační dohled je založen na kombinaci prvků kontroly, pomoci a poradenství¹¹⁴.

MEDIACE

Pro účely této DP je klíčová tzv. mediace. Počátky mediace nalezneme, stejně jako probace, v USA, konkrétně v druhé polovině minulého století. Postupně pronikala i do Evropy. V 70. letech do Velké Británie, v 80. letech následně do Německa, Rakouska a Holandska. Do českého právního podvědomí se dostává mediace v 90. letech minulého století. V roce 1991 se vytvořila skupina „*Out of court Alternatives for juveniles*“, která se specializovala na provádění mediace v rámci režimu mladistvých¹¹⁵.

Už samotný význam slova – střed, prostřední -, nám napovídá, že se jedná o nestrannost mezi subjekty. Konkrétně mediaci lze definovat jako zprostředkování alternativního řešení sporu nestrannou třetí osobou, která se nazývá mediátor. Jedná se o neprocesní způsob řešení trestních věcí. V rámci ní nelze řešit otázku viny či nevinu obviněného ani skutkové pochybnosti týkající se stíhaného trestného činu, to je vyhrazeno dokazování v řízení před soudem a rozhodnutí soudu.¹¹⁶

Definici mediace nalezneme v ustanovení § 2 odst. 2 zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě.

§ 2 (2) Mediací se pro účely tohoto zákona rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.

114 Rozum J., Kotulan P., Vůjtěch J.: Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR, Praha, IKSP, 2000, str. 9 a násl.

115 Žatecká E., Postavení a úkoly probační a mediační služby, Ostrava, KEY Publishing, 2007, str. 28 a násl.

116 Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000, str. 21-22

V procesu mediace je velmi důležitá účast obviněného, poškozeného a nestranného mediátora a jako takovou ji lze provádět jen s jejich souhlasem. Probační a mediační úředník zpravidla zahájí jednání individuálními rozhovory s každou stranou. Poškozený může vznést své požadavky, které od mediace a dosaženého výsledku díky ní, očekává. Pachatel má možnost vyjádřit svou lítost nad spáchaným trestným činem a postavit se k jeho odčinění. V rámci společných jednání se obviněný seznámí se způsobenými následky svého trestného činu a může navrhnout jejich odškodnění. Dále může vysvětlit okolnosti, které ho k takovému jednání vedly a učinit morální satisfakci poškozenému, omluvit se.

Na samém závěru se očekává urovnání konfliktu vzniklého trestným činem v rámci dohody obou stran. Výsledky této dohody značně ovlivní rozhodování soudu či státního zástupce, kdy může být schválen alternativní trest, např. dohoda o narovnání.

6.3 Fáze mediace:

1) Zahájení

Strany řízení se nejprve seznámí s metodou mediace a rolí mediátora. Ten je ujistí, že je v tomto jednání jako nestranná osoba vykonávající dohled nad urovnáním jejich společného vztahu. V této fázi se strany dohodnou na zprostředkování řešení konfliktu.

2) Získávání informací

V této fázi je podstatné zjistit předmět sporu a shromáždit konfliktní body. Mediátor zjišťuje postoje stran vůči danému konfliktu a snaží se nalézt mezi nimi vzájemný kompromis.

3) Porozumění postojům a zájmům

Ve třetím stádiu mediace dochází ke zpracování problému, kdy mediátor vydá tzv. „agendu sporu“. Díky té se strany lépe zorientují v projednávaném konfliktu i ve vzájemných postojích. Dále mediátor rozhodne, která část jejich sporu se bude řešit jako první, kdy následně každá strana dostane prostor se vyjádřit ke každému sporu uvedenému v agendě. Pokud to situace vyžaduje, může mediátor jednat s každou stranou individuálně.

Velmi důležité je zjištění, jaký postoj strany k daným bodům zaujímají. V závěru této fáze může být vynesena návrh na řešení konfliktu každou ze stran.

4) Hledání řešení

V této fázi jsou navržena vhodná řešení, o kterých společně strany diskutují. Výsledek by měl být uspokojivý pro obě strany sporu. Mediátor je v roli nestranného účastníka konfliktu, který vede řízení k uzavření dohody o smíru.

5) Uzavření dohody

V konečné fázi dochází k realizaci zvoleného řešení a splnění závazků s ním spojených.¹¹⁷ Dohoda by měla obsahovat všechny stanové body, na kterých se strany vzájemně domluvily, tak, aby bylo nezpochybnitelné, jak budou splněny. Mediátor má v danou chvíli funkci pro sepsání dohody, přičemž se průběžně ujišťuje, že veškeré body dohody stále platí, obě strany s nimi souhlasí a rozumí jejich obsahu. Dohoda by měla obsahovat také postup v případě nesplnění podmínek jednou či druhou stranou.

Pokud dojde k podepsání dohody, mediace se považuje za úspěšnou a je vodítkem pro další rozhodování orgánů činných v trestním řízení.

Není-li možné najít společné řešení obou stran konfliktu, je sepsána „dohoda o nedohodě“.

6.4 Činnost PMS při rozhodování o narovnání

Pokud se rozhoduje o schválení dohody o narovnání v součinnosti s Probační a mediační službou ČR, činnost úředníků se soustřeďuje na stádium před samotným rozhodnutím. Funkce mediátora je především zprostředkování alternativního vyřešení věci, díky kterému dojde k urovnání narušených společenských vztahů mezi pachatelem a poškozeným. Strany společně hledají vhodná řešení a kompromisy, shromažďují potřebné podklady a vedou jednání na předem domluvených setkáních. Hlavní téma je spáchaný trestný čin, díky němu vzniklá újma a především výše její náhrady. U narovnání se do značné míry většímu významu těší mediace, která musí být vždy založena na respektu ke

117 Tamtéž, str. 110, 118

stranám sporu, k jejich schopnostem, k jejich odpovědnosti za svůj život, k jejich vlastnímu posouzení svých potřeb¹¹⁸.

Pracovník PMS ČR zprostředkuje setkání mezi obviněným a poškozeným, kde dohlíží nad jejich jednáním. Pokud se zdá, že je konfrontace vedena nevhodným způsobem, pak jednotlivé strany nezaujatě usměrní. Mediátor ovšem nemusí fungovat pouze jako dozor u přímé konfrontace. Strany se mohou vydat cestou nepřímé konfrontace. Pakliže se jedna ze stran setkání brání, s protistranou bude vést jednání mediátor. Obviněný je ovšem vždy konfrontován s důsledky jím spáchaného trestného činu a má tak šanci, aby si uvědomil svoji odpovědnost a vznesl patřičnou reparaci. Jednání probíhají zpravidla na půdě PMS ČR, aby se vyloučila podjatost vůči některé ze stran. Mediátor je ten, kdo jednotlivé schůzky organizuje a vede obě strany ke společnému cíli. Z hlediska platného práva je právě pracovník PMS ten, kdo dohlíží, aby případná dohoda splňovala veškeré zákonné podmínky, a aby zde byla přesně specifikována výše náhrady škody, kterou se obviněný zavázal poskytnout¹¹⁹. Výše nahrazené škody je výsledkem jednání mezi obviněným a poškozeným. Zde se funkce mediátora tenčí pouze na poradní, a to jen v případě, pokud si to strany přejí. V dohodě by ovšem neměla chybět klauzule o následcích, které si obviněný nedodržením podmínek působí.

Podepsaná dohoda bude předána orgánu činném v trestním řízení, tedy buď soudu nebo státnímu zástupci, který ve věci rozhodne. Pokud narovnání nic nebrání, zpravidla je vydáno usnesení o schválení dohody o narovnání a zastavení trestního stíhání.

118 Hrušková, O., Ouředníková, L., Štern, P.: K některým teoretickým a praktickým otázkám probační a mediační služby. Trestní právo, 1997, č. 7-8, str.13.

119 Ščerba, F.: Metody Probační a mediační služby. Trestní právo, 2002, č. 7-8, str. 17.

Komparace se zahraniční právní úpravou

Následující kapitoly budou pojednávat o zahraniční trestněprávní úpravě napříč odklony, které se nejvíce přibližují k narovnání.

Jako první budeme komparovat trestní právo v zemi, která je naší republikou, minimálně jazykově, nejbližší, sousedy s naší východní hranicí, se Slovenskou republikou. Dále bude následovat severovýchodní soused České republiky, tedy Polsko, následně se přesuneme na západ do Spolkové republiky Německo.

7. Slovenská republika

7.1 Úvod

V případě Slovenské republiky můžeme hovořit o stejném základu práva s Českou republikou. Do konce roku 2005 platila v podstatě společná právní úprava, tedy zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákoník a zákon č. 141/1961 Sb., Trestní řád. V současné době je trestní justice vyplněna zákony č. 300/2005 Z. z., Trestní zákoník a zákonem č. 301/2005 Z. z., Trestní řád. Pokud se vrátíme v čase do tehdejšího Československa, nelze v této době hovořit o odklonech. Po rozdělení státu na dvě republiky se ovšem stále prolínaly podobné idey, které se navzájem ovlivňovaly – do jedné či druhé právní úpravy. Myšlenka odklonu sahá do 80. let minulého století. Odklon se měl stát reakcí na méně společensky nebezpečná jednání, zejména přečiny.¹²⁰ Právě v této době bychom mohli hovořit o prvních minimálních základech podmíněného zastavení trestního stíhání, ačkoli byly pouze více méně v rovině myšlenek a zcela jistě nesrovnatelnými s dnešními. Například tomu bylo v čl. 52 trestního zákoníku RSFSR z roku 1960, kde se objevují myšlenky na sovětské uvolnění z trestní odpovědnosti a podmíněné předání pod dohled pracovního kolektivu. Základní idea tohoto článku byla podmíněně zastavit trestní stíhání, předat obviněného administrativnímu nebo disciplinárnímu orgánu k uložení sankce, a pokud by se ve zkušební době neosvědčil, věc by se vrátila do trestního řízení.¹²¹ Právě tato myšlenka se do popředí zákonodárců zpět vrátila počátkem 90. let a tak dala prostor pro dnešní podmíněné zastavení trestního stíhání.

120 Zákon č. 150/1969 Zb., Zákon o přečinech.

121 Olej, J.: Úvahy o podmiennečnom zastavení trestného stíhania. Socialistické súdnictvo. 1984, roč. 36, č. 3, str. 31-32.

Co je ovšem velmi shodné s dnešní dobou, je důraz na zachování presumpce nevinny a přípustnost rozhodnutí v situaci, kdy skutkový stav nebude pochybnosti.¹²² Slovenská právní úprava zahrnuje mezi odklony podmíněné zastavení trestního stíhání z roku 1994 (stejně jako ČR), dále tzv. smír od roku 2002 a podmíněné zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného z roku 2005.

Pokud budeme porovnávat slovenskou a českou trestně – právní úpravu, pak slovenský trestní řád upravuje zvláštní způsoby trestního řízení v hlavě VII. TrŘ. Dále se tyto zvláštní způsoby rozdělují do tzv. dílů, kdy první díl pojednává o dohodě o vině a trestu (§ 232 TP an.)¹²³, druhý díl se věnuje mladistvým a řízení proti nim a následující díly pojednávají o zcela konkrétních způsobech zvláštního řízení, za což považují řízení před soudem pro přípravné řízení a před samosoudcem, a řízení proti uprchlému. Samozřejmě sem patří i trestní příkaz (§ 353 TP an.)¹²⁴

I institut podmíněného zastavení trestního stíhání a dohodu o narovnání má slovenská právní úprava podobný s naší právní úpravou. Záměrně zmiňuji slovo podobnou, protože slovenský trestní řád řadí tyto odklony do úkonů přípravného řízení, čímž měl zákonodárce na mysli apriori vydávání rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo schválení dohody o narovnání již v přípravném řízení. Neznamena to ovšem nemožnost vydat takové rozhodnutí i v hlavním líčení. Pokud soud shledá podmínky pro schválení takového institutu, zákon nezakazuje toto rozhodnutí v hlavním líčení vydat také. Dalším rozdílem ve slovenské právní úpravě od té naší je v prohlášení obviněného, jako jedné z podmínek pro PZTS, o tom, že skutek, pro který je stíhán, skutečně spáchal a nejsou důvodné pochyby o tom, že by prohlášení bylo učiněno svobodně a vážně. Oproti české právní úpravě to znamená rozdíl v tom, že pachatel se nemusí tzv. doznat, ale pouze prohlásit, že skutek spáchal.

Někteří zastánci tohoto odklonu lobují za nasání inspirace v případě české právní úpravy de lege ferenda. Osobní názor autorky je, že již teď PZTS v našem právním systému silně znevažuje oblíbený institut narovnání, a pokud by se tak stalo, byl by to další ústupek české justice v páchání trestné činnosti pachatelům. Pokud totiž pachatel spáchá trestný čin a spoléhá na institut PZTS, který by se

122 Olej, J.: Úvahy o podmiennečnom zastavení trestného stíhania. Socialistické súdnictvo. 1984, roč. 36, č. 3, str. 34.

123 Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok.

124 Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok.

případně neschválil, orgány činné v trestním řízení by musely nanovo začít od začátku s dokazováním.

7.2 Podmíněné zastavení trestního stíhání – podmiennečné zastavenie trestného stíhania

Ačkoli tato diplomová práce rozebírá především institut narovnání, zcela nepochybně za zmínku stojí i odklon jemu podobný, který byl do slovenské právní úpravy začleněn jako první, tedy podmíněné zastavení trestního stíhání. To bylo do trestního řádu zakomponováno zákonem č. 247/1994 Z. z., s účinností od 1. 10. 1994 pod § 207 – 308 TP.¹²⁵ V důvodové zprávě k tomuto odklonu se uvádí, že cílem podmíněného zastavení trestního stíhání je zrychlení trestního řízení ve skutkově a právně jednoduchých věcech a v případě odsouzení pachatele by se apriori „sáhlo“ po podmíněném trestu, u kterého by vzhledem k pachateli z velké pravděpodobnosti k nařízení výkonu nedošlo.¹²⁶ Obdobné stanovisko bylo použito pro zavedení PZTS v důvodové zprávě pro Českou republiku. Profesor Šámal ovšem ve svých úvahách upozorňuje na dřívější myšlenku zavedení PZTS na Slovensku, než v České republice, ačkoli obě země přijaly tento odklon současně.¹²⁷

Slovenská právní úprava podmiňuje PZTS souhlasu s tímto odklonem obviněným, u méně závažného trestného činu s horní hranicí trestní sazby do pěti let, za podmínky, že se pachatel doznal ke spáchání činu a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že bylo toto doznání učiněno svobodně, bez jakéhokoli nátlaku, pakliže vyřešil náhradu způsobené škody, pokud skutkový stav je v souladu s tímto odklonem. Zkušební lhůta byla srovnatelná se zkušební dobou v naší právní úpravě, tedy od 6 měsíců do dvou let. Nyní je zde podstatný rozdíl, kdy je zkušební doba stanovena od jednoho roku do pěti let (§ 216 odst. 2 TP). Právě zde se ale nabízí otázka efektivnosti PZTS na Slovensku. Pokud by se totiž obviněný ve zkušební lhůtě neosvědčil, lze uvažovat, zda je případné obnovení trestního stíhání, vzhledem k uplynutí tak dlouhé doby, ještě vůbec na místě. Z hlediska plnohodnotnosti řízení se domnívám, že nikoli. Obnovení důkazního řízení by bylo velmi obtížné a o věrohodnosti svědků snad nelze ani uvažovat. Dalším velmi důležitým aspektem je zásada výchovného trestu, který by jako takový měl být uplatněn co nejdříve po spáchání trestného činu. Po ukončení

125 Zákon č. 141/1961 Zb., o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok).

126 *Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona Národnej rady Slovenskej republiky, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov* (Volebné obdobie 1992 – 1994, tlač č. 563). Bratislava: Národná rada Slovenskej republiky, 1994.

127 Šámal, P.: Úvahy nad zjednodušenými formami trestního řízení (diversions) de lege ferenda. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 1994, roč. 2, č. 4, str. 120.

vyšetřování do podání obžaloby takto může na návrh policisty nebo i bez návrhu rozhodnout i prokurátor.

Specifikum, které obsahuje slovenský trestní řád, spočívá v uvedení výslovných podmínek, za kterých PZTS nelze užít. Jimi jsou:

- a) trestným činem byla způsobena smrt člověka
- b) pokud je vedeno trestní stíhání pro úplatkařství
- c) pokud je trestně stíhána osoba veřejného činitele nebo zahraničního veřejného činitele

7.2.1 Průběh řízení, forma rozhodnutí, opravné prostředky

Stejně jako v České republice, i na Slovensku je klíčovým pro rozhodnutí PZTS, zejména v přípravném řízení, policista. Právě on je jako první v kontaktu s pachatelem trestného činu, má povinnost ho poučit a seznámit ho s výhodami odklonů. Za předpokladu výše zmíněných podmínek může soud¹²⁸ či prokurátor rozhodnout o PZTS. Do doby, než je nařízeno hlavní líčení, se rozhoduje neveřejně. V rámci přezkoumání obžaloby soud má právo na výslech jak obviněného, tak poškozeného.

Forma rozhodnutí je stejná, jako forma rozhodnutí PZTS v naší právní úpravě, tedy usnesení, kdy zákon nevymezuje žádný specifický obsah. Vzhledem k tomu, že usnesení má účinek věci rozhodnuté, musí obsahovat označení orgánu činného v trestním řízení, který usnesení vydal, dále osobní údaje obviněného, výrok o podmíněném zastavení trestního stíhání s přesným označením trestného činu s místem, časem a způsobem spáchání trestného činu. Dále výrok o zkušební lhůtě s přesnou délkou trvání, kde musí orgán objasnit, jak k délce zkušební doby dospěl, odůvodnění, kde je zapotřebí uvést skutečnosti a důkazy, díky kterým bylo schváleno PZTS a poučení o opravném prostředku, kterým stejně jako u nás je již tradičně stížnost.

Usnesení je zapotřebí doručit do vlastních rukou¹²⁹, konkrétně osobám uvedeným v § 179 TP a § 216 odst. 5 TP.¹³⁰ Stejně jako v naší právní úpravě, pokud nebyl prokurátor přítomen vyhlášení, doručuje se i jeho osobě. Vydané a

128 Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok § 237 odst. 3 - Samosoudce a případně soudce pro přípravné řízení, jde-li o řízení, jemuž předcházelo zkrácené vyšetřování.

129 Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok § 66 odst. 1 písm. b).

130 Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok § 216 odst. 5 - Uznesenie o podmiennečnom zastavení trestného stíhania sa doručuje obvinenému a poškodenému; obvinený a poškodený môže proti nemu podať sťažnosť, ktorá má odkladný účinok.

doručené usnesení lze napadnout ve lhůtě tří dnů od jeho oznámení řádným opravným prostředkem, stížností, a to k orgánu, který jej vydal.¹³¹ O té rozhoduje nadřízený orgán, tedy soud vyšší instance nebo nadřízený prokurátor. I ve slovenské právní úpravě PZTS je možno využít autoremeduru, a to za předpokladu, že se případná změna nedotkne stran, které stížnost nepodaly.

Nabytím právní moci počíná běžet stanovená zkušební lhůta. I slovenský trestní řád umožňuje užít případných mimořádných opravných prostředků, kterými jsou dovolání, obnova řízení a zrušení rozhodnutí generálním prokurátorem.

DOVOLÁNÍ

Využit mimořádného opravného prostředku dovolání lze za předpokladů uvedených v ustanovení § 371 TP. Aktivně legitimovaní jsou obviněný, generální prokurátor a ministr spravedlnosti. Ve prospěch pachatele lze podat dovolání do tří let, v neprospěch do tří měsíců.¹³² Dovolat se lze k Nejvyššímu soudu Slovenské republiky.

OBNOVA ŘÍZENÍ

Pakliže se po právní moci rozhodnutí zjistí pochybnosti o splnění podmínek pro PZTS v době vydání, může být požádáno o obnovu řízení. § 394 TP dále uvádí podmínku, pokud byl spáchán v řízení orgánem činným v trestním řízení nebo soudní osobou trestný čin. Aktivně legitimován je zde prokurátor dle ustanovení § 396 odst. 2 TP, a to v neprospěch pachatele. Stejně ustanovení v odstavci třetím stanoví aktivně legitimované ve prospěch pachatele.¹³³

131 Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok § 216 odst. 5 – Uznesenie o podmiennečnom zastavení trestného stíhania sa doručuje obvinenému a poškodenému; obvinený a poškodený môže proti nemu podať sťažnosť, ktorá má odkladný účinok. § 187 - (1) Sťažnosť sa podáva orgánu, proti ktorého uzneseniu smeruje, a to do troch dní od oznámenia uznesenia, s výnimkou sťažnosti proti uzneseniam podľa § 83 ods. 2; ak sa koná podľa § 204 ods. 1, sťažnosť sa podáva do skončenia skráteného vyšetrovania. Ak sa uznesenie oznamuje tak obvinenému, ako aj jeho zákonnému zástupcovi alebo obhajcovi, plynie lehota od toho oznámenia, ktoré bolo vykonané najneskoršie.

132 Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok § 370 odst. 1 – Ak sa dovolanie podáva v neprospěch obvineného, možno ho podať do šiestich mesiacov od doručenia rozhodnutia súdu prokurátorovi. Ak sa dovolanie podáva v prospech obvineného, možno ho podať do troch rokov od doručenia rozhodnutia obvinenému; ak sa rozhodnutie doručuje obvinenému aj jeho obhajcovi alebo zákonnému zástupcovi, plynie lehota od toho doručenia, ktoré bolo vykonané najneskôr.

133 Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok § 396 odst. 3 – V prospech obvineného môžu

ZRUŠENÍ ROZHODNUTÍ GENERÁLNÍM PROKURÁTOREM

Tímto mimořádným opravným prostředkem lze zrušit pravomocné rozhodnutí prokurátora o PZTS. Zrušením rozhodnutí generálního prokurátora může být zrušeno také osvědčení, díky kterému byl porušen zákon do té míry, že došlo k ovlivnění rozhodnutí. Generální prokurátor tak učiní na návrh nebo bez návrhu obviněného, osob oprávněných podat za obviněného odvolání či poškozeného, ve lhůtě tří měsíců od nabytí právní moci.

Celé trestní řízení, bez ohledu na opravné prostředky, končí po právní moci rozhodnutí o osvědčení nebo tzv. fikcí ve zkušební době. Právě v té je pachatel trestného činu kontrolován justicí, motivován k vedení řádného života a samozřejmostí je plnění zadaných podmínek. Pokud se pachatel ve zkušební době neosvědčí, pokračuje se v trestním stíhání. Zpravidla se za takové neosvědčení považuje spáchání trestného činu ve zkušební době, neuhrazení škody poškozenému apod. Pokud se policejnímu orgánu dostane do rukou recidivující pachatel, je jen právě na něm, zda k němu bude přistupovat z hlediska všech aspektů trestného činu, tedy případné pouhé nedbalosti, nebo zda budou postupovat v rámci údajů Rejstříku trestů, protože podmíněné zastavení se eviduje v Rejstříku trestů.¹³⁴ Policejní orgán musí vždy vyžádat opis rejstříku trestů. Dále musí posoudit jednání pachatele – zda trestný čin byl spáchán z nedbalosti či úmyslně. Důležité je také ovšem pohlížet na tento záznam jako na administrativní úkon, který slouží především pro orgán činný v trestním řízení. Žadatelé o výpis se tyto údaje nesdělují a zápis do Rejstříku trestů nemá žádné konstitutivní účinky. Na Slovenku se touto otázkou zabývala doktorka Fuchsová s doktorem Puchallou PhD., především v souvislosti s presumpcí nevin, a to proto, že je rozhodnutí evidováno v evidenci trestů.¹³⁵

O tomto dalším trestném činu ale musí být meritorně rozhodnuto. Pokud ale během dvou let od zkušební lhůty o spáchaném skutku během ní není pravomocně rozhodnuto, dle rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské republiky ze

návrh na povolenie obnovy konania podať okrem obvineného aj osoby, ktoré by mohli podať v jeho prospech odvolanie. Ak by tak mohli urobiť i proti vôli obvineného, môžu proti jeho vôli podať i návrh na povolenie obnovy konania. Taký návrh môžu urobiť aj po smrti obvineného.

134 Zákon č. 330/2007 Z.z., o registri trestov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

135 Fuchsová, J., Puchalla, M.: Podmienečné zastavenie trestného stíhania a zmier c/a prezumpcia nevin. *Bulletin slovenskej advokácie*. 2006, roč. 12, č. 12, str. 22.

dne 24. 6. 1999, nelze ve stíhání z tohoto důvodu pokračovat, neboť dle ustanovení § 217 odst. 2 TP¹³⁶ se zavinění obviněného vztahuje výlučně na rozhodnutí o osvědčení nebo pokračování. Pak tedy nastane tzv. fikce osvědčení.

Po uplynutí zkušební doby vydá soud nebo prokurátor usnesení o osvědčení. Pokud z jakýchkoli důvodů je nutné pokračovat ve zkušební době, tzv. rozhodnutí o pokračování ve zkušební době se vydává ještě během ní, nikoli před nabytím právní moci podmíněného zastavení.¹³⁷

Usnesení je podobné usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání. Klíčový je zde především výrok o tom, že se pachatel osvědčil nebo naopak o pokračování ve stíhání s plnohodnotným odůvodněním. Dalším rozdílným aspektem je mimořádný opravný prostředek dovolání. V tomto případě je zcela nepřijatelný. Náklady řízení jsou zcela v kompetenci státu, tedy Slovenské republiky, včetně případných nákladů nutné obhajoby.

7.3 Smír (narovnání) – Zmier

Slovenský trestní řád (trestný poriadok) upravuje smír v ustanovení § 220 - § 227 TrP a dalo by se říci, že svým charakterem je ekvivalentní k českému institutu narovnání a je další progresí odklonů do slovenské trestně – právní úpravy. Slovenská verze institutu narovnání přenechává prostor zcela k dohodě obviněného s poškozeným. Při splnění dalších podmínek, které má na svých bedrech především obviněný, stát naprosto rezignuje na svém zájmu cílového potrestání soudem a zastaví trestní stíhání.

Důvodová zpráva k české verzi institutu narovnání uvádí, že se jedná o dohodu mezi státem a poškozeným na straně jedné a pachatelem na straně druhé¹³⁸, jejímž cílem bude rozhodnutí bez standardního řízení. Smír je státem kontrolované mimosoudní vyřešení věci. Role státu je zde jasně daná. Slovenský

136 Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok § 217 odst. 2 - Ak do dvoch rokov od uplynutia skúšobnej doby nebolo vydané rozhodnutie podľa odseku 1 bez zavinenia obvineného, má sa za to, že sa osvedčil.

137 Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok § 217 odst. 1 - Ak obvinený v priebehu skúšobnej doby viedol riadny život, splnil povinnosť nahradit' spôsobenú škodu a vyhovel aj ďalším uloženým obmedzeniam a povinnostiam, prokurátor rozhodne, že sa obvinený osvedčil. Inak rozhodne, a to aj počas skúšobnej doby, že sa v trestnom stíhaní pokračuje. O osvedčení alebo o pokračovaní v trestnom stíhaní vydá uznesenie.

138 *Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona Národnej rady Slovenskej republiky, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (Volebné obdobie 1998 – 2002, tlač č. 1476).* Bratislava: Národná rada Slovenskej republiky, 2002.

stát je zde ten, kdo dává určité myšlenky hmotně-právní, a tudíž i následně procesně-právní relevanci.

Stejně jako v České republice narovnání, i smír se velmi podobá PZTS, kdy se stát snaží separovat od řešení trestní věci a zvyšuje možnost pachatelů být soudcem sám sobě. Jeho aktivní vyjednávání s obětí trestného činu mu dává šanci na zastavení trestního stíhání. Zavedení smíru do slovenské trestní právní úpravy bylo myšleno pro ty spory, kde zájem státu trestat ustupuje do pozadí a do popředí se řadí zájem na vyřešení konfliktu mezi pachatelem a poškozeným.¹³⁹ Další neméně důležitý význam zde má i zaplacená částka třetí osobě, což je v podstatě vykoupení se z uložení odsuzujícího trestu. Podobnost smíru s PZTS je patrná i z právní úpravy.¹⁴⁰

TrP dále také v ustanovení § 220 odst. 2 upravuje podmínky, za nichž nelze smír schválit, což je oproti české právní úpravě zcela zásadní rozdíl. Dle § 220 odst. 2 TrP „Schválit smír podle odstavce 1 nelze, jestliže a) trestným činem byla způsobena smrt osoby, b) je vedeno trestní stíhání pro úplatkářství, nebo c) je vedeno trestní stíhání proti veřejnému činitele nebo zahraničnímu veřejnému činitele.“ Přestože se na první pohled může zdát značná podobnost v TČ, kde je nebo není smír možný, jako u PZTS, není tomu tak.¹⁴¹ Podoba vůči PZTS je zřetelná i ve formálních a materiálních podmínkách smíru. Jsou jimi¹⁴²:

- podmínky spojené s trestným činem a následné následky TČ
- podmínky, které souvisí se smírem a jeho náležitostmi

139 Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok § 220 odst. 1 - V konaní o prečine, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje päť rokov, môže prokurátor so súhlasom obvineného a poškodeného rozhodnúť o schválení zmiernu a zastaviť trestné stíhanie, ak obvinený.

140 Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok § 220 odst. 1 - V konaní o prečine, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje päť rokov, môže prokurátor so súhlasom obvineného a poškodeného rozhodnúť o schválení zmiernu a zastaviť trestné stíhanie, ak obvinený

a) vyhlási, že spáchal skutok, za ktorý je stíhaný, a nie sú odôvodnené pochybnosti o tom, že jeho vyhlásenie bolo vykonané slobodne, vážne a určito,

b) nahradil škodu, pokiaľ bola činom spôsobená, alebo urobil iné opatrenia na náhradu škody, alebo inak odstránil ujmu vzniknutú trestným činom, a

c) zloží na účet súdu a v prípravnom konaní na účet prokuratúry peňažnú sumu určenú konkrétnemu adresátovi na všeobecne prospešné účely, a táto peňažná suma nie je zrejme neprimeraná závažnosti spáchaného trestného činu

a vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného činu, na mieru akou bol trestným činom dotknutý verejný záujem, na osobu obvineného a na jeho osobné a majetkové pomery považuje takýto spôsob rozhodnutia za dostačujúci.

141 Původní právní úprava § 309 TP-1961 rozlišovala jinou horní hranici u úmyslných (3 roky) a nedbalostních (5 roky) trestných činů.

142 Pro alternativní členění viz Klátik, J.: Zmier v trestnom konaní. *Justičná revue*. 2007, roč. 59, č. 12, str. 1659.

- procesní podmínky, které zahrnují oprávněné orgány, procesní situace, součinnost obviněného a poškozeného, stav objasnění, dohoda na odškodnění, ...
- materiální podmínky přímo související s trestným činem a obviněným, který se ho dopustil

Další velmi důležitou podmínkou pro to, aby mohlo dojít k uzavření smíru, je osoba poškozeného. Pokud poškozený chybí, nelze se ve spáchaném přečinu domáhat tohoto institutu. Příklady, kdy dojde k přečinu a poškozený chybí, nám nastiňuje několik judikátů. Jedním takovým je trestný čin spáchaný pod vlivem návykové látky, např. řízení motorových vozidel pod vlivem alkoholu. Ve druhém případě osoba poškozeného na počátku řízení existovala, ale například pro smrt již neexistuje a nebyl ustanoven žádný právní nástupce.

Jak jsem již nastínila výše, obviněný se stejně, jako v případě narovnání, musí dohodnout na uhrazení vzniklé škody. Obviněný musí škodu nahradit, nebo učinit takové kroky, které k její náhradě vedou. Takové kroky musí být dohodnuty a učiněny ještě před ukončením trestního stíhání a uzavření smíru, dohoda pro futuro není možná. Výše částky, kterou byla škoda uhrazena, závisí především na straně poškozeného a obviněného. Prokurátor či soud zde mají pouze „poradní“ hlas v případě, že se na ně jedna ze stran obrátí.

Nelze se ovšem bavit jen o škodě, která vznikla osobě poškozeného, jako o újmě vyjádřené peněžně. Újma způsobená trestným činem může spočívat v materiálních hodnotách pro poškozeného důležitých. Pokud například poškozený trestným činem například ztratil své soukromí, čest apod., justiční orgány to musí vést v patrnost, protože TČ došlo k poškození práv a svobod člověka.

7.3.1 Náležitosti smíru

Obsah smíru, tedy slovenské formy našeho narovnání, není jako takový blíže nikde uveden. Jeho existence začíná v ustanovení § 220 TrP, kde se ovšem hovoří především o procesních podmínkách obsahu. Pokud ovšem nahlédneme do ustanovení hned následujícího, ustanovení § 221 odst. 1 TrP, pak zjistíme, že zákon poukazuje na chybějící trestně-procesní povahu smíru. Z hlediska formy může být smír uzavřen ústně, ovšem za předpokladů, že budou ověřeny výsledky, dále pak protokolárně před orgánem činným v trestním řízení. Stejně, jako v

České republice, i na Slovensku se nejčastěji uzavírá smír za pomoci mediátora. Je to nejsnazší a právně i věcně nejsprávnější forma uzavření této dohody.

Z hlediska obecného obsahu musí být ve smíru uvedeny strany smíru, předmět, kterého se celá dohoda týká, zvolený postup a klauzule o vyřešení. Dále lze uvést i dohodu o náhradě škody, tedy způsob a částka peněžní reparace. Účastníkem smíru nemůže být ten, na něhož právo na náhradu škody přešlo. Tedy pojišťovna může uhradit škodu z pojistky, ovšem nenese odpovědnost za činy svého klienta. Právní nástupci poškozeného však být účastníky smíru mohou.¹⁴³ Pakliže pachatel nebo poškozený byl zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo se jedná o mladistvého, musí být zastoupen zákonným zástupcem.

Jak již autorka zmiňovala výše, smír byl do slovenské právní úpravy vložen v roce 2002. Velmi brzy na to ovšem přišla novela zákonem č. 457/2003 Z.z., která do § 223 odst. 2 TrP. zakotvila povinnost pro obviněného, kterou je zapotřebí uvést v obsahu smíru spolu se zmiňovanými náležitostmi a sice příjemce peněžní sumy na společensky prospěšné účely.¹⁴⁴ Tu obviněný složí na účet prokuratury nebo soudu a musí být zřejmě přiměřená závažnosti spáchaného činu, tedy nesmí být zřejmě nepřiměřená závažnosti činu, tedy může být i nepřiměřená, nízká, ba dokonce i symbolická, pokud bude reflektovat náklady vyřešení konfliktu.¹⁴⁵ Při posouzení výše peněžité částky je zapotřebí vycházet z osoby pachatele a jeho majetkových poměrů. Díky tomu lze posoudit citelnost dopadu na obviněného a zvolit podle toho přiměřenou výši částky na obecně prospěšné účely.¹⁴⁶ Ustanovení § 224 odst. 1¹⁴⁷ odkazuje na instituce, kterým tato suma může být odeslána. Procesní povinností je ověření, zda příjemce peněžité částky je zcela ve shodě se subjekty zákonem vymezenými. § 224 odst. 2 dále

143 Čenten, J. a kol.: Op. cit., str. 372.

144 Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok § 223 odst. 2 TrP - Při určení příjemce peněžité částky k obecně prospěšným účelům je soud a v přípravném řízení prokurátor vázán obsahem dohody o narovnání mezi obviněným a poškozeným.

145 Palovský, T.: Odklony jako symptom liberalizace trestní řízení zemí Střední Evropy. In Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2008. Zborník z medzinárodnej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov konanej v dňoch 3. – 5. 4. 2008 v priestoroch ÚZ NR SR Častá- Papiernička organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2008, str. 787-793

146 Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 2344.

147 Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok § 224 odst. 1 - Peňažnú sumu na všeobecne prospešné účely možno určiť obciam a iným právnickým osobám so sídlom na území Slovenskej republiky na financovanie vedy, vzdelania, kultúry, školstva, požiarnej ochrany, podporu a ochranu mládeže, sociálne, zdravotnícke, ekologické, humanitárne, charitatívne účely, registrovaným cirkvám a náboženským spoločnostiam, športovým a telovýchovným spoločnostiam, ako aj štátu na peňažnú pomoc poškodeným podľa osobitného zákona.

uvádí povinnost odvést částku státu na peněžitou pomoc poškozeným¹⁴⁸ dle zvláštního zákona č. 215/2006 Z.z., Zákona o odškodňování osob poškozených násilnými trestnými činy. Pokud adresát peněžité částky toto odmítne, pak tato celá bude zaslána státu na peněžitou pomoc obětem trestných činů.

Zákonodárce dal možnost tomuto odklonu uplatnit se už jen proto, že se jedná o zapojení obou stran konfliktu a hledání vzájemně přijatelného řešení.¹⁴⁹ Primárně je kladeno za cíl uspokojení poškozeného i obviněného a jejich vzájemného vztahu vůbec.

7.3.2 Procesní podmínky

Pravomoc rozhodnout o smíru je vložena do rukou prokurátora, případně soudu, a to v přípravném řízení od vznesení obvinění do podání obžaloby¹⁵⁰, kdy soud je následkem obžaloby vázán vést řízení výhradně v prvním stupni. Pro možnost rozhodnutí je zapotřebí již uzavřený smír. Schválení smíru v okamžiku, kdy poškozený s obviněným pouze deklaruje úmysl smír uzavřít, ale ještě není zcela zřejmé, zda se tak stalo, je nepřijatelné.¹⁵¹ Odpovědi na obecné procesní otázky jsou zcela shodné s již položenými v podmíněném zastavení trestního stíhání v předchozí kapitole. Samozřejmostí je souhlas obou stran, jehož ověření zákon umožňuje pomocí výslechu. Strany by měly být poučeny o právech a podstatě smíru. Pakliže je pachatelem osoba mladistvá či omezená, ba dokonce zbavená způsobilosti k právním úkonům, dává i tak souhlas osobně, vzhledem k tomu, že se jedná o její samostatné osobní procesní právo s vyloučením zastoupení.

7.3.3 Materiální podmínky

O materiálních podmínkách lze hovořit, jako o velmi významných právech pro smír. Právě ty významně korigují situace, díky nimž by došlo k zastavení trestního stíhání, aniž by bylo dosaženo účelu trestního řízení. Právě smír se v § 220 odst. 1 TrP zrodil na skutečnostech, pod které lze podřadit coby pozitivní i negativní obsahy. Zájem zákonodárce byl vložen do úplného odlišení ustanovení

148 Zákon č. 301/2005 Z. z., Trestný poriadok § 224 odst. 2 - Z peňažnej sumy určenej na všeobecne prospešné účely musí obvinený určit' aspoň 50 % štátu na peňažnú pomoc poškodeným podľa osobitného zákona.

149 Klátik, J.: Zmier v trestnom konaní. *Justiční revue*. 2007, roč. 59, č. 12, str. 1658.

150 Doktrína usuzuje, že by väčšina rozhodnutí měla být učiněna v přípravném řízení.

151 Klátik, J.: Zmier v trestnom konaní. *Justičná revue*. 2007, roč. 59, č. 12, str. 1663.

§ 220 odst. 1 TrP od § 216 odst. 1 Trp, tedy ustanovení o podmíněčném zastavení trestního stíhání, kdy smír značně rozšiřuje o skutečnosti spojené s pachatelem a trestným činem vůbec.

Pokud budeme posuzovat povahu a závažnost činu, pak se musím zaměřit na způsob spáchání trestného činu a jeho následky, zavinění, pohnutka, přitěžující a polehčující okolnosti a cíl a na jiné další aspekty.¹⁵²

Stejně lze postupovat i v případě, že byl činem dotčen veřejný zájem, tedy zájem na ochraně majetku, veřejného pořádku, osobní svobody, zdraví, života apod. Míra veřejného zájmu je individuální u každého trestného činu. Rozhoduje zde mnoho aspektů, jakými jsou konkrétní či abstraktní podoby narušení veřejného pořádku. Pokud dojde ke vloupání do rodinného domu a následně budou odcizeny majetné věci, je to zcela něco jiného, než pokud ten samý případ aplikujeme například na vykradení církevních objektů s odcizením taktéž velmi cenných předmětů. Ve druhém zmiňovaném případě bude např. stupeň znepokojení obyvatel mnohonásobně značnější. Profesor Šámal k dané problematice uvádí, že míra dotčeného veřejného zájmu je vymezena mírou intenzity zásahu do sféry poškozeného a do sféry veřejného zájmu, kdy trestní zákon zná řadu deliktů spíše soukromoprávního charakteru, jimiž může být například pomluva.¹⁵³

7.3.4 Průběh řízení

Smír, stejně jako narovnání, se schvaluje ve dvou fázích. Lze je rozdělit na mimo procesní a procesní. Mimo procesní fáze spočívá v uzavření dohody, kdy orgány činné v trestním řízení sice mají jistý vliv, ovšem samotná dohoda závisí pouze na pachateli a poškozeném, v mnohých případech na jejich právních zástupcích a vstřícnosti úředníka probační a mediační služby. Vzhledem k tomu, že mimo procesní fáze probíhá souběžně s trestním řízením, řízení se nepřerušuje a procesní lhůty stále běží, jakákoli vada dohody o smíru, které nebude zabráněno, povede k následnému odklonění od smíru a jinému vyřešení věci. Z hlediska časového by mnohdy odstranění dohody trvalo mnohem delší dobu a řízení by se prodlužovalo.

152 Zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon § 34 odst. 4 - Pri určovaní druhu trestu a jeho výmery súd prihliadne najmä na spôsob spáchania činu a jeho následok, zavinenie, pohnútku, príťažujúce okolnosti, polehčujúce okolnosti a na osobu páchatel'a, jeho pomery a možnosť jeho nápravy.

153 Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 2343.

Svoji roli zde hraje právě výše zmíněná probační a mediační služba, kdy ještě před uzavřením dohody o smíru může prokurátor či soud vydat na základě zvláštního zákona písemný pokyn úředníkovi této služby příslušného soudu, pro provedení mediace ve smyslu mimosoudního řešení sporu mezi stranami.¹⁵⁴ Pokud strany služeb probačního a mediačního úředníka využijí, budou náležitě poučeni o institutu smíru, o tom, jaké jsou nutné body dohody i o ukončení celého sporu. Tím se zajistí minimálně bezvadnost dohody, která slouží k ukončení celé záležitosti.

Pokud obě strany s dohodou souhlasí a je vypracována bezvadně, následuje proces složení peněžní částky obviněným na účet příslušné prokuratury či soudu. Již v této fázi, pokud se nachází řízení po vznesení obvinění, lze vydat rozhodnutí o schválení smíru a zastavit trestní stíhání.¹⁵⁵

Od podání obžaloby do nařízení hlavního líčení je vedeno zásadně neveřejné zasedání, dle § 241 TrP. soud může vyslechnout obě strany v rámci přezkoumání obžaloby. Schválení smíru není otázka jen pro hlavní líčení. Pokud vyjdou najevo skutečnosti odůvodňující zastavit trestní stíhání, může soud schválit smír i mimo něj.¹⁵⁶

154 Zákon č. 550/2003 Z.z. o probačných a mediačních úřednících, § 2 odst. 1 písm. b) - Na účely tohto zákona sa rozumie,

§ 3 odst. 2 - Probačný a mediačný úradník na základe rozvrhu práce uskutočňuje v rámci svojej pôsobnosti úkony na základe rovnopisu právoplatného rozhodnutia súdu, z ktorého vyplýva povinnosť vykonať probáciu, alebo na základe písomného pokynu predsedu senátu, samosudcu a v prípravnom konaní prokurátora. Vo vhodných prípadoch v oblasti mediácie uskutočňuje úkony aj bez takého pokynu, najmä z podnetu poškodeného alebo obvineného, pričom o tom probačný a mediačný úradník bez zbytočného odkladu písomne informuje príslušný orgán činný v trestnom konaní; na vykonanie mediácie je potrebný písomný súhlas predsedu senátu alebo samosudcu a v prípravnom konaní prokurátora.

155 Zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon § 223 TrP. odst. 1 - Rozhodnutie o schválení zmiaru a zastavení trestného stíhania musí obsahovať opis skutku, ktorého sa týka zmier, jeho právne posúdenie, obsah zmiaru zahrňujúci výšku nahradenej škody alebo škody, k náhrade ktorej sa obvinený zaviazal, alebo iné opatrenia na odstránenie ujmy vzniknutej trestným činom, peňažnú sumu určenú na všeobecne prospešné účely s uvedením jej adresáta vrátane sumy odovzdanej štátu na peňažnú pomoc poškodeným trestnými činmi a výrok o zastavení trestného stíhania pre skutok, ktorého sa zmier týka.

156 Zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon § 290 TrP. odst. 5 - Ak vyjdú najavo mimo hlavného pojednávania okolnosti odôvodňujúce zastavenie trestného stíhania podľa § 215 ods. 3, podmienené zastavenie trestného stíhania podľa § 216 ods. 1 alebo § 218 ods. 1 alebo schválenie zmiaru a zastavenie trestného stíhania podľa § 220 ods. 1, súd môže zastaviť trestné stíhanie, podmienené zastaviť trestné stíhanie alebo schváliť zmier a zastaviť trestné stíhanie.

7.3.5 Forma rozhodnutí

Forma rozhodnutí je totožná s rozhodnutím u PZTS, tedy usnesení, jehož obsahem musí být popis skutku, jeho právní posouzení, výši nahrazené škody, dále pak výši peněžité sumy, včetně jejího rozložení v procentech a adresátech. Jako obecné požadavky usnesení shodné se smírem známe specifikaci prokurátora či soudu, který rozhodnutí vydal, osobní údaje obviněného a poškozeného.

Dále odůvodnění, kde je zapotřebí vymezit skutečnosti o spáchaném skutku, jeho trestnosti a osobě, která jej spáchala, důkazní prostředky, o které se orgán opírá v rámci svého závěru a poučení o opravném prostředku – stížnosti. Vydané a vyhotovené usnesení se doručuje oběma stranám, případně jejich právním zástupcům. Pokud jsou strany přítomny vyhlášení usnesení u soudu, doručování není nutné, ovšem za předpokladu, že jeho úplný obsah je součástí protokolu. Pokud se jednalo o rozhodnutí soudu, pak se usnesení doručuje i prokurátorovi, jestliže se neúčastnil vyhlášení.

7.3.6 Opravné prostředky

Za řádný opravný prostředek proti usnesení o schválení smíru lze považovat pouze stížnost. Dle § 179 TrP. může stížnost v případě smíru podat pouze prokurátor, ve lhůtě tří dnů od vydání rozhodnutí a k orgánu, který stížnost vydal. Stížnost má odkladný účinek a rozhoduje o ní soud vyšší instance. Dále lze využít i mimořádných opravných prostředků, které jsou stejné, jako u PZTS – dovolání, obnovu řízení a zrušení rozhodnutí generálním prokurátorem.¹⁵⁷

7.3.7 Situace po právní moci usnesení, po neschválení smíru

Není nikde garantováno, že každý smír, který bude uzavřen, bude zároveň i schválen prokuraturou či soudem. Důležité je se na takto nastalou situaci podívat z hlediska prohlášení pachatele. Zatímco u PZTS se doznání pachatele bere i jako případný důkazní prostředek, v případě smíru se s prohlášením obviněného o spáchání skutku do dalšího případného řízení nepočítá.¹⁵⁸ Peněžní částka složená na účet soudu či prokuratury se vrátí zpět adresátovi – obviněnému. Dále se pokračuje v klasickém trestním řízení.

157 Viz kapitola 6. 2. 1.

158 Zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon § 226 - Ak prokurátor zmier neschválil, hoci obvinený uskutočnil vyhlásenie podľa § 220 ods. 1, že spáchal skutok, pre ktorý je stíhaný, nie je možné v ďalšom konaní prihliadnuť na toto vyhlásenie ako na dôkaz.

Pokud dojde k rozhodnutí o schválení smíru a zastavení trestního stíhání, pak po jeho právní moci vzniká překážka *res iudicatae*. Rozhodnutí o schválení smíru je evidováno v Rejstříku trestů.¹⁵⁹

159 Zákon č. 330/2007 Z.z., o registri trestov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

8. Polsko

8.1 Úvod

Novodobá polská právní historie sahá do 30. let minulého století. Právě v této době polské právo prošlo obrovskou reformou, tím spíše pak trestní právo. Roku 1932 byl vydán tzv. Makarewiczovův kodex, s účinností od 1. 9. 1932¹⁶⁰, který nahradil dosavadní tři právní režimy a platil do 31. 12. 1969. Jímí výše zmíněnými zákony byl zákon č.117/1852 ř.z., Rakouský trestní zákoník z roku 1852, který vešel v platnost 1. září 1852 a byl pouhou revizí TZ z roku 1803.¹⁶¹ Druhý z nich byl říšský trestní zákoník z 15. května 1871.¹⁶² Posledním je Kodex Taganceva z roku 1903.¹⁶³ Po Makarewiczovův kodexu přichází novodobější zákon, ovšem s nádechem sovětské politiky, trestní zákoník z 1. 4. 1969, s účinností od 1. ledna 1970, tzv. kod Andreev,¹⁶⁴ který platil do 31. srpna 1998. Právě tento zákoník jako první na polském území upravuje alternativní formu řízení, tedy odklonu. Od roku 1999 do současnosti platí nový Trestní zákoník.

Pokud srovnáme polskou právní úpravu odklonů s jakoukoli zemí Střední Evropy, pak je jisté, že tento poněkud katolický stát zvítězí ve všech směrech. Česká republika, Slovensko, ale i Rakousko přijaly do trestního řádu odklony až na počátku 90. let minulého století. V současnosti v Polsku upravují odklony dva trestněprávní předpisy. Jedním z nich, kterým se upravují hmotně-právní podmínky využití odklonů, je Polský trestní kodex (Kodeks karny), neboli KK, tím druhým je Polský zákon o trestním řízení (Kodeks postępowania karnego), neboli KPK. Jedná se tedy o tzv. dualizaci trestněprávní úpravy. Polská doktrína chápe odklon jako nástroj, jak předejít trestné činnosti a jako určitý způsob reakce na trestný čin již spáchaný. Odklon je tedy vtělen nikoli do trestního řádu, ale vedle jiných trestů a trestních opatření našel své místo v trestním zákoníku.¹⁶⁵

160 Kodeks karny. Wikipedia [online]. Naposledy editováno 12. března 2013, citováno 6. dubna 2013. Dostupné z: http://pl.wikipedia.org/wiki/Kodeks_karny.

161 Prušák, J.: Rakouské právo trestní. Praha: Všehrad, 1912. str. 13.

162 Německý státoprávní vývoj v letech 1848 – 1871. Ius Wiki [online]. Naposledy editováno 12. října 2011, citováno 6. dubna 2013. Dostupné z: <http://www.ius-wiki.eu/historie/pfuk/obecky/zkouska/otazka-7-b>

163 Kodeks karny. Wikipedia [online]. Naposledy editováno 12. března 2013, citováno 6. dubna 2013. Dostupné z: http://pl.wikipedia.org/wiki/Kodeks_karny.

164 Byl pojmenován po polském právníkovi Igoru Andreevovi. Wikipedia [online]. Naposledy editováno 22. března 2013, citováno 6. dubna 2013. Dostupné z: http://pl.wikipedia.org/wiki/Igor_Andrejew.

165 Palovský T., Vybrané otázky k alternativám trestání v Polsku, Trestněprávní revue 8/2009, str. 251.

Polský trestní zákoník – kodeks karny, rozlišuje trestné činy na přečiny a zločiny, přičemž přečinem (wystepeck) je trestný čin s trestem odnětí svobody od 1 měsíce do 3 let a zločinem (zbrodnie) má namysli také trestné činy, jejichž dolní hranice trestu odnětí svobody dosahuje alespoň tří let. Za zločin považuje takový čin se znaky trestnosti, jenž byl spáchán úmyslně. Naproti tomu přečín může být spáchán nejen úmyslně, ale i nedbalostně.¹⁶⁶

8.2 Podmíněné zastavení trestního řízení - warunkowe zawieszenie postępowania karnego

Dovolím si nejprve shrnout PZTS dle zákoníku z roku 1969. Právě kód Andreev, jak se tomuto zákoníku mnohdy přezdívá, byl u zrodu tzv. odklonu v novodobé trestně právní sféře Střední Evropy. Od 1. ledna 1970 mohl totiž prokurátor nebo soud podmíněně zastavit trestní stíhání. Tehdy to sice bylo podmíněné zastavení na zkušební dobu od 1 – 2 let, přesto v 70. letech považují tento institut za průlomový právě pro odklony ve Střední Evropě vůbec.

PZTS mohlo být schváleno u trestných činů s horní hranicí trestní sazby maximálně 3 léta, pokud stupeň společenské nebezpečnosti činu nebyl značný, okolnosti jeho spáchání nebudily pochybnosti, pachatel byl dosud netrestaný a dosavadní způsob života vedle k předpokladům, že bude vést spořádaný život, ve smyslu dodržení právního pořádku a tudíž opětovné nespáchání trestné činnosti.

Velmi diskutovaným faktem té doby bylo i zmocnění rozhodování o PZTS. Zákonodárná společnost se rozdělila na dvě skupiny. V té první byli stoupenci soudu, kteří se dožadovali, aby právě on, jako jediný, mohl rozhodnout. Druhá strana pak velmi pragmaticky prosazovala možnost, aby takto rozhodoval i prokurátor, s poukazem, že obviněný bude disponovat právem podat proti rozhodnutí opravný prostředek.¹⁶⁷ Nakonec bylo prosazeno, že PZTS je zakotveno proto, aby se především rozhodovalo v přípravném řízení a tudíž prokuratura zde bude mít svoji roli. V prvoinstanční fázi bude mít moc rozhodnutí, ovšem pod dozorem soudu.

Rozhodnutí o PZTS muselo obsahovat popis skutku, který byl spáchán, právní kvalifikaci skutku, výrok o PZTS a délku zkušební lhůty.¹⁶⁸

166 čl. 7 a 8 KK

167 Bafia, J.: *Warunkowe umorzenie postępowania karnego według projektów k.k. i k.p.k. Palestra*. 1968, roč. 12, č. 12, str. 24.

168 Čl. 286 § 1 kpk - 1969

Po roce 1969 jsme se mohli setkat s tzv. dvojkolejností opravných prostředků. Obviněný mohl podat opravný prostředek proti prvoinstančnímu usnesení prokurátora a soudu do 7 dnů od doručení, a to tzv. odpor. Dále měl obviněný, ale i poškozený právo podat do 7 dnů od doručení rozhodnutí stížnost.

V současné době je PZTS¹⁶⁹ upraveno v kapitole VIII. K. K.¹⁷⁰. Dalšími odklony v polském trestním právu jsou podmíněné odložení výkonu uloženého trestu¹⁷¹ a podmíněné předtermínové propuštění z výkonu zbytku trestu.¹⁷² Oproti předchozí právní úpravě zákonodárce zdůraznil především výchovný charakter tohoto institutu.

Podmínky pro PZTS upravuje článek 66 KK.¹⁷³ „*vina a společenská škodlivost činu nejsou značné, okolnosti jeho spáchání nebudí pochybnosti a osoba za úmyslný trestný čin netrestaného pachatele, jeho vlastnosti a osobní poměry, jakož i dosavadní způsob jeho života odůvodňují předpoklad, že přes zastavení stíhání bude dodržovat právní pořádek a zvláště nespáchá znovu trestný čin*”¹⁷⁴ Podmíněně zastavit trestní stíhání lze na dobu od 1 roku do 2 let a tato zkušební doba je započítávána od nabytí právní moci rozhodnutí. Dozor nad pachatelem trestného činu přísluší prokuratuře nebo důvěryhodné osobě či instituci, která se na výchovné působení na pachatele trestných činu specializuje.¹⁷⁵

Mezi jiné povinnosti pachatele trestného činu, kterému bylo schváleno PZTS patří:

- omluvit se poškozenému,
- přispívat na výživu jiné osoby,
- zaplacení peněžité částky na obecně prospěšné účely,
- zákaz řízení motorových vozidel až na dva roky,
- informovat soud či kurátora o průběhu zkušební doby,
- zdržet se nadměrného užívání alkoholu a jiných návykových látek,
- zdržet se vymezeného způsobu kontaktování s poškozeným či jinými osobami,

169 Čl. 66 – čl. 68 kk

170 Dz.U.1995.89.443.

171 Čl. 69 – čl. 76 kk

172 Čl 77 – čl. 84 kk

173 Podmíněně lze zastavit trestní stíhání, pokud byl spáchán nedbalostní trestný čin nepřevyšující horní hranici 3 let, pokud se jedná o TČ, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, ale pouze pokud se pachatel dohodne s poškozeným a nahradí mu vzniklou škodu.

174 Čl. 66 § 1 kk

175 Čl. 67 kk

– opustit byt užívaný společně s poškozeným

Pokud byl spáchán trestný čin, jehož horní hranice trestní sazby by nepřevyšovala dva roky, pak by od uložení těchto podmínek mohl soud upustit a pouze se stanoví výše zkušební doby. V průběhu zkušební doby soud může zcela upustit od uložených omezení, nebo je alespoň zúžit či rozšířit. Pokud vznikla trestným činem škoda, pachatel je povinen škodu nahradit.

Velmi důležité je doznání obviněného ke spáchanému trestnému činu. Pokud pachatel učiní doznání, bude se s ním v dalším řízení počítat, jako s důkazním prostředkem. Absence doznání ovšem neznamená ještě vinu obviněného, nebo důkazní prostředek o jeho vině. Obviněný nemá ze zákona povinnost dokazovat svou vinu či nevinu.¹⁷⁶

Pokud byl již dříve pachatel trestán za úmyslný trestný čin a nedošlo – li k zahlazení odsouzení, PZTS nelze užít.¹⁷⁷

8.2.1 Zkušební doba PZTS a náhrada škody

Zkušební doba musí být určena přesně, má charakter dočasné kontroly života či svobody obviněného a trvá 1 až 2 roky od nabytí právní moci rozhodnutí.¹⁷⁸ Dle článku 67 § 2 KK soud může po dobu zkušební lhůty dát obviněného pod dohled kurátora, důvěryhodné osoby, sdružení, instituce nebo společenské organizace, do jejichž činnosti náleží péče o výchovu, předcházení mravního úpadku nebo pomoc odsouzeným. V průběhu zkušební doby soud může od této podmínky zcela upustit.¹⁷⁹

Doposud jsme se setkali u odklonů obecně, že náhradu škody řeší pachatel s poškozeným. V polské právní úpravě náhradu škody řeší výlučně soud. Na jedné straně zváží možnosti pachatele, na straně druhé leží nutnost uspokojit poškozeného. Pokud škoda vznikla, její výše je známá a nebyla doposud uhrazena, pak soud musí rozhodnout o uhrazení.¹⁸⁰ náhrada škody může být jakákoli, nemusí se vždy jednat o škodu hmotnou. Může mít i restituční charakter.

176 K otázce „nepřiznání se— viz rozhodnutí Nejvyššího soudu (SN) ze dne 11. 7. 1985, sp. zn. Rnw 17/85.

177 Rozhodnutí Nejvyššího soudu (SN) ze dne 1. 10. 2003, sp. zn. II KK 156/03.

178 Čl. 67 § 1 kk

179 Čl. 67 § 4 a čl. 74 § 2 kk

180 Rozhodnutí Nejvyššího soudu (SN) ze dne 16. 5. 2002, sp. zn. III KK 189/02.

V tomto případě soud musí přihlídnout k potřebám poškozeného a jeho stanovisku, nebo k dohodě¹⁸¹ mezi obviněným a poškozeným.

Součástí rozhodnutí je nezbytně nutné vymezit výši náhrady, způsob a její termín. Soud může uložit povinnost zaplatit peněžitou dávku ve výši do 20.000 jednotek měny, jedná-li se o trestné činy:

- úmyslné proti životu a zdraví a činy, jejichž následkem je smrt člověka, těžká újma na zdraví nebo narušení činnosti tělesného orgánu
- proti životnímu prostředí
- obecně nebezpečné nedbalostí trestné činy, tedy pokud byl pachatel pod vlivem alkoholu či jiných návykových látek nebo pokud z místa činu utekl¹⁸²

Tato dávka se skládá na účet státu ve prospěch veřejné organizace zapsané do seznamu Ministerstva spravedlnosti a její specializací je poskytování služeb na vymezený veřejný účel, který je bezprostředně spojený s ochranou zájmů porušovaných či ohrožovaných trestnými činy.¹⁸³

8.2.2 Řízení o podmíněném zastavení trestního řízení

O podmíněném zastavení může rozhodnout od roku 1997 pouze soud v řízení před soudem I. stupně. Před novelou trestního zákona z roku 1997 měl toto oprávnění v přípravném řízení i prokurátor, ovšem právě v tomto období tohoto práva pobyl. Prokurátor plnil svou funkci při vydávání rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního řízení, kdy řešil otázku trestní odpovědnosti konkrétní osoby, proti které sám zahájil trestní stíhání. Tím byla stanovena vina této osobě a současně prokurátor jasně rozhodl o vyloučení soudního projednání. Právě toto vzneslo vlnu nevole a zákonodárna moc se rozdělila na dva tábory. Na jedné straně se soustředila skupinka legislativců, kteří odmítali zrušení prokurátorovy moci. V opozici jim stáli zákonodárci, kterým se výše zmíněné právo jevilo více než nevhodné. Následně se tedy od této právní úpravy upustilo a v současné době má výhradní právo rozhodnout pouze soud.¹⁸⁴

Pro prokuraturu je v souvislosti PZTS klíčové stádium přípravného řízení. Prokurátor může namísto obžaloby sepsat a následně podat k soudu návrh na

181 Čl. 341 § 4 kpk

182 Čl. 49 kk

183 Rozhodnutí Nejvyššího soudu (SN) ze dne 26. 3. 2006, sp. zn. I KZP 2/06.

184 Pipková H., Pipek J., Podmíněné zastavení trestního řízení a mediace podle nových polských trestních kodexů, Právní rozhledy 12/1998, str. 616 a násl.

podmíněné zastavení trestního řízení, za předpokladu, že jsou splněny podmínky pro PZTS.¹⁸⁵ Tak musí být učiněno ve lhůtě 14 dnů od ukončení vyšetřování a soud o tomto návrhu může rozhodnout i mimo hlavní líčení. V návrhu musí být podrobně popsán skutek, který obžalovaný měl spáchat, čas, místo a způsob spáchání trestného činu, v odůvodnění návrhu musí být uvedeny důkazy prokazující vinu obviněnému. Samozřejmostí je přesná identifikace obžalovaného se všemi jeho údaji. Usnadnění pro prokurátora je nepotřeba souhlasu obviněného. Ten má možnost vyjádřit se až po podání návrhu prokurátora, kdy může vyjádřit i svůj nesouhlas s tímto odklonem. V takovém případě by soud rozhodl o klasickém trestním řízení.

O podání návrhu jsou vyrozuměni obviněný a poškozený. Pokud bylo trestní stíhání zahájeno na základě přijatého oznámení jinou osobou, než je poškozený, vyrozumí soud o podání návrhu rovněž i tuto osobu.¹⁸⁶ Ani osoba poškozeného nezůstává v ústraní ve svých právech. Poškozený musí být poučen o uplatnění majetkových nároků. Dále je jeho právem vystupovat před soudem jako subsidiární žalobce.¹⁸⁷ V rámci novely trestního řádu z roku 2003, s účinností od 1. 7. 2003 byly zmocněny i jiné nepolicejní orgány k podání tohoto návrhu.¹⁸⁸

Těmito orgány jsou:

- obchodní inspekce
- státní hygienická inspekce
- předseda úřadu telekomunikací a pošty
- finanční úřady
- inspektoři finanční kontroly
- pohraniční stráž
- lesní stráž
- myslivecká stráž¹⁸⁹

Jakoby ovšem zákonodárce zapomněl na orgán policie. Ta tímto oprávněním nedisponuje.¹⁹⁰ Ovšem úmysl je zcela logický. Policejní orgán vede

185 Čl. 336 § 1 kpk

186 Hofmański P., Sadzik E., Zhryzek K., Kodeks postępowania karnego Komentarz 3. wydanie, Tom II, Warszawa, Wydawnictwo C. H. Beck, 2007, str. 227, čl. 331 § 1, str. 259, čl. 336

187 Čl. 334 kpk

188 Čl. 325I § 3 kpk

189 Výčet je k 1. 1. 2007 a nemusí být úplný. Viz Hofmanski, P.: (ed.) *Kodeks postępowania karnego*. Tom II. Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck, 2007, str. 164-167.

190 Čl. 331 § 2 kpk

vyšetřování trestného činu a výsledky vyšetřování předává prokurátorovi, který má nad přípravným řízením dohled. Prokurátor potom je oprávněn návrh podat. Kdyby policejní orgán mohl sám návrh podávat, tzv. přeskočil by prokurátora. Soud není vázán u PZTS jen návrhem prokurátora, nýbrž může tak rozhodnout i po podání obžaloby. Rozhoduje se výhradně ve veřejném zasedání. Právo účastnit se ho má obviněný, veřejný i soukromý žalobce, subsidiární žalobce, poškozený podávající návrh na rozhodnutí majetkového nároku. Je to pouze právo, nikoli povinnost. Povinností se to stává až v okamžiku, kdy to nařídí předseda senátu. To se může například stát, pokud soudu není známo stanovisko obviněného k PZTS. Pokud obviněný souhlas s podmíněným zastavením nevydá, přesune se věc k projednání do hlavního líčení. V tuto chvíli běží prokuratuře sedmidenní lhůta na změnu návrhu na potrestání. Prokurátor změni návrh z podmíněného zastavení na klasickou obžalobu, kdy návrh doplní zejména o seznam svědků, důkazů a poškozených.¹⁹¹

Rozhodnutí soudu má formu rozsudku, který v případě PZTS musí obsahovat:

- spáchaný skutek
- právní kvalifikaci
- délku zkušební lhůty
- vymezení uložených závazků
- způsob a lhůty jejich splnění
- dohled (fakultativní podmínka)

Dále soud poučí strany o možnosti požádat o odůvodnění a jiných opravných prostředcích. Rozsudkem soud zpravidla dle čl. 629 kpk rozhoduje i o nákladech řízení. Pokud tak neučiní, je nutné rozhodnout o nákladech řízení samostatným usnesením. Obviněného zaváže zaplatit poplatek ve výši 60 – 100 jednotek měny¹⁹², dále pak výdaje státní pokladny dle článku 618 kpk a účelně vynaložené náklady řízení dalších stran mimo veřejného žalobce. Rozsudek se zpravidla neodůvodňuje. Strany mohou ve lhůtě 7 dnů od vyhlášení rozsudku požádat o jeho odůvodnění v písemné formě. Soud má povinnost se podaným návrhem zabývat, kdy buď pozdě podaný návrh odmítne, nebo do 14 dnů rozsudek odůvodní a takto zašle straně, která si o odůvodnění požádala¹⁹³.

191 Hofmanski, P.: (ed.) *Kodeks postępowania karnego*. Tom II. Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck, 2007, str. 341.

192 Zákon o poplatcích v trestních věcech, Dz.U.1973.27.152.

193 K průběhu hlavního líčení viz Gregorczyk, T., Tylman, J.: *Polskie postępowanie karne*. Wydanie 5. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis Sp. z o.o., 2005, s. 693-752

8.2.3 Opravné prostředky

ODVOLÁNÍ – APELACJA

Obecným opravným prostředkem je odvolání. Lhůta pro odvolání je 14 dnů od doručení odůvodněného rozsudku. Odvolání má suspenzivní i devalutivní účinek a proti rozsudku obvodního soudu rozhoduje nadřízený oblastní soud. Odvolat se mohou všechny strany, poškozený proti výrokům jej poškozujícím. Takové odvolání musí být dle čl. 446 § 1 kpk sepsáno a podepsáno advokátem. Právo na odvolání má i veřejný žalobce.

STÍŽNOST – ZAZALENIE

Stížností lze napadnout jen takové výroky, které nemají hmotně-právní základ v čl. 67 kk. Lhůta pro podání stížnosti je 7 dnů od vyhlášení nebo doručení. Právo na podání stížnosti mají stejné osoby, jako v předchozím opravném prostředku. Pravidla jsou taktéž obdobná.

KASACE – KASACJA

V případě, že již byl vydán pravomocný rozsudek, může být podán další opravný prostředek – kasace. Kasací lze napadnout pravomocné rozhodnutí odvolacího soudu. Dle čl. 520 § 1 kpk kasační stížnost nemůže podat poškozený. Oproti tomu proti prvoinstančnímu rozhodnutí mohou podat kasaci generální prokurátor a ombudsman. Na podání kasační stížnosti je vyměřena lhůta 30 dní od doručení rozhodnutí. Generální prokurátor může využít tohoto opravného prostředku ve lhůtě až 6 měsíců od právní moci rozhodnutí, pochopitelně v neprospěch obviněného.

OBNOVENÉ PRAVOMOCNĚ UKONČENÉ ŘÍZENÍ – WZNOWIENIE

Tento opravný prostředek v podstatě vyplňuje nám známou obnovu řízení. Obnovit řízení lze za předpokladu, pokud byl spáchán trestný čin související s trestním řízením a měl vliv na vydané rozhodnutí¹⁹⁴. Dalším důvodem je objevení se nových skutečností a důkazních prostředků. Obnovu řízení lze podat ve lhůtě 6 měsíců od nabytí právní moci rozhodnutí. O návrhu na obnovu řízení rozhoduje nadřízený soud orgán, který ukončil napadené řízení.

194 Čl. 540 § 1 kpk

8.2.4 Finanční trestní zákoník – PZTS

Polský trestní zákoník kks se o podmíněné zastavení trestního stíhání dělí s finančním trestním zákoníkem kks. Výplní jeho obsahu jsou daňové trestné činy, trestné činy celní apod. Podmíněné zastavení trestního stíhání je zde upraveno v čl. 22 § 2 bod 8 písm. a) kks a je označeno jako trestní opatření, nebo „srodek karny“. Pokud se v Polsku pachatel dopustí finančního trestného činu, pak bez ohledu na výši jeho horní hranice trestní sazby může u něho být užito PZTS dle finančního trestního zákoníku¹⁹⁵. FTZ v čl. 37 § 1 bod 1-3, 5-7 a čl. 38 § 2 kks vymezuje podmínky, za kterých PZTS nelze užít:

- při spáchání finančního trestného činu vyvolávajícího zkrácení veřejnoprávních nároků¹⁹⁶ velké hodnoty¹⁹⁷
- pokud si pachatel z páchaní finančních trestných činů vytvořil stálý zdroj příjmů
- pakliže spáchal dva a více fin. TČ před vydáním prvního odsuzujícího rozsudku
- spáchal-li fin. TČ jako člen organizované skupiny
- pokud byl spáchán fin. TČ za použití násilí nebo hrozby bezprostředního použití násilí
- při zneužití nepřímého pachatele pro finanční trestný čin
- pokud byl spáchán TČ, kde je možné použít ustanovení o mimořádném zpřísnění trestu¹⁹⁸

Pakliže vydá soud rozsudek o PZTS, musí obviněný uhradit nezajištěný veřejnoprávní nárok, tedy uhradit újmu, která byla jeho činem způsobena.

195 Čl 41 § 1 kks

196 Čl. 53 § 26 kks – daně, poplatky, cla, které jsou příjmem státu a samosprávných celků.

197 Čl. 53 § 15 kks – jde o pětiset násobek minimální mzdy, což činí cca 0,66 mil. Jednotek měny.

198 Jedná se trestné činy v čl. 38 § 2 kks, kde hodnota předmětu protiprávního činu je značná, tedy přesahující tisícinásobek minimální mzdy (zhruba 1,32 mil. jednotek měny – čl. 53 § 16 kks).

9. Spolková republika Německo

Vzhledem k tomu, že se západní soused České republiky staví na přední příčky světových velmocí, jeho právní úprava tomu samozřejmě odpovídá. Pokud odklony od trestního řízení využívají země jako Slovensko, Polsko, Česko, u Německa se to musí stát zcela nepřekvapujícím.

Trestní právo Spolkové republiky Německo samozřejmě odklony upravuje. Odklonit se od standardního trestního řízení a zastavit trestní stíhání již v přípravném řízení lze u lehkých a středně závažných trestných činů v řízení před soudem nazývaným Täter-Opfer-Ausgleich (TOA). Postavení státního zástupce má v případě odklonů také svoji roli. Stejně, jako v České republice, i zde může státní zástupce v přípravném řízení předběžně zastavit trestní stíhání. Po splnění všech kumulativních podmínek obviněným bude stíhání zastaveno.

Spolková republika Německo dále hojně využívá institutu trestního příkazu. Příslušný samosoudce může projednat trestné činy s horní hranicí trestní sazby nepřevyšující dva roky.

Německé trestní právo zná ovšem ještě jeden institut trestního příkazu, tzv. rozkazní řízení. Právě tímto řízením se zákonodárci snažili dát moc do rukou samosoudců, aby docházelo ke zrychlení řízení bez hlavního líčení. Podmínky pro rozkazní řízení jsou absolutní prokázání viny obviněnému a pachatel musí být zastupován svým právním zástupcem. Dále toto řízení nemůže být vedeno u trestných činů s dolní hranicí trestu odnětí svobody jednoho roku.

Velmi zvláštním orgánem je na území Spolkové republiky Německo tzv. soudní komora, neboli Jungendkammer. Tento orgán funguje jako soud druhé instance a v instanci první jako soud pro zvlášť závažné delikty.

9.1 Narovnání – Ausgleich

Když jsem začala komparovat českou trestněprávní úpravu se zahraniční, domnívala jsem se, že na pomyslném vrcholu pyramidy, co se týče odklonů, bude stát právě Spolková republika Německo. Již v předchozí kapitole jsem zjistila, že jsem se absolutně spletla. Nikoliv Německo, ale Polsko začlenilo odklony do svého právního systému jako první, a to před mnoha desetiletími. Spolková republika Německo obývá příčku hned druhou. Institut narovnání se v trestním právu této země uplatňuje od roku 1994, což je přesně o rok dříve, než tomu bylo u narovnání v České republice. Dalším rozdílem je fakt, že se stal od prvopočátku

součástí trestního práva hmotného na rozdíl o českého, kde je tzv. „diversion“ součástí práva procesního. Institut narovnání plní v Německu zcela jinou roli, než jsme tomu byli zvyklí v předchozích kapitolách, ať už v naší právní úpravě nebo té Slovenské. S přijetím tohoto odklonu do trestního práva si v naší republice výrazně polepšili osoby poškozené trestným činem. Ve Spolkové republice Německo velmi nahlas uvažovalo o odklonech již v 60. letech minulého století. V té době se kladl důraz především na dekriminalizaci pachatele¹⁹⁹. Právě díky snaze o dekriminalizaci a depenalizaci se uchýlili ke kroku zavést odklony do právní úpravy.

Institut narovnání lze v německém právním systému použít u všech deliktů. Velmi značným rozdílem je absence souhlasu poškozeného trestným činem. Souhlas poškozeného s využitím institutu narovnání totiž není zákonem vyžadován a ve většině případů je poškozený ten, kdo se o návrhu narovnání ani nedozví. Zcela jednoznačně tedy můžeme tvrdit, že ve Spolkové republice Německo narovnání není dohodou mezi poškozeným a pachatelem, nýbrž dohodou mezi státem a pachatelem. Institut narovnání je zde aplikován pro účely snížení trestu, případně až pro upuštění od potrestání, a to celé na základě vůle státu.

Jedno prvenství si Spolková republika Německo přeci jen zaslouží. Institut narovnání je zde využíván mnohonásobně více, než ve všech zmiňovaných zemích této diplomové práce. Možná právě proto narazilo na vlnu velké kritiky. Mnozí odborníci za pomoci běžného denního tisku uvádí konkrétní případy využití tohoto odklonu, kdy obviněný prohlásil, že je ochoten poškozeného odškodnit a tím mu narovnat vzniklou újmu. Narovnání bylo schváleno, trestní stíhání zastaveno, ale Täter-Opfer-Ausgleich se již dále nezajímá, zda se tak stalo či nikoli.

199 Císařová, D. A kol.: Trestní právo procesní. Vydání 1. Praha: ASPI, 2008. 822, str. ISBN 978-80-7357-348-5.

10. Narovnání de lege ferenda

Institut narovnání je zakotven v našem právním řádu již téměř dvacet let. Za tu dobu prošel mnoha změnami a ušel dlouhou cestu do podoby, ve které tento institut známe dnes. Autor se bohužel domnívá, že má ještě mnohé změny spíše před sebou, aby se tento odklon stal mnohem využívanější. Tomu také nasvědčují statistiky užívání tohoto odklonu. Pravidelně se oblíbenosti moc netěší a v celkovém pořadí užitých odklonů spíše obsazuje spodní příčky. V minulém roce prošel trestní řád plánovanou a rozsáhlou novelou, účinnou od 1. 9. 2012. Změny se samozřejmě dotkly i institutu narovnání. Zákon č. 193/2012 Sb.²⁰⁰ změnil stávající znění § 309 odst. 1 písm. d) TrŘ. Od 1. září loňského roku již obviněný nemusí skládat peněžitou částku na obecně prospěšné účely, nýbrž pouze státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Ačkoli argument důvodové zprávy zní jasně: problém specifikovat definici „obecně prospěšné účely“, netransparentnost složené peněžité částky. Autorka míní, že by bylo vhodné de lege ferenda navrátit tuto povinnost zpět do ustanovení trestního řádu, nebo přinejmenším ji adekvátně nahradit za povinnost jinou. Když usoudíme, z jaké sociální vrstvy obvinění ochotni podílet se na schválení narovnání jsou, pak je jisté, že finanční částka, která pomůže např. dětské nemocnici, mateřské školce a jiné, není pro obviněného nijak zatěžující. Pokud pachatel bude pocházet ze sociálně nuzných poměrů, mohl by institut narovnání učinit kompromis v podobě veřejně prospěšných prací. V praxi by se obviněný rozhodl, zda má zájem zaplatit částku státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti a zároveň ještě uhradit adekvátní částku na dobročinné účely, nebo pouze zaplatit první peněžitou povinnost a druhou si odčinit např. manuální prací v podobě veřejně prospěšné práce.

Výše zmíněnou novelou se dále zrušil § 312 TrŘ a § 311 odst. 2 TrŘ.

Naopak zákonodárci nevěnují vůbec pozornost bezdůvodnému stíhání a trestání. Dle názoru autorky by mělo posílení významu soudního řízení, ve smyslu bezdůvodně nestíhat a netrestat pachatele méně závažných trestných činů, značný význam pro justici. Pakliže by se zákonně vymezily skutky, za něž bude pachatel odkloněn od trestního stíhání již v přípravném řízení státním zástupcem, došlo by k odlehčení justice. Následné porušení povinností vyplývajících z odklonů by se mělo ocitnout již v hlavním líčení, které by bylo ukončeno přísnějším trestem. Tím by odklony byly efektivnější, rychlejší a dostupnější.

200 Poslanecká sněmovna parlamentu ČR. Sněmovní tisk č. 510. [online]. Dostupný dne 27. 2. 2012 na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>>.

Pro příklad, pokud bude pachatel dopravní nehody schválena dohoda o narovnání a on úmyslně spáchá následně jiný delikt nebo by odmítal nahradit újmu vzniklou činem, u kterého bylo schváleno narovnání, soud by to považoval za přitěžující okolnost. Na straně druhé by se v prvopočátku obviněný i poškozený dočkali velmi rychlého vyřízení věci, vzhledem k tomu, že by byl čin projednáván v přípravném řízení již de lege.

V kapitole 5. 7. byl autorkou již vznesen návrh ohledně chybějícího ustanovení, které by motivovalo soudce či státní zástupce v tom, aby se prioritně přikláněli pro volbu narovnání před PZTS. Pokud by bylo například zákonodárcem vtěleno do právního řádu ustanovení o přednostní volbě narovnání před PZTS v případě způsobené škody pachatelem, jistě by byl tento institut mnohonásobně více využíván a poškozenému by se dostalo za dostiučinění. Zároveň by byl pachatel uhrazenou částkou do jisté míry potrestán, což plní bez pochyb i výchovný charakter na recidivující osobnosti.

Posledním nedostatkem, který autorka zákonu, v souvislosti s narovnáním, vytýká, je chybějící lhůta pro dohodu o narovnání. Vzhledem k tomu, že se jedná o odklon, tudíž o zkrácení řízení na co možná nejkratší časový úsek, měla by být zákonem stanovena lhůta, kterou by se strany v době jednání řídily. Momentálně není nijak omezeno, jak dlouho strany mohou dohodu tvořit. Pokud by se ovšem nebyly schopny domluvit v rozumně krátké lhůtě, funkce odklonu pozbývá na významu. Pro příklad, pokud by strany vedly dialog bez viditelně možné shody po dobu 2 měsíců, odklon by přestal být možný a soud by následně pokračoval v běžném řízení.

11. Závěr

Institut narovnání v České republice odklání od trestního řízení od roku 1995. Jedná se o tzv. prostý odklon. Jeho využití už ovšem tak „prosté“ není. Jen velmi obtížně by autorka této DP hledala jedno slovo, kterým by tento institut šlo vystihnout. Slovem „prostý“ by to ovšem zcela jistě nebylo.

Mnoho zdrojů uvádí, že se v případě narovnání jedná o dohodu. Dohodu dvou stran, mnohdy za účasti nezaujaté strany třetí. Jiné zdroje, s odkazem na důvodovou zprávu, uvádějí, že se jedná dokonce o jakousi dohodu mezi státem pachatelem. Dle názoru autorky by narovnání bylo možné definovat jako osobní participaci dvou odlišných stran, vzájemně spojených jedním trestním řízením.

Pokud budeme uvažovat ve světle veřejného zájmu, pak každý odklon by měl splňovat plnohodnotnou alternativu k odsouzení, čili uspokojit veřejnost stejně přiměřenou reakcí na trestný čin, jakoby k odsouzení došlo.

V případě, že bude věc vyřízena narovnáním, po jeho schválení se na pachatele pohlíží, jako by nebyl nikdy trestán, tudíž stejně, jakoby nikdy nespáchal žádný delikt. Tomuto privilegii ovšem předchází povinnost splnit veškeré podmínky, aby tomu tak bylo. Z pohledu autorky se jedná o podmínky, které svou povahou trest odnětí svobody plnohodnotně nahradí a ve své užitečnosti vůči společnosti i nápravě pachatele mnohonásobně předčí.

Podmínky pro schválení dohody o narovnání jsou stanoveny přísně a účelně. Aby mohlo dojít ke schválení narovnání, musí být splněny všechny, bez výjimky. Většinu z nich plní pachatel trestného činu a „cesta k jejich splnění“ může být pro něho mnohdy značně komplikovaná. Pokud nebudeme uvažovat o odporu s tímto institutem obviněným, překážku může tvořit poškozený. Pokud právě on, stejně, jako pachatel, souhlas s narovnáním neposkytne, pak jsou k odklonu pomyslné dveře definitivně zavřeny. Poškozenému zbude právo domáhat se náhrady škody zdoluhavým procesem v adhezním řízení, ovšem pachatel svou vůli napravit spáchaný čin již účelně neprojeví.

Společnost obecně není dostatečně srozuměna s podstatou institutu. Jejím primárním cílem se zpravidla stává dosáhnouti zjevně nepřiměřené náhrady škody, vedle sekundární touhy po trestu pro pachatele. Překážku může tvořit dále také rozhodující orgán. Právě na něm je posoudit, zda narovnáním věci byl způsob vyřešení dostačující. Dle statistik si to zřejmě myslí jen velmi malé množství z nich. Narovnáním se vyřeší sotva 4% všech věcí vůbec. Soudci Okresních soudů v Plzni argumentují chybějící zkušební lhůtou u institutu narovnání.

Právě ale ona doba, po kterou se nad pachatelem vykonává dohled, se dle mínění autorky, jak bylo již poukazováno v průběhu celé DP, je vedena například u PZTS zcela zbytečně. Když uvážíme, že se drtivá většina pachatelů ve zkušební lhůtě osvědčí, což je považováno samozřejmě za kladné, společnosti tím ovšem nevzniká žádný hmotný prospěch a pravděpodobnost recidivy pachatelů bez této doby je stejná, jako s ní. Lze ji tedy považovat za další mylný mezník zatěžující justici a pro narovnání zcela nadbytečnou.

Novelou trestního řádu z roku 2012 se z tohoto institutu vytratila podmínka zaplacení peněžité částky věnované obecně prospěšným účelům. Zákonodárci poukazovali na netransparentnost účtů a nesnadné rozeznávání subjektů této kategorie. Dle názoru autorky je tento krok učiněným krokem zpět. Společnost na tuto podmínku pohlížela jako na určitou formu trestu pro pachatele, která navíc plní dobrý skutek. Tímto krokem se narovnání výrazně zjednodušilo a mnoho organizací přišlo o finanční naději. Případem z praxe byla v souvislosti s narovnáním připsána na účet onkologické nemocnice částka 50.000 Kč. Jiným případem bylo 20.000 Kč odeslaných nejmenované mateřské škole v Plzni. V obou zmiňovaných případech nešlo o zanedbatelné částky, které danému subjektu výrazně pomohly, a pachatel tím alespoň z pohledu veřejného odčinil spáchaný trestný čin.

Podstatou této práce a cílem autorky bylo posoudit, zda je narovnání účinným nástrojem pro přetíženou soudní justici, redukcí zbytečně trestaných drobných deliktů a uspokojování potřeb obětí. Odpověď zní, bezesporu ano. Narovnání působí v mnoha zemích Evropy, jeho formy se nicméně liší. V České republice je pachatel podroben procesním podmínkám, z nichž nejčastější komplikací je nutnost platby státu. Tato se ovšem shoduje s většinou okolních zemí. Mnohem větším problémem se zdá být souhlas poškozeného, ochota orgánů činných v trestním řízení narovnání vůbec navrhnout, případně spolupráce s obviněným. Jejich vypořádání autorka navrhovala již v předchozí kapitole této práce. Zda se někdy tyto návrhy shodnou se širokou veřejností, ba dokonce se zákonodárci, v tuto chvíli zůstává otázkou otevřenou do budoucna. Druhou otázkou je ovšem neoptimálnější cesta k přijetí změn trestního řádu. Současná praxe upřednostňuje jednotlivé samostatné novely, které vždy upravují konkrétní problematiku. Bezesporu je to velmi rychlý proces změn, který zasahuje do již uspořádaného celku, trestního řádu. Nabízí se proto i otázka, zda tyto časté změny

dokáží pracovníci orgánů činných v trestním řízení vůbec zaznamenat a tím změnit své dosavadní názory a postupy.

Na závěr snad lze jen institutu narovnáni přát, aby se právě v něm činilo co možná nejméně mylných novelizačních změn, a aby jeho finální podoba byla podobou účinnou, v očích laické i odborné veřejnosti uznávanou a v hojné míře využívanou.

12. Resumé

The other day and as recent as yesterday we met with criminal law terms. One of the many discussed term would be diversion. Often we can learn that this or that case had been diverted. Thesis, by the author, is concerned of the diversion that is called the settlement. Diversion was integrated into up-to-date Czech law more than 18 years ago. Meanwhile it ingratiates fewer supporters than opponents. Until 1995 petty crimes had been punished in criminal procedure by the court. This led up to the birth of the idea how to relieve the judiciary and do not increase the already crowded prison. Furthermore there have been voices, pointing out the slight chances of the victims within the criminal acts. It is these thoughts that had given the origin of the alternative punishment along with the classical. The first alternative punishment or the diversion was the Criminal Procedure Rules improved in 1993. Came into force on 1.9.1994.

It was subject to conditional suspension of criminal prosecution. Year later there comes the settlement. From the beginning there were contradictory reactions that made the author choose the settlement as a thesis and tried to examine it deeper.

The first part pursues the origin of the settlements at all. It starts by the historical digression through the international conferences and their documents up to the development of the concept of the restore judiciary. The author concentrates on the specification of the term diversion and its function. There are alternatives that can replace the standard procedure and analyze in detail the fall of retributive justice and onset of restorative system.

The second part pursues the criminal law in force, mainly focus on the institute where the settlement takes part. Moreover there has been comparing two main diversions - the settlement and the conditional suspension of criminal proceeding.

In connection with the settlement there plays a part the Probation and Mediation Service. It is dedicated in the 6th chapter.

Last part pursues the comparison of the Czech legislation that provides for settlement and its foreign counterpart, more precisely, the neighbor as a Slovakia, Poland and Germany. These countries are connected by their history and continental legal system.

Hypothetically it may have seemed that the diversions could be similar to each other.

Conclusion pursues the settlement in the *de lege ferenda* form and the

general summary of the institute of settlement.

Přílohy

Tabulka - Podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, podmíněné odložení návrhu na potrestání, odstoupení od trestního stíhání a odložení trestního stíhání

vyřízeno	podmíněným zastavením	narovnáním	podmíněným odložením návrhu na potrestání	odstoupení	odložení + schváleno narovnání
2010	3718	148	1964	52	29
2009	5151	174	2356	134	9
2008	6764	135	1244	143	1
2007	7172	78	1119	146	2
2006	7387	38	663	96	3
2005	6892	53	473	77	0
2004	7930	39	134	87	1

za současného narovnání aplikované státními zastupitelstvími (celá ČR)

Zdroj: Nejvyšší státní zastupitelství ČR, zpráva o činnosti 2010 – <http://portal.justice.cz>

Tabulka - Statistika počtu trestních věcí vyřízených narovnáním v letech 2006 – 2010

	Státní zastupitelství	Soudy
2006	38	168
2007	78	121
2008	148	90
2009	182	87
2010	158	79

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR. Statistická ročenka kriminality z let 2006 – 2010 a

Statistický přehled soudních agend z let 2006 – 2010 [online]. Dostupné dne 2. 3. 2012 na

<http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145>

Seznam použitých zdrojů

Literatura

1) Publikace a komentáře

- Císařová, D. A kol.: Trestní právo procesní. Vydání 1. Praha: ASPI, 2008. 822, ISBN: 978-80-7357-348-5.
- Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo hmotné – obecná část. Praha: Linde, 2010 ISBN: 978-80-87212-24-0 .
- Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, ISBN: 978-80-87212-30-1.
- Jelínek J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou, Praha, Leges, 2009, ISBN: 978-80-87212-22-6
- Jelínek, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. Praha: Eurolex Bohemia, 1997
- Kuchta J., Válková H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky, Praha, C. H. Beck, , 2005, ISBN: 80-7179-813-4
- MALENOVSKÝ, J.: Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2008. 551, ISBN: 978-80-210-4474-6
- Prušák, J.: Rakouské právo trestní. Díl všeobecný. Praha : Všehrd, 1912
- Riskin, L.A., Arnold, T., Keating, J.M.: Mediacce aneb Jak řešit konflikty. Praha: PALATA, 1997, ISBN: 80-901710-6-0
- Sotolář A., Púry F., Šámal P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, ISBN 80 – 7179 – 350 – 7
- Šámal P. a kol.: Trestní řád - komentář, 6. vydání, Praha, C. H. Beck, 2008, ISBN: 978-80-7400-043-0
- Šámal P., Novotný F., Růžička M., Vondruška F., Novotná J.: Přípravné řízení trestní, Praha, C. H. Beck, 2003, ISBN: 80-7179-741-3
- Ščerba, F.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, ISBN 978-80-87212-68-4

- Vantuch P.: Obhajoba obviněného, 3. vydání, doplněné a přepracované vydání, Praha, C. H. Beck, 2010, ISBN: 978-80-7400-321-9
- Zehr H.: Úvod do restorativní justice, Praha, Sdružení pro probaci a mediaci, 2003, ISBN: 80-902998-1-4
- Žatecká E.: Postavení a úkoly probační a mediační služby, Ostrava, KEY Publishing, 2007, ISBN: 978-80-87071-55-7

2) Prameny, studie a výzkumy IKSP

- Lortie S, Polanski M., Sotolář A., Válková H., Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice, Praha, Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, Ottawa, Ministerstvo spravedlnosti Kanady, 2000
- Karabec Z.: Sborník příspěvků a dokumentů – Restorativní justice, Praha, IKSP, 2003
- Osmančík O.: Rozum J., Kotulan P., Vůjtěch J., Výzkum institutu narovnání, Praha, IKSP, 1999
- Palovský T.: Vybrané otázky k alternativám trestání v Polsku, Trestněprávní revue č. 8/2009, Praha, C. H. Beck
- Rozum J., Kotulan P., Vůjtěch J.: Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR, Praha, IKSP, 2000
- Repík B.: Zjednodušení trestního řízení – Doporučení RE č. R (87) 18 s odůvodněním – český překlad, Praha, IKSP, 1993
- Sbíрка zákonů č. 193 / 2012 – 50
- Válková, H.: Od vězení k alternativním sankcím. In: Ve službách práva. Sborník příspěvků. Praha: C.H.Beck, 2003

3) Odborné články

- Císařová, D., Čížková, J.: Několik poznámek k otázce narovnání jako zvláštního způsobu řízení, ratio legis a vztah k předpisům práva občanského. Trestní právo, 1998, č. 6
- Draštík A.: Z judikatury trestního kolegia Nejvyššího soudu, Trestněprávní revue 11/2002, Praha, C. H. Beck
- Draštík, A.: Odklon v českém trestním procesu (de lege lata). Časopis pro právní vědu a praxi č. 4, 1994

- Fenyk J., Sotolář A., Sovák Z.: Mediace jako alternativní podoba naplnění trestní spravedlnosti, Trestní právo č. 12/2000, Praha, Novatrix
- Hrušková, O., Ouředníčková, L., Štern, P.: K některým teoretickým a praktickým otázkám probační a mediační služby. Trestní právo, roč. 2., č. 7-8, 1997
- Kuchta, J., Zedulová, J.: K vybraným problémům alternativních způsobů řízení v českém trestním právu. Časopis pro právní vědu a praxi č. 4, 1997
- Nezkusil, J.: Narovnání jako forma odklonu. Právnický, 2007, č. 10,
- Pipková H., Pipek J.: Podmíněné zastavení trestního řízení a mediace podle nových polských trestních kodexů, Právní rozhledy č. 12/1998, Praha, C. H. Beck
- Rizman, S., Šámal, P., Sotolář, A.: K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení. Trestní právo č. 12, 1996; č. 1, 2, 3, 1997
- Suchý, O.: Odklon v trestním řízení. Právnický, 1991
- Šámal, P.: Úvahy nad zjednodušenými formami trestního řízení (diversions) de lege ferenda. Časopis pro právní vědu a praxi. 1994, roč. 2, č. 4
- Ščerba, F.: Metody Probační a mediační služby. Trestní právo, č. 7-8, 2002
- Válková, H.: Sotolář, A.: Restorativní justice – trestní politika pro 20. století
- Vantuch, P.: Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu. Právní rozhledy č. 8, 1998

4) Právní předpisy

- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů

- Zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- Doporučení Rady Evropy č. R (87) 18 ze dne 17.9.1987 o zjednodušení trestního řízení

5) Internetové zdroje

- www.mvcr.cz
- www.msgr.cz
- www.nsoud.cz
- www.justice.cz
- Poslanecká sněmovna parlamentu ČR. Sněmovní tisk č. 510. [online]. Dostupný dne 27. 2. 2012 na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>
- [online] [cit. 2011-02-01] dostupné z <http://www.pmscr.cz> – organizační řád PMS
- Německý státoprávní vývoj v letech 1848 – 1871. Ius Wiki [online]. Naposledy editováno 12. října 2011, citováno ž. Dubna 2013. Dostupné z: <http://www.ius-wiki.eu/historie/pfuk/obecky/zkouska/otazka-7-b>
- Kodeks karny. Wikipedia [online]. Naposledy editováno 12. března 2013, citováno 6. dubna 2013. Dostupné z: http://pl.wikipedia.org/wiki/Kodeks_karny.

6) Judikáty

- Usnesení KS v Ostravě, 6 To 377/95 ze dne 14.9.1995
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 156/2003

7) Zahraniční literatura

Slovensko

- Čentéš, J. a kol.: Trestný poriadok s komentárom. Nílina: Poradca podnikateľa, 2006.
- Fuchsová, J., Puchalla, M.: Podmienečné zastavenie trestného stíhania a zmier a prezumpcia nevinny. Bulletin slovenskej advokácie. 2006, roč. 12, č. 12

- Klátik, J.: Zmier v trestnom konaní. Justičná revue. 2007, roč. 59, č. 12
- Olej, J.: Úvahy o podmiennečnom zastavení trestného stíhania. Socialistické súdnictvo. 1984, roč. 36, č. 3
- Palovský, T.: Odklony jako symptom liberalizace trestní řízení zemí střední Evropy.
- In *Milníky práva v stredoeurópskom priestore 2008. Zborník z medzinárodnej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov konanej v dňoch 3. – 5. 4. 2008 v priestoroch ÚZ NR SR Častá-Papiernička organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2008
- Zákon č. 330/2007 Z.z., o registri trestov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok
- Zákon č. 550/2003 Z.z. o probačných a mediačných úradníkoch
- Zákon č. 150/1969 Zb., Zákon o prečinoch
- Zákon č. 141/1961 Zb., o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok)

Polsko

- Boratyńska K., Górski A., Sakowicz A., Ważny A., Kodeks postępowania karnego Komentarz, 2. wydanie, Warszawa, Wydawnictwo C. H. Beck, 2007
- Hofmański P., Sadzik E., Zhryzej K, Kodeks postępowania karnego Komentarz 3. wydanie , Tom II,III, Warszawa, Wydawnictwo C. H. Beck, 2007
- BAFIA, J. Warunkowe umorzenie postępowania karnego według projektów k.k.
- i k.p.k. *Palestra*. 1968, roč. 12, č. 12
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu (SN) ze dne 11. 7. 1985, sp. zn. Rnw 17/85
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu (SN) ze dne 1. 10. 2003, sp. zn. II KK 156/03
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu (SN) ze dne 16. 5. 2002, sp. zn. III KK 189/02

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu (SN) ze dne 26. 3. 2006, sp. zn. I KZP 2/06
- Zákon o poplatcích v trestních věcech, Dz.U.1973.27.152.

Německo

- Jehle, Jorg – Martin.: Trestní justice v Německu. Fakte a čísla. Přeložila agentura Pylon. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Dostupný z <http://www.ok.cz/iksp/docs/326.pdf>